

STUDIU

PERCEPȚII ASUPRA DREPTURILOR OMULUI ÎN

REPUBLICA MOLDOVA

Autori: Maria Vremiș
Natalia Vladicescu
Patricia Vieru

Chișinău, 2021

Mulțumiri

Acest studiu a fost realizat de către echipa CBS-Research la solicitarea Oficiului Avocatului Poporului (Ombudsman). Cercetarea a fost realizată cu suportul metodologic și logistic al doamnei Olga Vacarciuc și Dumitru Roman (Oficiul Avocatului Poporului).

Colectarea și interpretarea datelor a fost realizată de către echipa Centrului de Investigații Sociologice și Marketing CBS-Research. Aceasta a beneficiat de suport în desfășurarea studiului calitativ din partea societății civile, care oferă servicii diferitor categorii vulnerabile din perspectiva respectării drepturilor omului. În acest sens, suntem recunoscători Centrului GenderDocM, ONG-ului „*Tinerii pentru dreptul la viață*”, Bălți; ONG „*Credința*”, „*Centrului de Drept al Avocaților*”. Un aport deosebit la realizarea acestei cercetări l-au adus specialiștii și experții intervievați: Tatiana Badan, Vasile Bolea, Angela Frolov, Vitalie Meșter, Victor Muntean, Veaceslav Tofan, Rodica Rusu-Gramma, Oleg Palii, Tatiana Chebac, Nicoleta Hriplivîi, Ion Guzun, Vadim Vieru. Le mulțumim pentru timpul și contribuția valoroasă pentru realizarea acestui raport.

Mulțumiri sunt aduse tuturor respondenților participanți la acest studiu pentru informațiile oferite și împărtășirea opiniei asupra percepției drepturilor omului în Republica Moldova.

Cuprins

Abrevieri.....	4
Lista figurilor:	5
Lista tabelelor:	7
Contextul studiului.....	8
Metodologia studiului.....	9
CAPITOLUL1. Nivelul de informare a populației Republicii Moldova privind drepturile omului .	12
1.1. Nivelul de informare a populației privind drepturile omului.....	12
1.2. Accesibilitatea informației privind drepturile omului.....	14
CAPITOLUL 2. Nivelul de respectare a drepturilor omului în Republica Moldova	18
2.1. Percepții asupra respectării drepturilor omului în general	18
2.2. Percepții asupra respectării drepturilor omului în cazul anumitor grupuri vulnerabile.....	24
2.3. Dreptul la educație.....	33
2.4. Dreptul la ocrotirea sănătății	35
2.5. Dreptul la un mediu înconjurător sănătos.....	41
2.6. Dreptul la muncă și protecția muncii.....	42
2.7. Dreptul la protecție socială	45
2.8. Libertatea de întrunire și asociere	48
2.9. Dreptul la un proces echitabil	50
2.10. Dreptul la viață, integritatea fizică și psihică	51
2.11. Dreptul la informație, libertatea opiniei și exprimării	52
2.12. Dreptul la egalitate și nediscriminare	55
2.13. Protecția femeii împotriva violenței domestice	58
CAPITOLUL 3. Rolul statului în respectarea drepturilor omului în Republica Moldova	59
3.1. Rolul instituțiilor în respectarea drepturilor omului.....	59
3.2. Sistemul de protecție a drepturilor omului din Republica Moldova	61
3.3. Încălcarea drepturilor omului în RM.....	66
3.4. Revendicarea drepturilor	69
CAPITOLUL 4. Sugestii pentru îmbunătățirea respectării drepturilor și libertăților omului în Republica Moldova	73
Concluzii	77

Abrevieri

APL – Autoritate Publică Locală

CNAM - Compania Națională de Asigurări în Medicină

FG – Focus Grup

IA – Interviu aprofundat

HIV –Virusul Imunodeficienței Umane

LGBT - Lesbieni, Gay , Bisexuali și Transgenderi

NR - Nu răspund

NȘ - Nu știu

PNUD – Programul Națiunilor Unite pentru Dezvoltare

p.p. – puncte procentuale

OAP – Oficiul Avocatului Poporului

ONG – Organizație non-guvernamentală

OHCHR – Oficiul Înaltului Comisar ONU pentru Drepturile Omului

SIDA – Sindromul Imunodeficienței Dobândite

UE – Uniunea Europeană

Lista figurilor:

Figura 1. Spuneți-mi Va rog, considerați că sunteți informat cu privire la drepturile omului, %?	12
Figura 2. În ce măsură sunteți de acord cu următoarea afirmație: „Există o lipsă de cunoștințe în domeniul drepturilor omului în rândul populației”? 1 - totalmente dezacord, 10 - totalmente de acord, %.....	13
Figura 3. Credeți că informația, despre drepturile omului și posibilitățile de apărare a acestora, este accesibilă, %?	14
Figura 4. Din ce surse vă informați cu privire la drepturile omului și posibilitățile de apărare a acestora, %?	15
Figura 5. În ce măsură sunteți de acord cu următoarele afirmații referitoare la informația despre drepturile omului, %?	17
Figura 6. Considerați că tradițiile unei țări pot justifica limitarea drepturilor fundamentale ale omului, ale anumitor grupuri sociale, %?	18
Figura 7. În ce situații este justificată aplicarea torturii,%?	18
Figura 8. Cum apreciați situația privind respectarea drepturilor omului în Republica Moldova în prezent, comparativ cu 2018, %?.....	19
Figura 9. În opinia dvs., cât de des sunt încălcate drepturile omului în Republica Moldova, %?	19
Figura 10. În ce măsură credeți că corupția poate afecta respectarea drepturilor omului în Republica Moldova? ...	20
Figura 11. Cele mai actuale (importante) drepturi și libertăți ale omului în Moldova care necesită atenție sporită din partea societății.....	21
Figura 12. În general în RM, în ce măsură sunt respectate următoarele drepturi și libertăți? (% răspunsuri în foarte mare măsură, în mare măsură).....	22
Figura 13. În ce măsură sunt respectate drepturile și libertățile următoarelor grupuri de persoane în Republica Moldova? (% răspunsuri în foarte mare măsură, în mare măsură).....	25
Figura 14. Evaluați pe o scală de la 1 -foarte mică măsură, la 10 - foarte mare măsură (NR/NC – nu răspund, nu am copii de vârstă preșcolară, școlară, universitară), în ce măsură considerați că:.....	34
Figura 15. În ce măsură credeți că statul asigură dreptul la ocrotirea sănătății următoarelor categorii de persoane în RM? (% răspunsuri complet, în foarte mare , în mare măsură).....	36
Figura 16. Evaluați pe scară de la 1 la 10, unde 1 înseamnă totalmente dezacord, iar 10 - totalmente de acord, în ce măsură sunteți de acord cu următoarele afirmații?	38
Figura 17. Ați beneficiat în ultimii 4 ani de servicii de sănătate sexuală și reproductivă (ginecolog, urolog, sexolog, etc.)?.....	40
Figura 18. În ce măsură considerați că în localitatea Dvs. este respectat dreptul la un mediu înconjurător sănătos, %?	41
Figura 19. Care în opinia Dvs. sunt cele mai grave probleme ce țin de respectarea dreptului la un mediu înconjurător sănătos, (% răspuns Da)?	41
Figura 20. În ce măsură credeți că statul asigură dreptul la muncă următoarelor categorii de persoane în RM, %?	42
Figura 21. În ce măsură aveți nevoie de...? (% răspunsuri în foarte mare/ în mare măsură).....	43
Figura 22. Evaluați pe o scară de la 1 (totalmente dezacord) la 10 (totalmente de acord) în ce măsură sunteți de acord cu afirmațiile, %?	44
Figura 23. Evaluați pe o scară de la 1 (deloc/ în mică măsură) la 10 (în foarte mare măsură) în ce măsură considerați că sunt asigurate ,%?	44
Figura 24. În ce măsură, după părerea Dvs. mărimea medie a veniturilor monetare în RM oferă un nivel adecvat de protecție socială a persoanelor? (% răspunsuri în mică măsură, în foarte mică măsură).....	45
Figura 25. În ce măsură v-ar fi asigurat dreptul la un trai decent prin următoarele? (% note 7-10).....	46
Figura 26. În ce măsură considerați că sunt protejate și realizate drepturile persoanelor social-vulnerabile de autoritățile de stat, pe o scală de la 1 la 10, unde 1- Deloc și 10 - în foarte mare măsură?	46
Figura 27. În ce măsură Vă simțiți liber să participați sau să realizați următoarele acțiuni..., %?	48

Figura 28. În ce măsură, considerați că este asigurat dreptul la un proces echitabil (de judecată) următoarelor categorii de persoane? (% răspunsuri în foarte mare/ mare măsură)	50
Figura 29. În ce măsură considerați că sunteți protejat în următoarele situații..., %?	51
Figura 30. Cât de des considerați că este încălcat dreptul de a nu fi supus torturii și tratamentelor inumane și degradante al unor categorii de persoane din Republica Moldova, %?	52
Figura 31. În ce măsură credeți că în Republica Moldova sunt respectate următoarele drepturi? (% note 7-10).....	53
Figura 32. În ce măsură credeți că ar fi riscant să vă exprimați opiniile despre:?, %	54
Figura 33. Ce părere aveți despre egalitatea de șanse dintre bărbați și femei, %?.....	55
Figura 34. În opinia dvs., cât de frecvent sunt discriminate femeile în următoarele contexte:? (% răspunsuri frecvent/ foarte frecvent).....	56
Figura 35. În ce măsură sunteți de acord cu următoarele afirmații, %?	57
Figura 36. În ce măsură credeți că îmbunătățirea situației în domeniul respectării drepturilor omului depinde de următoarele: ? (% note 7-10)	59
Figura 37. În ce măsură credeți că următoarele instituții încalcă drepturile omului? (% note 7-10)	60
Figura 38. Cine credeți că vă încalcă mai des drepturile, %?	61
Figura 39. În ce măsură sunteți de acord cu următoarele afirmații privind sistemul de protecție a drepturilor omului din Moldova? (% note 7-10)	62
Figura 40. Cât de multă atenție trebuie acordată respectării drepturilor omului pentru următoarele categorii? (% note 7-10)	63
Figura 41. În ce măsură următoarele instituții publice asigură respectarea drepturilor omului? (% note 7-10)	64
Figura 42. În ce măsură sunteți de acord cu actualele politici în domeniul drepturilor omului în Republica Moldova? (% note 7-10)	64
Figura 43. Unde ați apela în primul rând în cazul încălcării drepturilor dvs. sau a rudelor dvs, %?	65
Figura 44. Ce drepturi vi s-au încălcat personal în ultimii 2 ani, %?	67
Figura 45. Care dintre următoarele drepturi sau libertăți ale omului le-au fost încălcate în ultimii 2 ani rudelor sau cunoscuților Dvs., %?	68
Figura 46. Ați încercat să vă revendicați/apărați drepturilor respective când au fost încălcate? (% răspuns Da)	69
Figura 47. În cazul în care v-ați adresat cu privire la încălcarea vreunui drept, la ce instituții ați apelat?	70
Figura 48. V-ați adresat în ultimii 2 ani instanței de judecată?	71
Figura 49. În cazul în care v-ați adresat instanțelor de judecată, cât de mulțumit(ă) ați rămas de această experiență?	71
Figura 50. În ultimii 2 ani, ați participat la o activitate de apărare a drepturilor omului, %?	72
Figura 51. Cum credeți care este documentul internațional de temelie în domeniul drepturilor omului, %?	72

Lista tabelelor:

Tabelul 1. Caracteristici socio-demografice ale respondenților (structura eșantionului)	10
Tabelul 2. Planul discuțiilor de grup	11
Tabelul 3. Spuneți-mi vă rog, dacă în 2 ultimii ani ați fost victimă a „Discursului de URĂ”?	68
Tabelul 4. Ați încercat să vă revendicați/apărați drepturilor respective când au fost încălcate, 2020?	69

Contextul studiului

Republica Moldova de la independență a trecut printr-un proces amplu de adaptare a cadrului legal în conformitate cu exigențele drepturilor omului stabilite la nivel internațional. Asumarea de către RM a respectării acestor drepturi, transpunerea în practică este un deziderat, iar societatea civilă, instituțiile internaționale oferă suport în acest sens, inclusiv privind monitorizarea respectării drepturilor omului.

Măsurarea percepției populației asupra situației drepturilor omului în Republica Moldova reprezintă un instrument important în identificarea, din perspectiva cetățeanului de rând, a problemelor existente în domeniu, a evoluțiilor din ultimii ani și planificarea de noi acțiuni strategice în scopul îmbunătățirii situației existente.

Prezentul studiu reflectă situația din domeniul drepturilor omului, oferind informații despre percepțiile populației privind respectarea drepturilor omului în RM, evidențiind impactul politicilor statului asupra populației în general, precum și asupra grupurilor vulnerabile, marginalizate și stigmatizate în particular, oferind recomandări de îmbunătățire a situației existente. Totodată, sunt prezentate tendințele privind evoluția indicatorilor subiectivi care măsoară percepțiile populației asupra gradului de asigurare a drepturilor, informația fiind prezentată în dinamică comparativă cu datele studiilor realizate în anii 2016, 2018 și 2020.

Studiul prezintă opinia populației privind respectarea drepturilor omului în Republica Moldova și este axat în special pe cercetarea nivelului de cunoaștere, percepțiilor și experiențelor acestora în cadrul unui sondaj de opinie. Datele sunt completate cu aspecte calitative din cadrul discuțiilor de grup cu categorii vulnerabile din perspectiva respectării drepturilor omului în RM și opiniile experților care activează în domeniu.

În cadrul studiului sunt cuantificate următoarele aspecte:

1. Cunoaștere - conștientizarea generală a populației cu privire la drepturile și libertățile fundamentale ale omului;
2. Percepții - atitudinea generală a populației privind necesitatea și importanța respectării drepturilor și libertăților fundamentale ale omului în Republica Moldova;
3. Experiențe - experiența personală sau a cercului social imediat apropiat în ceea ce privește încălcarea drepturilor și libertăților fundamentale ale omului și atenuarea cazurilor de nerespectare a acestora.

Studiul este important în contextul în care prezintă și o analiză în dinamică a situației privind drepturile omului în RM. Astfel, studiul reflectă schimbări privind gradul de cunoaștere și de conștientizare de către populație a drepturilor omului, a respectării acestora de către diferiți actori în general și în raport cu diferite grupuri vulnerabile din țară.

Constatările acestui studiu evidențiază un nivel redus de informare a populației referitor la drepturile omului, în special printre populația din mediul rural și cea cu venituri mici. *Dreptul la sănătate, la protecție socială, dreptul la un proces echitabil*, în opinia respondenților, sunt printre trei cel mai puțin respectate. Birocrația, corupția și lipsa de încredere în sistemul de justiție sunt considerate bariere importante în adresabilitatea populației atunci când le sunt încălcate drepturile.

Totodată prezentul studiu reconfirmă necesitatea asigurării egalității și nediscriminării, ținând cont de problemele specifice cu care se confruntă diverse grupuri și persoane vulnerabile sau

marginalizate, inclusiv persoanele cu dizabilități, persoanele LGBT, persoanele care trăiesc cu HIV, Romii și non-cetățenii. În funcție de grupurile sociale din care fac parte, persoanele se confruntă cu diverse impedimente în realizarea drepturilor inerente ale acestora.

Studiul este constituit din patru capitole, care includ constatări, cercetări, inclusiv sugestii pentru îmbunătățirea respectării drepturilor și libertăților fundamentale ale omului în Republica Moldova.

Metodologia studiului

Studiul a fost realizat în conformitate cu metodologia studiilor precedente, realizate în 2018 și 2016, pentru a asigura comparabilitatea datelor.

Pentru realizarea scopului și obiectivelor cercetării au fost aplicate următoarele metode de cercetare:

- analiza documentelor existente în domeniu;
- studiu cantitativ;
- studiu calitativ.

Studiul cantitativ

Studiul a fost realizat la următorii parametri metodologici:

- **Metoda de colectare a datelor:** interviuri față-în-față, administrate de intervievator;
- **Volumul eșantionului:** 1006 persoane cu vârstă de 18 ani și mai mult;
- **Eșantion:** stratificat, probabilist, bistadial;
- **Criterii de stratificare:** 13 regiuni geografice, care coincid cu unitățile administrativ teritoriale de până la revenirea la raioane, mediul rezidențial (urban-rural), mărimea localităților urbane (2 tipuri), numărul de populație în localitățile rurale (3 tipuri de localități rurale).
- **Eșantionare:** volumele straturilor urbane și ale totalului pe regiuni (fostele județe), cât și volumele straturilor rurale au fost calculate proporțional cu numărul populației în conformitate cu datele comunicate de Biroul Național de Statistică al Republicii Moldova¹.

Luând în considerație gradul sporit de implicare a populației Republicii Moldova în migrația forței de muncă, distribuția numărului de populație pe regiuni în care a fost realizat design-ul eșantionului a fost ajustată prin ponderare luând în calcul numărul și caracteristicile de gen și vârstă ale populației plecate la muncă peste hotarele țării, în baza datelor Anchetei Forței de Muncă, realizată de Biroul Național de Statistică².

➤ **Stadii de randomizare:**

I. **Localitatea:** în cadrul straturilor ajustate, localitățile selectate au fost stabilite în mod aleator, în baza unui tabel cu numere aleatoare.

II. **Familia:** un număr maxim de 5 interviuri au fost efectuate într-un punct de eșantionare. Gospodăriile au fost selectate prin metoda rutei aleatoare, cu un pas statistic prestabilit.

¹<http://statbank.statistica.md/pxweb/Database/RO/02%20POP/POP01/POP01.asp>

²<http://statbank.statistica.md/pxweb/Database/RO/03%20MUN/MUN07/MUN07.asp>

III. **Persoana:** în cazurile în care în familiile selectate există mai multe persoane adulte, persoana interviuată a fost stabilită prin metoda celei mai apropiate zile de naștere.

- **Reprezentativitate:** eșantionul este reprezentativ pentru populația adultă a Republicii Moldova, cu o eroare maximă de $\pm 3,1\%$.

Perioada de culegere a datelor a fost 24.12.2020 - 25.01.2021. Interviuurile au fost realizate la domiciliul respondenților. Chestionarul aplicat a fost elaborat în limba română și tradus în limba rusă, astfel oferind respondenților posibilitatea de a alege limba de comunicare în procesul de colectare a datelor.

Analiza datelor cercetării este realizată în funcție de o serie de caracteristici socio-demografice, pentru reprezentativitate statistică fiind realizate anumite grupări.

Astfel, **grupurile de vârstă** utilizate pentru analiza datelor sunt următoarele: 18-29 ani, 30-44 ani, 45-59 ani, 60 ani și mai mult.

Nivelul de studii al respondenților este analizat prin prisma a trei grupuri:

- Nivel scăzut: *Fără studii, primare nefinisate (până la 4 clase), primare (4 clase), studii medii incomplete (9 clase),*
- Nivel mediu: *Școală medie generală (11-12 clase), liceu (12 clase), școală de meserii (1 an de studii), școală profesională (3 ani de studii),*
- Nivel înalt: *Colegiu (2-5 ani de studii), studii superioare, master, doctorat.*

Nivelul socio-economic³ este prezentat în funcție de bunăstarea respondenților în trei grupuri, respectiv:

- Nivel scăzut
- Nivel mediu
- Nivel înalt

Distribuția respondenților în funcție de caracteristicile socio-demografice este prezentată în Tabelul 1.

Tabelul 1. Caracteristici socio-demografice ale respondenților (structura eșantionului)

		Număr	%
Genul respondentului:	Masculin	445	44,3%
	Feminin	561	55,7%
Mediul de reședință:	Urban	452	45,5%
	Rural	554	54,5%
Vârsta respondentului:	18-29 ani	174	20,2%
	30-44 ani	277	29,5%
	45-59 ani	251	24,9%
	60+	304	25,4%
Naționalitatea:	Moldovean/ Român	876	87,5%

³ Pentru definire va fi utilizată informația privind prezența în gospodărie a o serie de bunuri de folosință/comodități utilizate pe o perioadă îndelungată: conexiune la apeduct, televizor, gaz natural, automobile, telefon fix, telefon mobil, mașină de spălat, televiziune prin cablu, antenă TV prin satelit, frigider/congelator, computer, conectare la Internet. Gruparea va fi realizată prin metoda Varimax (Dimension reduction/Factor, http://sites.stat.psu.edu/~ajw13/stat505/fa06/17_factor/13_factor_varimax.html), eșantionul fiind grupat în trei grupuri cu ponderi egale.

		Număr	%
	Rus	35	3,5%
	Ucrainean	38	3,5%
	Alta	57	5,5%
Studiile respondentului:	Nivel scăzut	181	18,0%
	Nivel mediu	492	48,5%
	Nivel înalt	333	33,5%
Ocupația:	Activ economic	411	42,5%
	Inactiv economic	290	31,3%
	Pensionar	305	26,2%
Nivelul socio-economic:	Nivel scăzut	350	33,7%
	Nivel mediu	354	34,8%
	Nivel înalt	302	31,5%

Studiul calitativ

Cercetarea calitativă a cuprins 9 discuții de grup și 16 interviuri aprofundate, 12 interviuri cu experți în domeniul drepturilor omului și 4 interviuri cu non-cetățeni. Experții intervievați au fost sugerați de către Oficiul Avocatului Poporului (Ombudsman). Respondenților li s-a garantat confidențialitatea răspunsurilor.

Pentru recrutarea respondenților participanți la discuțiile de grup a fost utilizată metoda „bulgărilor de zăpadă” (snow-ball), luându-se în considerație următoarele criterii: vârsta, mediul de reședință, studiile și alte caracteristici specifice pentru fiecare grup interviuat. În recrutarea respondenților HIV pozitivi, LGBT, non-cetățeni, având la bază criteriile prestabilite de CBS-Research, au fost implicați reprezentanți ai societății civile care oferă servicii acestor comunități.

Tabelul 2. Planul discuțiilor de grup

	Categoria	Numărul de participanți	Data realizării
1.	Discuție de grup cu persoane cu dizabilități	9 participanți	13.03.2021
2.	Discuție de grup cu persoane care locuiesc în zona de securitate	9 participanți	13.03.2021
3.	Discuție de grup cu victime ale violenței domestice	8 participanți	14.03.2021
4.	Discuție de grup cu minorități religioase	10 participanți	14.03.2021
5.	Discuție de grup cu persoane care trăiesc cu HIV	6 participanți	21.03.2021
6.	Discuție de grup cu persoane LGBT	9 participanți	09.03.2021
7.	Discuție de grup cu minorități etnice	11 participanți	20.03.2021
8.	Discuție de grup cu persoane de etnie Romă	9 participanți	20.03.2021
9.	Discuție de grup cu locuitori ai zonelor rurale deprivat	9 participanți	21.03.2021
	Total	80 participanți	

Discuțiile de grup au fost realizate on-line. Perioada de culegere a datelor calitative a fost februarie-martie, 2021.

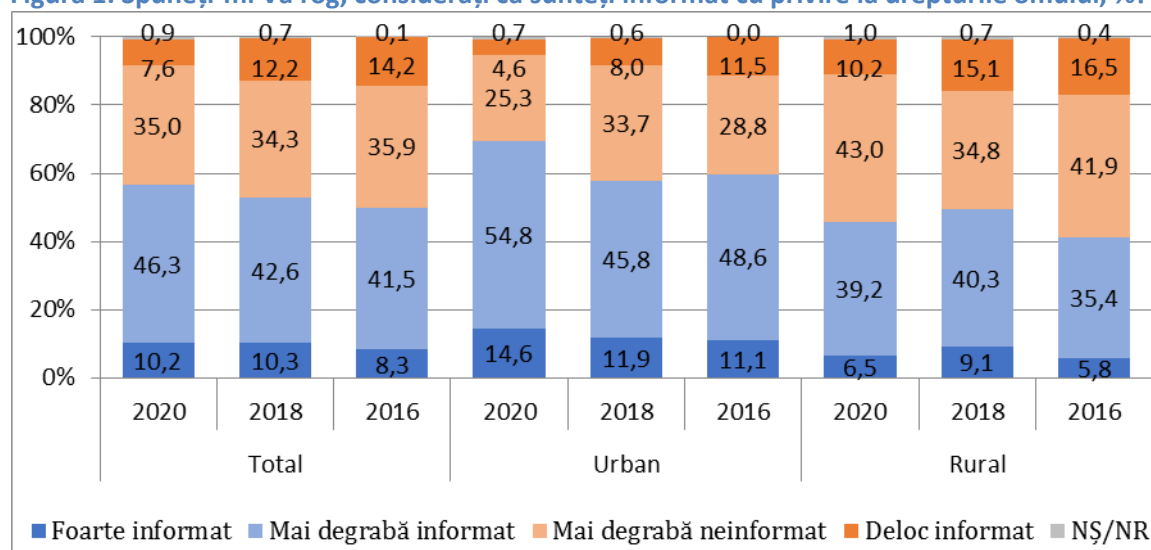
CAPITOLUL1. Nivelul de informare a populației Republicii Moldova privind drepturile omului

1.1. Nivelul de informare a populației privind drepturile omului

Nivelul de informare a populației despre drepturile și libertățile fundamentale ale omului este în corelare directă cu revendicarea acestora și modalitățile de apărare în cazul încălcării lor. Este deosebit de important de a scoate în evidență care sunt cele mai puțin informate grupuri ale populației, acestea fiind și cele mai vulnerabile în ceea ce ține de încălcarea drepturilor omului. Estimarea nivelului de informare oferă posibilitatea de a identifica potențialele necesități de intervenție ale instituțiilor cu responsabilități în domeniu, precum și preocupările și obligațiunile privind respectarea drepturilor omului în stat.

Studiile realizate denotă că nivelul de informare a populației privind drepturile omului se menține relativ redus, totuși fiind observată o ușoară creștere în raport cu anii precedenți. În studiul curent 56,5% respondenți au declarat că sunt informați cu privire la drepturile omului (10,2% foarte informat, 46,3% - mai degrabă informat), creșterea fiind cu aproape 7 puncte procentuale (p.p.) în raport cu datele studiului realizat în 2016. De menționat că această creștere a nivelului de informare este din contul răspunsurilor respondenților din mediul urban, printre aceștia creșterea fiind de circa 10 p.p. (69,4% în 2020 față de 59,7% în 2016 atare răspunsuri). Printre respondenții din mediul rural informarea este mai redusă, doar 45,7% respondenți au menționat în 2020 că sunt informați în acest context, fiind și în diminuare cu aproape 4 p.p. în raport cu datele studiului din 2018 (Figura 1).

Figura 1. Spuneți-mi Va rog, considerați că sunteți informat cu privire la drepturile omului, %?

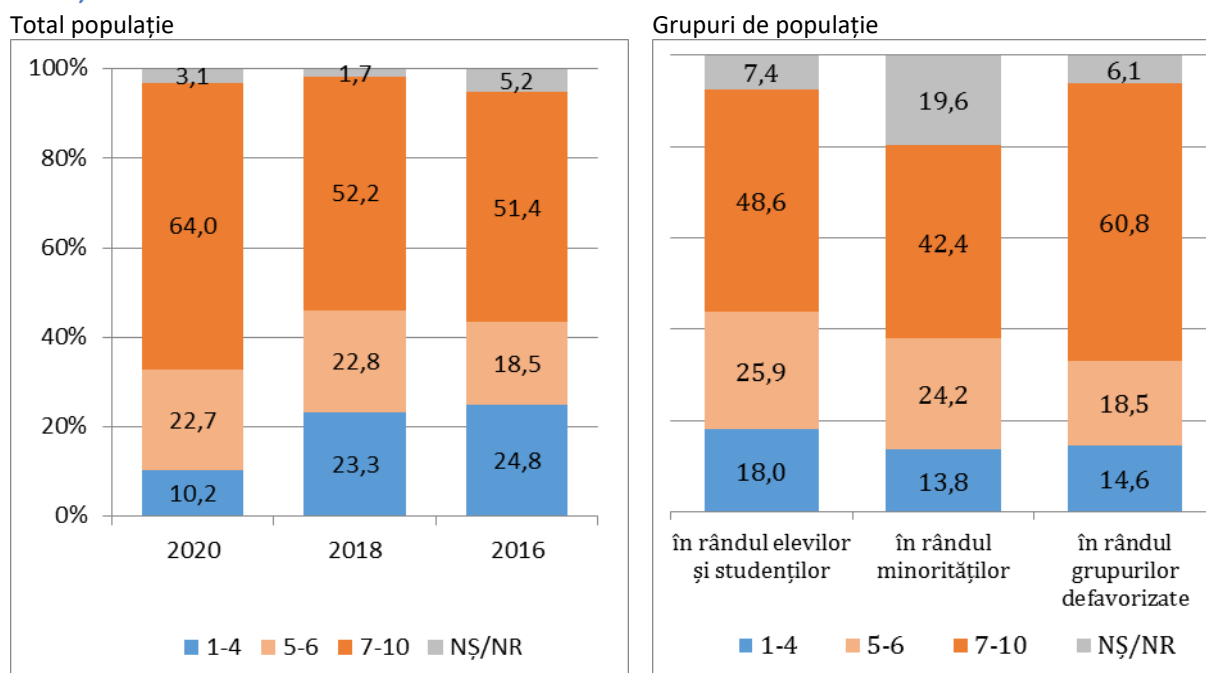
Precum și în studiile anterioare, mai informați se declară respondenții cu nivel înalt de studii – cu 76,9% răspunsuri afirmative, persoanele tinere din grupul de vârstă 18-29 ani - 71,4%, de asemenea și persoanele cu nivel socio-economic înalt – 69,0%. Cel mai puțin informate în acest aspect se consideră persoanele sărace, adică cu nivel socio-economic scăzut, cu nivel scăzut de studii, dar și pensionarii. Printre acestea, sub 40% dintre respondenți au menționat că sunt informați privind drepturile omului (*foarte informați, mai degrabă informați*). Aceste grupuri continuă pe parcursul anilor să se mențină mai puțin informate despre drepturile lor, ceea ce rezultă în necesitatea de intervenție din partea diversilor actori care dezvoltă campanii de informare, programe și politici în domeniul respectiv.

Studiile realizate, atât cel prezent cât și cele anterioare realizate în 2016 și 2018, denotă despre lipsa de cunoștințe în domeniul drepturilor omului printre populație. Acest fapt a fost evaluat prin atribuirea notelor pe o scală de la 1 la 10 răspunsurilor la întrebarea „Există o lipsă de cunoștințe în domeniul drepturilor omului în rândul populației?”, unde „1” semnifică „Totalmente dezacord”, iar „10” semnifică „Totalmente de acord”.

În studiul curent o pondere importantă de circa 64% respondenți confirmă lipsa de cunoștințe în domeniul drepturilor omului în rândul populației, atribuind note de la 7 la 10 răspunsului la întrebarea menționată, în studiile precedente nivelul de conștientizare a lipsei de cunoștințe în domeniu a fost mai jos, doar puțin peste jumătate dintre respondenți au oferit răspunsurile 7-10.

În opinia respondenților, în special este observată lipsa de cunoștințe în domeniul drepturilor omului în rândul *grupurilor defavorizate (persoane cu venituri mici, persoane cu dizabilități, persoane în etate etc.)*, circa 60,8% au afirmat acest lucru, oferind note între 7-10, urmat de grupul *elevi, studenți* cu 48,6% atare afirmații. În ceea ce ține de *minorități (etnice, religioase, LGBT, etc.)* se observă că circa 1/5 dintre respondenți nu cunosc sau nu au dorit să se pronunțe în acest context (Figura 2).

Figura 2. În ce măsura sunteți de acord cu următoarea afirmație: „Există o lipsă de cunoștințe în domeniul drepturilor omului în rândul populației”? 1 - totalmente dezacord, 10 - totalmente de acord, %

Drepturile omului au fost asociate de către participanții la discuții de grup în primul rând cu „democrație”, „libertate”, „egalitate”, „respect”, dar și cu situațiile de încălcare a drepturilor. În opinia unor respondenți respectarea drepturilor omului înseamnă „oameni mai fericiți”. Cel mai des menționate drepturi de către respondenți, ca asocieri spontane au fost „dreptul la educație”, „dreptul la viață” și „dreptul la sănătate”. Câțiva respondenți au menționat că drepturile omului semnifică în primul rând „responsabilitate”, respectarea de către fiecare din noi a drepturilor și libertăților celorlalți.

Participanții la discuțiile de grup au precizat că în RM legea nu se respectă și/sau prevederile legale sunt aplicate selectiv. O parte din respondenți au menționat că cetățenii RM sunt puțin informați

privind drepturile care le au și din acest motiv acestora frecvent li se încalcă drepturile, mai ales de către instituțiile statului, care de fapt ar trebui să-i apere în acest sens.

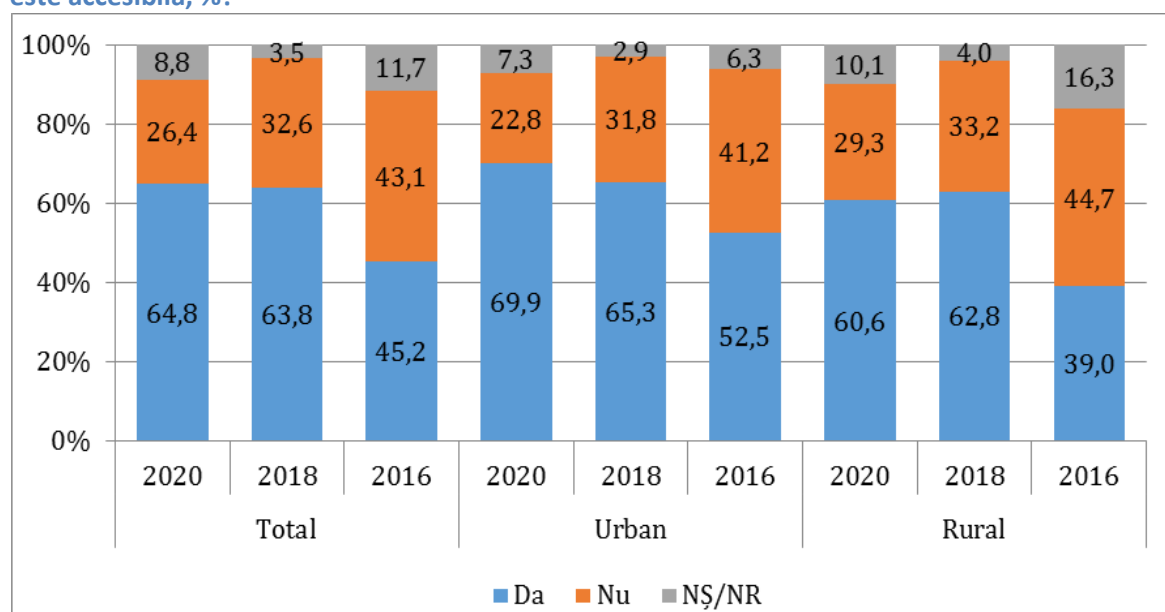
Percepția majorității respondenților din cadrul discuțiilor de grup este că „drepturile omului” sunt din ce în ce mai cunoscute de populație, dar modalitățile și mecanismele prin care cetățenii își pot revendica drepturile reprezintă o provocare. Reprezentanții grupurilor care se simt mai respinse în societate (persoanele LGBT, Romii) consideră că „discriminarea” este omniprezentă în RM. Reprezentanții minorităților religioase și LGBT au vociferat că se atestă totuși o îmbunătățire privind atitudinea față de membrii comunității, în special din partea prestatorilor de servicii publice, funcționarilor, dar și a unor cetățeni simpli, aspect datorat în mare parte unor activități intense de informare și instruire din partea societății civile. Însă, nu de aceeași părere sunt romii care au vociferat că în ultimii ani se resimte o înrăutățire a situației privind discriminarea romilor și s-a atenționat modul de inacțiune din partea instituțiilor statului care ar trebui să-i protejeze în acest sens.

1.2. Accesibilitatea informației privind drepturile omului.

Nivelul de informare și de cunoaștere, în general, depinde în mare măsură de accesibilitatea la informație în domeniul respectiv. În cadrul studiilor realizate în 2020, 2018, 2016 s-a înregistrat o creștere a opiniei populației privind accesibilitatea informației despre drepturile omului și posibilitățile de apărare a acestora. Astfel, circa 64,8% respondenți consideră că informația respectivă este accesibilă, cu o creștere a acestui indicator cu aproape 20 p.p. în raport cu anul 2016.

Accesibilitatea informației este apreciată mai înalt de către respondenții din orașe, circa 69,9% au oferit răspunsuri afirmative în raport cu 60,6% atare răspunsuri printre respondenții de la sate. Totodată la sate se observă o creștere mai pronunțată a opiniei pozitive privind accesibilitatea la informație cu referire la drepturile omului, creșterea fiind de 21,6 p.p. (de la 39% răspunsuri afirmative în 2016 la 60,6% în 2020) (Figura 3).

Figura 3. Credeți că informația, despre drepturile omului și posibilitățile de apărare a acestora, este accesibilă, %?

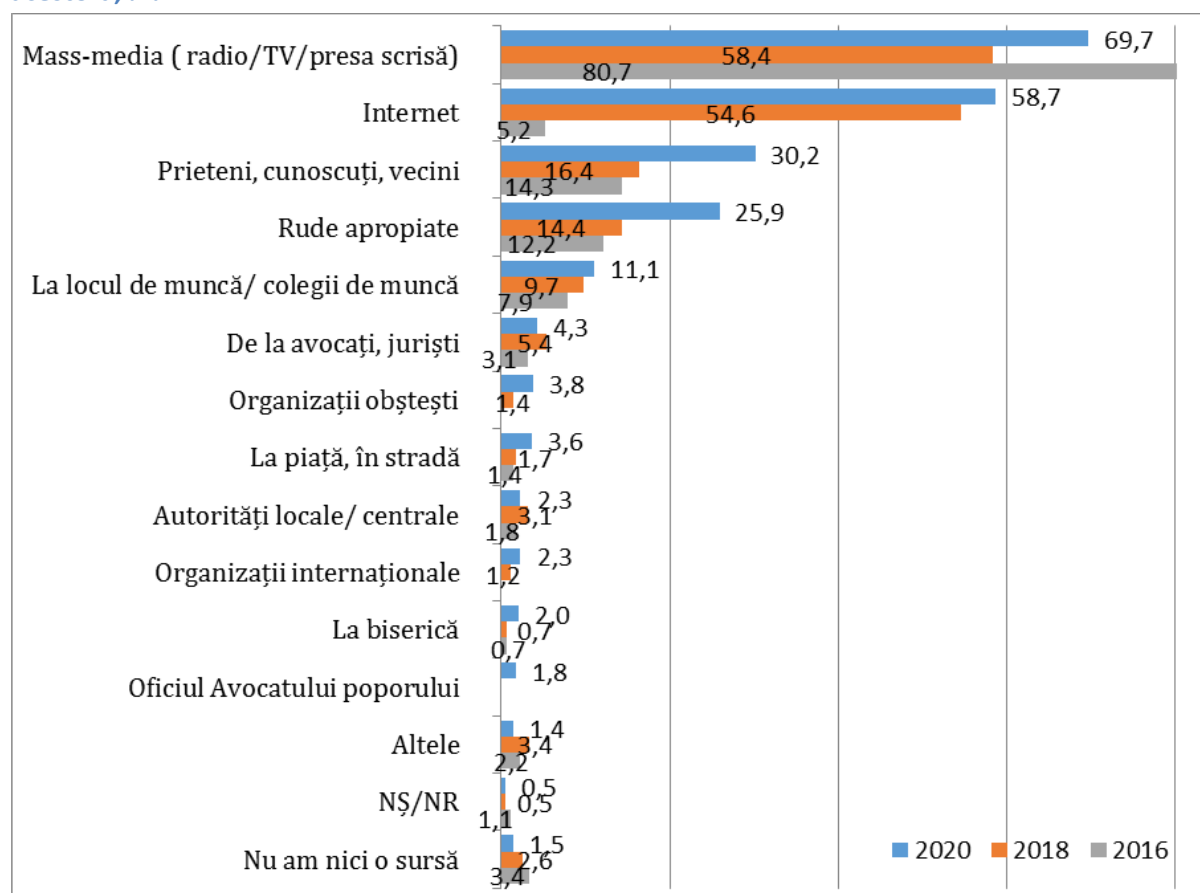

Au fost observate aceleași diferențe pe grupuri de populație precum și în studiile anterioare. Persoanele tinere, într-o pondere semnificativ mai mare (74,9%) consideră că informația despre drepturile omului este accesibilă, în raport cu persoanele de peste 60 de ani (54,5%), precum și respondenții cu nivele înalte de studii și socio-economic (peste 70% răspunsuri afirmative), în raport cu cele cu nivel scăzut (circa 54% afirmații). De asemenea, minoritățile etno-lingvistice consideră, precum și în studiul precedent, că au un acces mai limitat la informația privind drepturile omului (53% în 2020 și 47% în 2018), comparativ cu populația majoritară (65,7% în 2020 și 68,1% în 2018).

Sursa principală de informare cu referire la drepturile omului este *mass media* (radio/TV/presa scrisă) pentru majoritatea persoanelor, 69,7%, pentru circa 58,7% este *Internetul*, pentru ponderi considerabile sursa de informare rămâne a fi *cercul social apropiat* (prietenii, cunoscuții, vecinii – 30,2%, rudele apropiate – 25,9%), iar 11,1% obțin informația respectivă de la *locul de muncă*. De menționat că în ultimii ani Internetul a devenit deosebit de popular, plasându-se pe locul doi după ponderea răspunsurilor afirmative. Această sursă de informare a fost declarată de peste jumătate dintre respondenți în cadrul studiilor din 2020 și 2018, atunci când în anul 2016 acesta a fost menționat de doar 5,5% persoane.

Alte surse de informare au acumulat mai puțin de 5% răspunsuri atât în studiul curent cât și cele anterioare. Tendințe asemănătoare cu referire la principalele surse de informare au fost observate și în studiile anterioare, cu excepția Internetului deja menționat (Figura 4).

Figura 4. Din ce surse vă informați cu privire la drepturile omului și posibilitățile de apărare a acestora, %?

În cadrul discuțiilor de grup respondenții au confirmat faptul că mass-media, internetul și persoanele din anturaj, în special cele care au tangențe cu subiectul care îi interesează, sunt principalele surse de informare în privința drepturilor omului. Rețelele sociale și societatea civilă sunt surse importante și apreciate ca fiind de încredere privind informarea despre drepturi și mecanismele prin care aceștia și le pot apăra atunci când sunt încălcate în special pentru anumite grupuri țintă (LGBT, persoane cu dizabilități, persoane HIV+, romi etc.).

„Mass-media este atât de dezvoltată acum, eu cred că la rețelele de socializare are acces toată lumea, dar dacă nu, avem vecini, avem cumetri. Adică, dacă vrem să ne apărăm drepturile, o putem face, trebuie doar să găsim pârgă. Dacă nu găsim ajutor la noi în localitate, putem apela la experiența celor din altă localitate care au reușit și putem să găsim lucrul acesta [persoane care s-au confruntat cu aceeași probleme] anume pe internet... Odată cu accesul la internet, cu mass-media, putem să ne găsim unii pe alții.” (F, 29 ani, persoană cu dizabilități)

Abilitățile de a percepe, înțelege și utiliza informația despre drepturile omului sunt diferite în rândul populației, de către respondenți au fost menționate și diverse bariere care limitează accesul la informare. Respondenții au fost solicitați să se expună asupra faptului în ce măsură sunt de acord cu anumite afirmații privind informarea despre drepturile omului, acestea fiind atât cu conotație pozitivă cât și negativă.

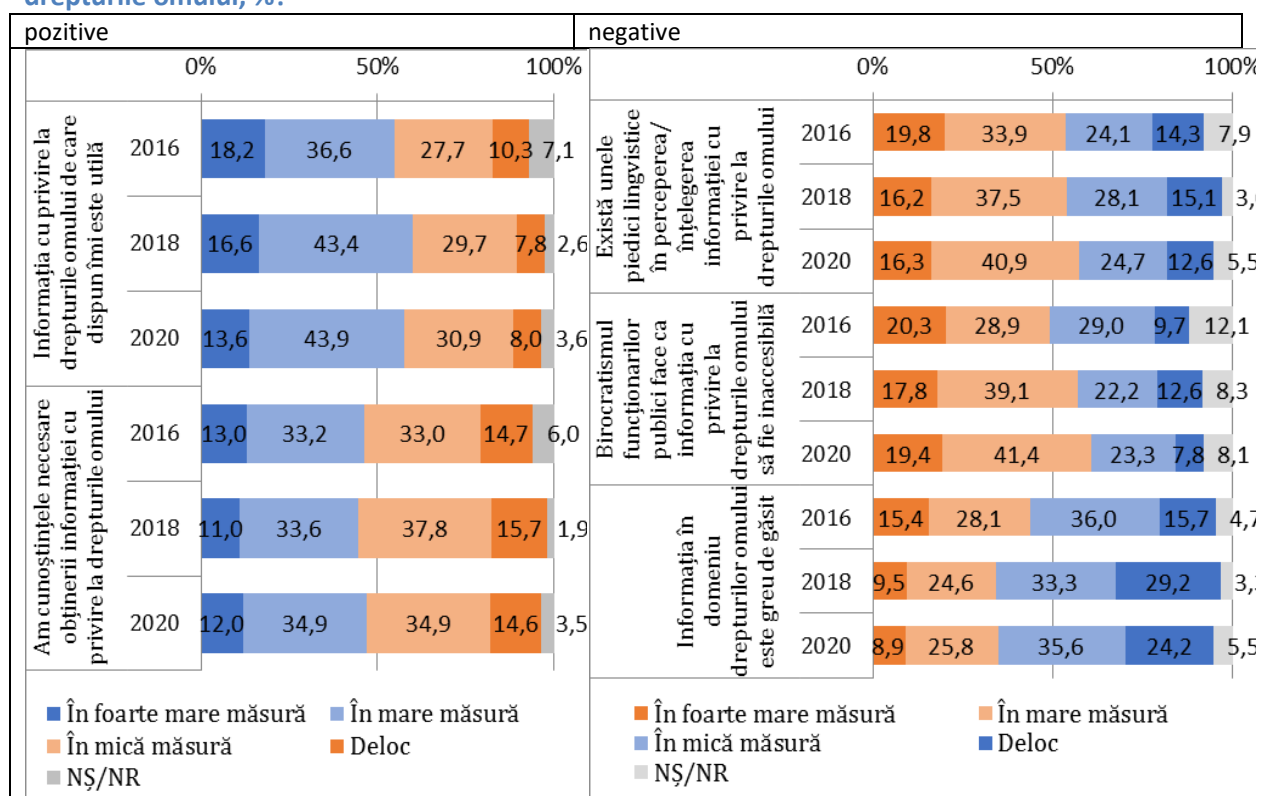
Astfel, s-a observat că în studiul curent circa 57,5% dintre respondenți consideră că *informația cu privire la drepturile omului de care dispun le este utilă*, acumulând cele mai mari ponderi ale răspunsurilor *în foarte mare măsură, în mare măsură*, totodată mai puțin de jumătate dintre respondenți, 46,9%, au menționat că *dispun de cunoștințele necesare obținerii informației cu privire la drepturile omului*. Nu se observă diferențe semnificative în raport cu datele studiilor realizate în 2018 și 2016. Afirmațiile respective, cu conotație pozitivă, au acumulat ponderi mai mari ale răspunsurilor afirmative printre respondenții din mediul urban, cei tineri, precum și cu nivele de studii și socio-economic înalt.

Cu referire la afirmațiile cu conotație negativă se observă că, în opinia celor intervievați, *birocratismul funcționarilor publici face ca informația cu privire la drepturile omului să fie inaccesibilă* este una din piedicile majore în accesul la informare, care a acumulat 60,8% răspunsuri *în foarte mare măsură, în mare măsură*, fiind și în creștere în raport cu studiile precedente (56,9% în 2018, 49,2% în 2016). Această afirmație a fost menționată în ponderi mai mari de către respondenții din mediul urban, persoanele de 30-44 ani, cei cu nivel socio-economic înalt.

În ponderi considerabile a fost menționată și *existența unor piedici lingvistice în perceperea/înțelegerea informației cu privire la drepturile omului*, ponderea răspunsurilor afirmative menținându-se de peste 50% în toate studiile realizate. Impedimentele de ordin lingvistic, precum și în studiile precedente, în special au fost menționate de vorbitorii alte limbi decât cea de stat.

De asemenea, se confirmă faptul că informația respectivă există, doar 1/3 dintre respondenți consideră că *informația în domeniul drepturilor omului este greu de găsit*, iar în ponderi mai mari acest lucru a fost menționat de femei, persoanele vârstnice, pensionari, respondenții cu nivele de studii și socio-economic scăzut (Figura 5).

Figura 5. În ce măsură sunteți de acord cu următoarele afirmații referitoare la informația despre drepturile omului, %?

CAPITOLUL 2. Nivelul de respectare a drepturilor omului în Republica Moldova

2.1. Percepții asupra respectării drepturilor omului în general

Tradițiile și obiceiurile, în general, pot conduce la anumite impedimente în ceea ce ține de respectarea drepturilor omului. Percepțiile respondenților la acest aspect s-au divizat. Astfel, cu referire la tradițiile unei țări, circa 35,6% dintre cei intervievați (46,5% în 2018) au recunoscut faptul că acestea pot limita drepturile fundamentale ale omului, în special pentru anumite grupuri sociale, în timp ce peste jumătate, 51,5% au negat acest lucru (40,9% în 2018) (Figura 6). Această afirmație în special este susținută de către tinerii de 18-29 ani cu 41,9% răspunsuri afirmative, precum și de 41,3% persoane cu nivel înalt de studii.

În ceea ce ține de aplicarea torturii, peste jumătate dintre respondenți, 55,8% (40,7% în 2018), consideră că aceasta nu este justificată în nici o situație, totodată unul din cinci respondenți, 26,0% (21,5% în 2018) acceptă tortura ca măsură pentru apărarea vieții altor persoane (Figura 7). Împotriva torturii s-au pronunțat, în special persoanele vârstnice de 60 de ani și mai mult, pensionarii, circa 61%, persoanele cu nivel înalt de studii și socio-economic, circa 58%.

Figura 6. Considerați că tradițiile unei țări pot justifica limitarea drepturilor fundamentale ale omului, ale anumitor grupuri sociale, %?

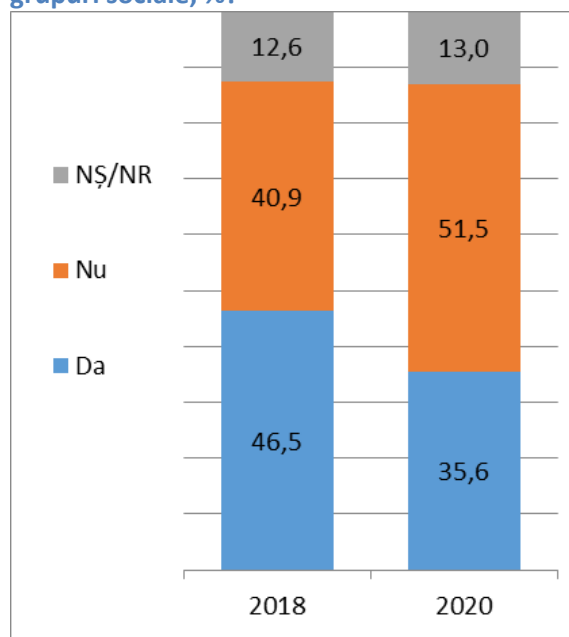
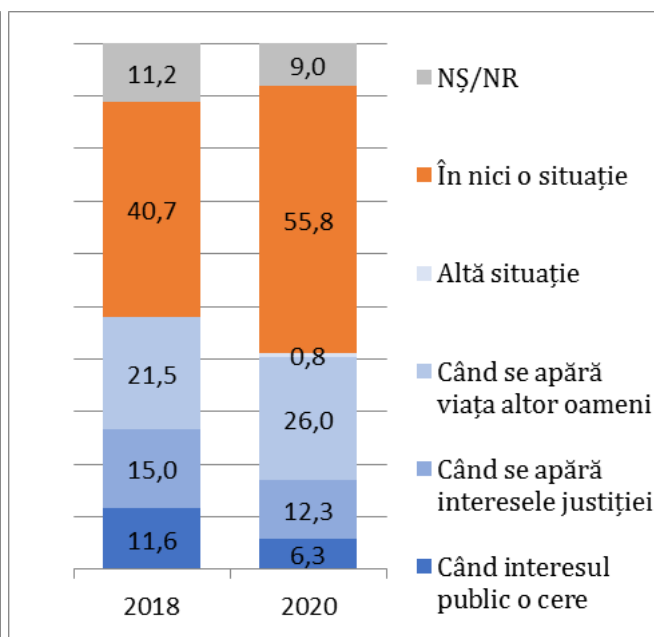

Figura 7. În ce situații este justificată aplicarea torturii, %?

Situația privind respectarea drepturilor omului în Republica Moldova, în opinia a 25% respondenți, mai degrabă s-a înrăutățit în 2020 în comparație cu anul 2018 (35,8% au declarat același lucru în 2018 în raport cu 2016). Totodată, mai mult de jumătate din respondenți, 55,6%, consideră că situația nu s-a schimbat (43,8% atare afirmații în 2018 în raport cu 2016).

De menționat că ponderea persoanelor care consideră că situația s-a îmbunătățit este de doar 13,6%, cu tendințe spre diminuare în raport cu studiul realizat în 2018, care a înregistrat 16,4% atare răspunsuri (Figura 8). Cei mai optimiști privind schimbarea spre bine a situației privind drepturile

omului în Republica Moldova s-au arătat a fi tinerii de 18-29 ani și persoanele mai înstărite, cu circa 18% afirmații privind îmbunătățirea situației în domeniu.

Conform constatărilor studiilor realizate, nouă din zece respondenți au opinat că în Republica Moldova drepturile omului se încalcă fie sistematic, fie ocazional. În studiul curent 49,7% din respondenți consideră că încălcările se realizează sistematic, pe când alte 43,4% din respondenți consideră că acestea sunt încălcate ocazional. În raport cu studiile precedente este în diminuare cu circa 18 p.p. ponderea celor intervievați care susțin că drepturile omului în RM sunt încălcate sistematic (Figura 9).

Nu se observă mari discrepanțe în răspunsuri în funcție de profilul respondenților, doar cu o pondere puțin mai pronunțată, de aproape 55% a celor care consideră că drepturile omului se încalcă sistematic din grupul de vârstă 30-59 ani, respondenții de la sate, persoanele cu venituri mici.

De menționat, că ponderea persoanelor care consideră că drepturile omului în Republica Moldova nu se încalcă deloc este deosebit de mică de circa 3%, fiind sub marja de eroare a eșantionului în toate trei studii realizate.

Figura 8. Cum apreciați situația privind respectarea drepturilor omului în Republica Moldova în prezent, comparativ cu 2018, %?

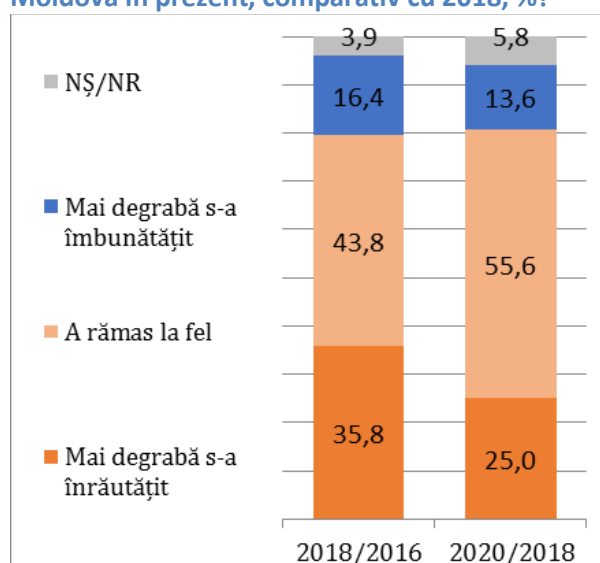
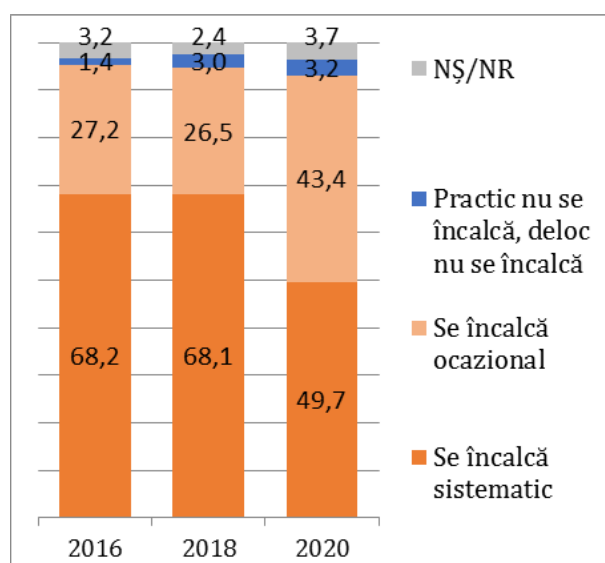

Figura 9. În opinia dvs., cât de des sunt încălcate drepturile omului în Republica Moldova, %?

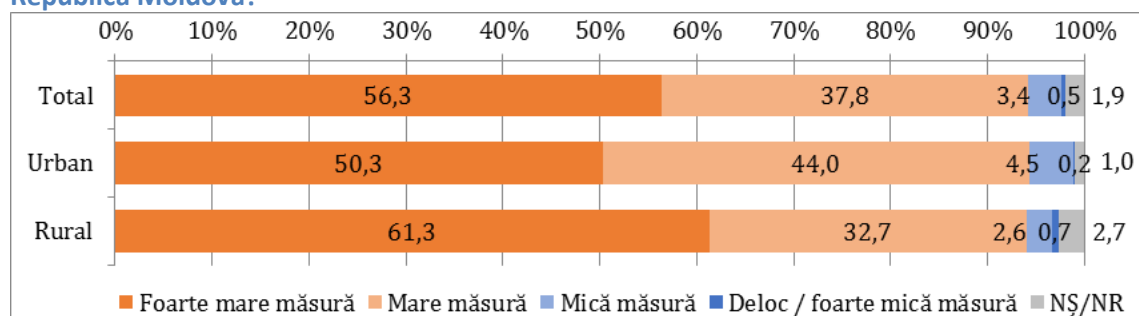
În opinia respondenților, respectarea drepturilor omului în Republica Moldova este substanțial afectată de corupție. Circa 94% respondenți au susținut această afirmație, din care 56,3% au oferit răspunsul *în foarte mare măsură*.

În special printre respondenții din mediul rural este perceput acest lucru mai acut, cu circa 61,3% răspunsuri *în foarte mare măsură* în raport cu 50,3%, înregistrate printre respondenții din orașe (Figura 10).

Nu se observă discrepanțe majore în aprecierea nivelului de respectare a drepturilor omului în țară în funcție de grupuri socio-demografice ale populației, în toate grupurile peste 90% au cumulat răspunsurile *în foarte mare măsură/ mare măsură*. Totuși opinii mai pronunțate în acest aspect sunt observate printre respondenții cu nivel de studii și de bunăstare mai înalt, cu ponderi de peste 60%

afirmații precum că corupția poate afecta *în foarte mare măsură* drepturile omului în Republica Moldova.

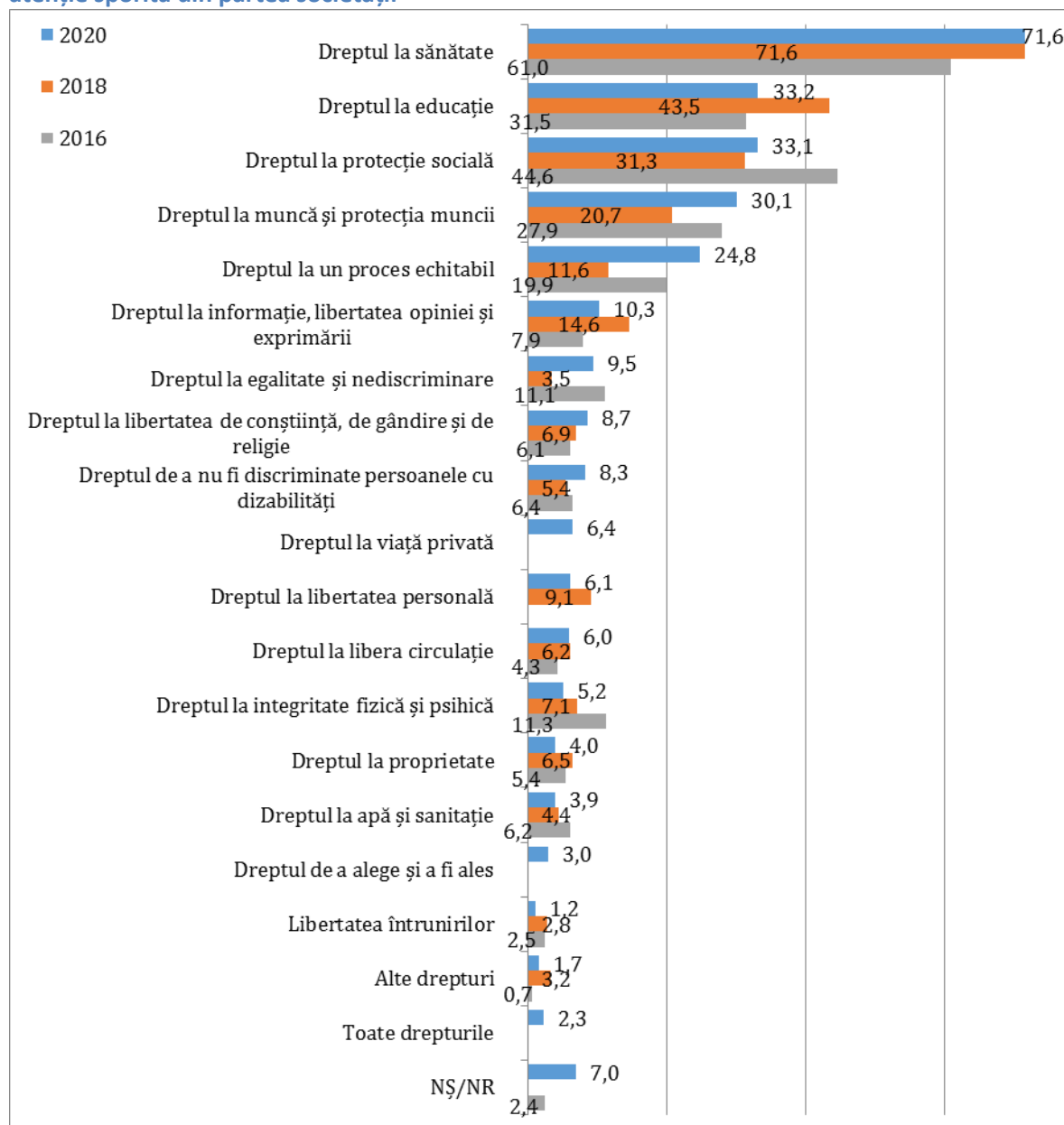
Figura 10. În ce măsură credeți că corupția poate afecta respectarea drepturilor omului în Republica Moldova?

Studiul calitativ a confirmat această tendință privind percepțiile cetățenilor că corupția afectează semnificativ respectarea drepturilor omului. Cel mai frecvent s-a făcut referință la încălcarea dreptului la un proces echitabil – „*chiar dacă legea nu e de partea lor, dacă au portmoneul plin, li se face dreptate*”; „*la noi cine are bani, are și dreptate*”.

În studiile realizate (anii 2020, 2018, 2016) *Dreptul la sănătate, la educație și la protecție socială* sunt considerate ca fiind printre principalele trei cele mai actuale și importante drepturi, care necesită o atenție sporită din partea societății în Republica Moldova. În studiul curent această opinie este împărtășită de circa 71,6% respondenți, care au menționat *dreptul la sănătate* ca fiind cel mai important, urmat de *dreptul la educație* – 33,2%, și *dreptul la protecție socială*, cu 33,1% răspunsuri afirmative. Acestea sunt urmate, după ponderea răspunsurilor acumulate, de *dreptul la muncă și protecția muncii* – 30,1%, *dreptul la un proces echitabil* – 24,8%, *dreptul la informație, libertatea opiniei și exprimării* – 10,3%. Alte drepturi și libertăți menționate în studiu au acumulat mai puțin de 10% răspunsuri afirmative. Aceste tendințe sunt înregistrate în toate cele trei studii realizate (Figura 11).

Figura 11. Cele mai actuale (importante) drepturi și libertăți ale omului în Moldova care necesită atenție sporită din partea societății

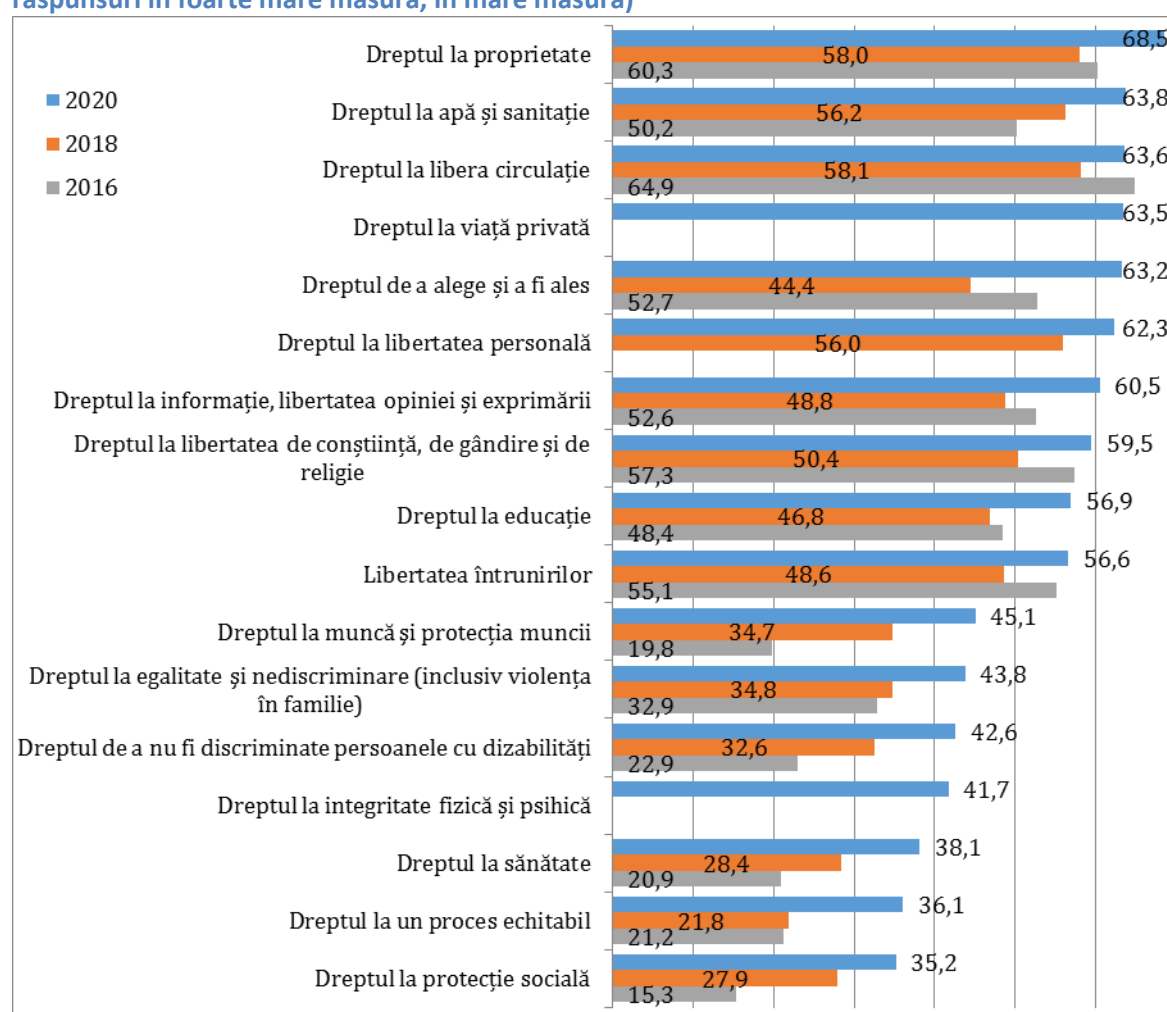
Opiniile pozitive ale respondenților privind respectarea drepturilor și libertăților în Republica Moldova au crescut în raport cu datele studiilor realizate în anii 2018 și 2016 (ponderea răspunsurilor *în foarte mare măsură, în mare măsură*), iar creșterile au variat între 2 și 25 p.p. Față de 2016, cele mai pronunțate creșteri sunt observate în raport cu respectarea *dreptului la muncă și protecția muncii* (cu 25 p.p.), *la protecție socială* (cu 20 p.p.), *la nediscriminare a persoanelor cu dizabilități* (cu 19 p.p.), *la sănătate* (cu 17 p.p.).

În opinia respondenților, cel mai respectat în Moldova este *dreptul la proprietate*, cu 68,5% răspunsuri *în foarte mare măsură, în mare măsură*, urmat de următoarele: *dreptul la apă și sanitație, dreptul la libera circulație, dreptul la viața privată, dreptul de a alege și a fi ales, dreptul la libertatea personală*, toate acestea înregistrând câte circa 63% atare răspunsuri.

În ceea ce ține de respectarea dreptului la apă și sanitație se observă anumite diferențe în percepții în funcție de mediul de reședință al respondenților. Astfel, circa 70% dintre persoanele interviewate din orașe consideră că acest drept este respectat *în foarte mare, în mare măsură*, atunci când această opinie este susținută de circa 59% dintre participanții la studiu din mediul rural.

Între 56% și 60% răspunsuri afirmative au cumulat astfel de drepturi precum: *dreptul la informație, libertatea opiniei și exprimării; dreptul la libertatea de conștiință, de gândire și de religie; dreptul la întrunire; dreptul la educație; libertatea întrunirilor*. Cel mai puțin sunt respectate, în opinia respondenților, *dreptul la protecție socială, dreptul la un proces echitabil și dreptul la sănătate*, acestea au cumulat sub 40% răspunsuri privind respectarea *în foarte mare măsură, în mare măsură* (Figura 12).

Figura 12. În general în RM, în ce măsură sunt respectate următoarele drepturi și libertăți? (% răspunsuri în foarte mare măsură, în mare măsură)

În funcție de categorii ale respondenților se observă că bărbații în ponderi mai semnificative în raport cu femeile (cu diferență de peste 5 p.p) consideră că sunt respectate drepturile la *libertatea de conștiință, de gândire și de religie; la întruniri; la proprietate; apă și sanitație*, iar femeile – la *sănătate; protecție socială*.

Și locuitorii orașelor sunt mai pozitivi în aprecierea respectării tuturor drepturilor omului în raport cu respondenții de la sate. Respectarea drepturilor și libertăților este conștientizată de ponderi mai pronunțate ale persoanelor economic active, cele cu nivele înalte de educație și de bunăstare.

De asemenea, opinii pozitive mai pronunțate au fost menționate de către minoritățile etnice în raport cu populația majoritară în ce privește drepturile la *protecție socială; libertatea de conștiință, de gândire și de religie; la întruniri; la libera circulație; la informație, libertatea opiniei și exprimării; de a alege și a fi ales.*

În opinia participanților la discuțiile de grup cele mai respectate drepturi în Republica Moldova sunt: *dreptul la educație; dreptul la vot; dreptul la libertatea conștiinței, gândirii și religiei; dreptul la libertatea opiniei și exprimării; dreptul la familie; dreptul la muncă.*

Experții în domeniul drepturilor omului consideră că majoritatea acestor drepturi sunt respectate, însă sunt și situații de încălcare parțială a unor drepturi. De exemplu, dreptul la educație este în mare parte respectat în Republica Moldova, însă în procesul de studii sunt pe larg răspândite plățile informale, astfel se limitează anumite drepturi pentru copiii din familiile vulnerabile. **De asemenea, în contextul învățământului on-line generat de COVID-19, este restricționat dreptul la educație pentru copiii care nu au acces la tehnologii informaționale și/ sau internet.**

În cadrul mai multor discuții de grup s-a vociferat faptul că dreptul la libertatea opiniei este parțial respectat în RM. Cel mai frecvent s-a făcut referință la încălcarea acestui drept în campaniile electorale, în special pentru angajații din instituțiile de stat, deși teoretic aceștia au dreptul să-și exprime opiniile politice, să susțină un anumit candidat, de facto aceștia sunt intimidați, amenințați cu demisia etc.

„Omul are dreptul să se exprime, se exprimă, dar depinde de funcție ocupă. De multe ori, pur și simplu sunt oameni care le este frică să nu piardă locul de muncă.” (F, 48 ani, zona de frontieră)

„Tot există o frică de a se exprima, mai ales la bugetari, care țin la posturile de lucru care le au și oricum este o frică de a exprima tot ceea ce-l doare în suflet. Frica asta de șefi încă mai persistă și la moment.” (M, 53 ani, zona de frontieră)

În opinia participanților la discuțiile de grup, cele mai puțin respectate drepturi sunt: *dreptul la un trai decent, dreptul la sănătate, dreptul la egalitate și nediscriminare, dreptul la integritate fizică și psihică, dar și dreptul la muncă*, în special pentru persoanele în etate sau care au vârsta aproape de cea de pensionare. Unii respondenți, dar și experți, au atenționat faptul că în perioada pandemică, prin sistarea activității instituțiilor preșcolare și faptul că nu li s-au oferit alternative părinților li s-a încălcat dreptul la muncă și asigurarea unui venit.

Mai mulți experții intervievați, dar și respondenți au remarcat că în Republica Moldova se încalcă flagrant *drepturile sociale, dreptul la un trai decent*, în special atunci când plățile sociale nu acoperă minimul necesar de existență. Respondenții pensionari, persoanele cu dizabilități au atenționat și ei că se află la limita supraviețuirii, iar fără suportul familiei, inclusiv celei extinse, nu ar putea acoperi nici cheltuielile pentru alimentație și medicamente.

În câteva discuții de grup participanții au vociferat faptul că li se încalcă *dreptul la un mediu sănătos*, menționând că instituțiile statului responsabile de monitorizarea protejării mediului nu întreprind

măsură în acest sens. Și câțiva experți intervievați au punctat asupra faptului că dreptul la informare și la un mediu de viață sănătos este încălcat din cauza corupției existente în structurile de stat începând de la instituțiile care gestionează siguranța alimentelor, până la cele în domeniul construcțiilor și administrării pădurilor și apelor etc. Astfel, există nesiguranța calității alimentelor, apa este poluată, pădurile sunt defrișate, se construiește cu grave încălcări de mediu etc.

„Mi se încalcă dreptul la un meniu natural sănătos, pentru că statul nu elaborează programe se încalcă acest drept. Eu nu sunt vinovată că gunoșiile nu sunt autorizate, că uzinele nu sunt verificate, că râul Nistru este intoxicat. E un drept care se încalcă, dar depinde mai mult de autorități, autoritățile nu-și îndeplinesc obligațiunile.” (F, 48 ani, zona de frontieră)

„Dreptul la un mediu de viață sănătos, care se pierde din cauza corupției existente în construcții și administrării pădurilor și apelor.” (81A, expert)

Unii experți consideră că promovarea, monitorizarea anumitor drepturi ale omului sunt neglijate, prioritate se oferă acelor drepturi care sunt pe agenda instituțiilor internaționale, inclusiv cea europeană. Iar activitatea societății civile în domeniul protecției drepturilor omului este puternic influențată de donatori.

„Cred că exagerăm destul de tare când e vorba despre discriminare pe motiv de sex, rasă, origine, orientare sexuală. Da, există asemenea incidente, dar există un imbold foarte puternic în spatele prevenirii discriminării, care, în mare parte, este determinat de pachetul de condiționalități pe care îl avem pentru a deveni parte a familiei europene..., din punctul meu de vedere, sunt alte lucruri care ar trebui de-a dreptul să concureze cu aceste drepturi de a nu fi discriminat. De exemplu, dreptul la un mediu sănătos de viață, dreptul la apă curată, dreptul la alimente nepoluate, dreptul la sănătate.” (81A, expert)

Un alt drept care se încalcă, în opinia unor experți se referă la dreptul la viața privată și secretul corespondenței – „organele de drept, chiar și statisticele arată, excesiv utilizează unele procedee: filajul, ascultarea telefonică sau citirea corespondenței, inclusiv a celei care vine pe email-uri”. Câțiva experți au atenționat că anumite drepturi care sunt aparent respectate în RM, pentru anumite grupuri și/sau în anumite contexte sunt flagrant încălcate. În acest context s-a făcut frecvent referință la dreptul la vot, care în mare parte este respectat pe teritoriul RM, dar pentru persoanele din diasporă este încălcat sau cu referire la respectarea drepturilor la informare, dreptul la opinie și libera exprimare în regiunea transnistreană.

2.2. Percepții asupra respectării drepturilor omului în cazul anumitor grupuri vulnerabile

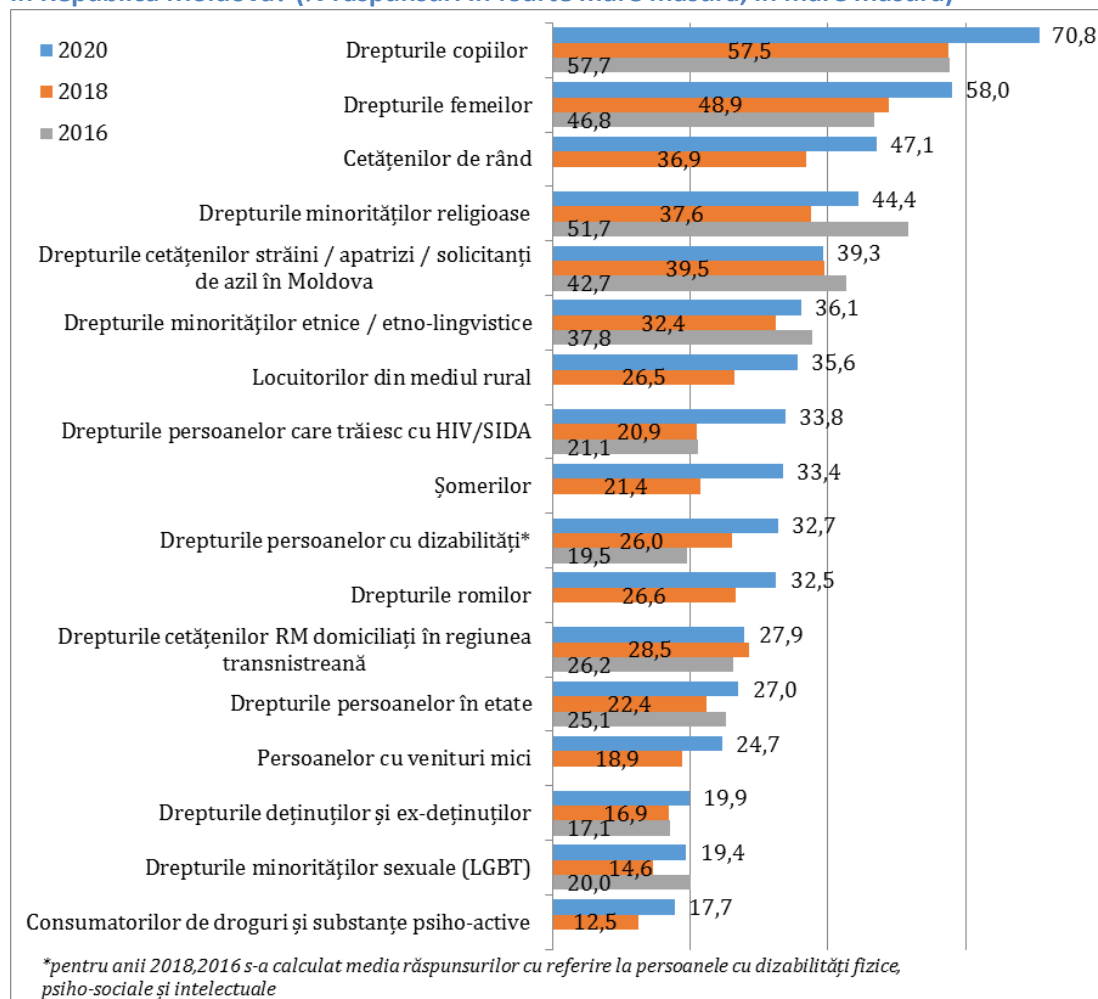
Opiniile respondenților privind respectarea drepturilor și libertăților anumitor grupuri de persoane sunt diferite. Cele mai mari ponderi ale celor intervievați care consideră că drepturile sunt respectate în foarte mare măsură, în mare măsură, au fost oferite opțiunii privind respectarea drepturilor copiilor, 70,8% cu o creștere în raport cu anii precedenți de circa 13 p.p. (circa câte 57% în studiile anilor precedenți) și respectarea drepturilor femeilor, 58% atare afirmații, creșterea fiind de 11 p.p față de 2016 (46,8% afirmații).

Drepturile cetățenilor sunt considerate ca fiind respectate de mai puțin de jumătate dintre respondenți, 47,1%, iar în opinia a circa 44,4% sunt respectate drepturile minorităților religioase. Drepturile celorlalte grupuri de persoane sunt considerate ca fiind respectate de ponderi sub 40%. Cel mai puțin sunt respectate, în opinia celor intervievați, sunt drepturile consumatorilor de droguri

și substanțe psiho-active -17,7%, a minorităților sexuale (LGBT) – 19,4%, drepturile deținuților și ex-deținuților – 19,9%.

Adițional la drepturile copiilor și femeilor menționate mai sus, față de anii precedenți, s-au îmbunătățit percepțiile privind respectarea drepturilor în raport cu mai multe grupuri de persoane, în special a *persoanelor care trăiesc cu HIV/SIDA, șomerilor, persoanelor cu dizabilități*, totodată, față de 2016, s-au înrăutățit percepțiile cu referire la *drepturile minorităților religioase, a cetățenilor străini / apatrizi / solicitanți de azil în Moldova* (Figura 13).

Figura 13. În ce măsură sunt respectate drepturile și libertățile următoarelor grupuri de persoane în Republica Moldova? (% răspunsuri în foarte mare măsură, în mare măsură)

În funcție de profilul celor intervievați și drepturile grupurilor respective, studiul a scos în evidență anumite aspecte.

Datele denotă că femeile sunt cele care în ponderi mai mici consideră că *drepturile femeilor* sunt respectate *în foarte mare măsură, în mare măsură*, cu 52,8% răspunsuri afirmative față de 64,4% bărbați. Unii experți au atenționat că în contextul pandemiei de COVID-19, vulnerabilitatea femeilor s-a amplificat din mai multe perspective, de la sporirea actelor de violență domestică, creșterea inegalităților veniturilor și până la lipsa de suport socio-economic pentru îngrijirea copiilor în special pentru mamele singure.

„Drepturile femeilor au reapărut pe agendă în contextul Covid-19, pentru că inclusiv violența

domestică s-a amplificat, de care în majoritatea cazurilor suferă femeile, și violența economică, pentru că femeile primesc mai puțin, toate studiile de la noi arată că femeile din aceeași poziție primesc mai puțini bani decât bărbații. Neratificarea Convenției de la Istanbul implică iarăși niște dificultăți pentru femeile care sunt abuzate și sunt obligate să stea cu potențialii agresori în lockdown. Femeile au suferit cel mai mult din cauza închiderii școlilor, fiind nevoite să stea ele cu copiii acasă. Au pierdut și serviciu, au pierdut și veniturile. Să nu mai vorbim de femeile solitare, asta a fost o catastrofă practică, pentru că în familiile cu un singur părinte, de obicei acel părinte este mama.” (111A, expert)

Drepturile copiilor sunt în mare măsură respectate în Moldova, opinie susținută de peste 75% respondenți din familiile tinere de 18-44 ani, față de puțin peste 65% respondenți din grupurile de vârstă mai înaintată. Experții intervievați au evidențiat sporirea cazurilor de abuz asupra copiilor în perioada pandemică și a școlii on-line.

Și respondenții de la sate într-o măsură mai mică, 32,3% față de 39,5% respondenți din orașe, consideră că *drepturile omului în mediul rural* sunt respectate (9,5% de la sate au menționat că deloc nu sunt respectate, față de 5,5% respondenți din orașe).

Persoanele inactive și pensionarii în ponderi mai pronunțate de circa 12% față de 8% persoane economic active susțin că *drepturile persoanelor cu statut de șomer deloc* nu sunt respectate. De asemenea 16,7% pensionari în raport cu 12,0% persoane inactive și economic active consideră că *deloc* nu sunt respectate *drepturile persoanelor în etate*.

Peste 12% dintre respondenții cu nivel mediu și mai jos de bunăstare în raport cu circa 7% dintre cei cu nivel înalt consideră că *deloc* nu sunt respectate *drepturile persoanelor cu venituri mici*.

Nerespectarea anumitor drepturi ale omului în RM a fost confirmată și în cadrul discuțiilor de grup și de reprezentanții unor grupuri vulnerabile din această perspectivă, dar și de experții care activează în acest domeniu.

Reprezentanții LGBT au vociferat că acestora li se încalcă *dreptul la familie*. Unul din experți a vociferat că în acest caz se încalcă de fapt *dreptul la căsătorie* și nu cel *la familie* de care reprezentanții comunității LGBT se pot bucura. Gay și lesbienele participante la studiu au enumerat mai multe provocări care derivă din lipsa acestui drept, cum ar fi: moștenirea bunurilor de către partenerul de viață, accesul la datele cu caracter personal, acceptul acestuia/ acesteia la medic pentru a-și însoți partenerul, actele medicale etc. În opinia participanților LGBT la focus grup, aspecte precum adopția copiilor de către cupluri de același sex sunt departe de a fi realizabile în societatea din RM.

„Diagnosticul medical nu se destăinuie altei persoane decât rudelor de gradul I sau membrilor familiei ca mama, soț și soție. În cazul persoanelor LGBT dacă eu voi fi bolnav, partenerul meu nu va avea dreptul să afle diagniza mea, din simplul motiv că eu sunt nimeni pentru el din punct de vedere legal. Respectiv medicii nu vor destăinui secretul medical altor persoane considerate străine.” (gay, 22 ani)

„Eu trăiesc în concubinaj mai mult de trei ani deja, dar legal noi suntem nimeni una pentru alta. De fiecare dată trebuie să inventăm diverse minciuni că ba îmi este o soră care nu preferă să meargă pe la medici și pot intra și eu să ascult ce și cum... Nu dă Doamne ceva să se întâmple undeva pe

drum eu nu voi putea fi alături de ea, fiindcă nu îmi vor permite și nici ei nu îi vor permite să stea cu mine. După mine acest lucru este unul grav". (lesbiană, 42 ani)

Expertul GENDERDOC-M interviuat a precizat că pe lângă barierele menționate de respondenți din cauza nerespectării dreptului la căsătorie, cu dificultăți se confruntă și cuplurile în care unul din parteneri este străin, dat fiind faptul că atunci când e vorba de un cuplu heterosexual, căsătoria îi oferă posibilitatea de a primi permis de ședere permanent. În cazul cuplului homosexual, persoana care nu are cetățenie nu are nici un drept legal să rămână alături de iubitul său în Republica Moldova. Iar cea mai mare problemă în acest sens este faptul că nici *Curtea Europeană pentru Drepturile Omului* nu recunoaște că se încalcă un drept atunci când se refuză înregistrarea căsătoriilor homosexuale.

„Noi nici măcar nu putem spune că nouă ni se încalcă un drept, pentru că acest drept nu este perceput nici de Consiliul Europei ca drept absolut pentru toate cuplurile LGBT, pentru toate cuplurile homosexuale din toate statele. Noi nu putem cere în instanța de judecată acest drept în Republica Moldova și nici la Curtea Europeană pentru Drepturile Omului, pentru că ni se spune că practic noi nu avem acest drept.” (expert)

Reprezentanții comunității LGBT au menționat că le este încălcat și *dreptul la integritate fizică și psihică*. Societatea îi condamnă, îi blamează, îi amenință și în unele situații sunt agresați. Atunci când își dezvăluie orientarea sexuală o bună parte din LGBT sunt presați psihologic și chiar agresați fizic, inclusiv în familie. Cu situații de agresiune cel mai frecvent se confruntă gay-ii, pe când față de lesbiene societatea este mai tolerantă. Experții intervievați au precizat că există câteva explicații a atitudinii homofobe, cum ar fi cultura penitenciarelor ieșită în afara locurilor de detenție, atitudinea rușinoasă față de sex, dar și imaginea femeii, ca obiect sexual, promovată în filmele porno, care diminuează agresivitatea față de lesbiene, dar accentuează hărțuirea sexuală și obiectivizarea.

„Persoanele LGBT sunt atacate, bătute chiar de proprii părinți, deseori, când se află despre orientarea lor sexuală, orientarea de gen. Oamenii sunt atacați în stradă, mai ales bărbații, sunt bătuți... subcultura din penitenciare, prin viol se reglează relațiile de putere. Dacă nu ești puternic, ești violat sexual de către cei care sunt mai puternici. Mai mult ca atât, persoana care este în postura de om violat el nu se mai poate ridica, el nu mai poate ieși din această postură... relațiile femeilor nici nu sunt luate în serios, pentru că nu există penis și este doar o joacă. Plus la aceasta, cultura porno, care pe larg răspândește ideea că două femei se joacă în așteptarea unui mascul.” (41A, expert)

Dacă în studiile precedente comunitatea LGBT era preocupată mai mult de atitudinea discriminatorie față de propria persoană, de respingerea din partea societății, în special din partea celor apropiați, în cadrul acestui studiu aceștia se declară mai pregătiți psiho-emoțional pentru aceste atacuri, dar în continuare sunt îngrijorați pentru cei apropiați, care nu au pregătirea necesară să poată riposta și sunt nevoiți să suporte anumite consecințe pe care nu le-au anticipat.

„Eu m-am deschis la un grup de persoane mai mare și la un moment dat în localitatea mea de baștină, maică-mea fiind profesoară la școală a avut ea de suferit, a avut de suferit și nepoata mea și a fost nevoită să își schimbe școala, fiindcă era tratată altfel... nepoata deja de 3 ani s-a transferat la

o școală din Chișinău. A fost numită lesbiană că dacă moșul tău e așa și tu ești așa. Copila aceasta a suferit mult. Și probabil acesta nu este un caz unic doar la mine, care te face să fii mai retras și să nu prea te deschizi fiind gay în Republica Moldova, fiindcă ai de suportat niște consecințe pe care nici nu știi că le vei avea.” (gay, 36 ani)

Totodată, mai mulți respondenți, inclusiv experți au menționat că 4-5 ani în urmă s-a schimbat semnificativ atitudinea lucrătorilor din poliție față de LGBT, iar aceste progrese se datorează informării, abilitării lucrătorilor din poliție în vederea interacțiunii cu LGBT. Deși în continuare mai sunt înregistrate anumite incidente, gay nu mai sunt filați pentru a fi estorcați de bani, în schimbul nedivulgării orientării sexuale familiei, persoanelor din comunitate.

„Cred că este necesar cât mai multă informare. Au fost timpuri când poliția umbla cum zicem noi pe la „pleșcă”⁴ și îi prindea pe ai noștri, îi șantajau, îi amendau. Datorită GenderDoc-M s-au făcut aceste seminare, s-a lucrat cu poliția și aceste lucruri s-au oprit. Dacă va fi o informare mai mare despre aceste persoane, că nu sunt ei niște monștri așa cum se crede și atârănarea se va schimba.” (gay, 38 ani)

Opiniile privind dezvăluirea orientării sexuale și în rândul comunității LGBT continuă să fie diferite. Unii consideră că ei au dreptul la viață privată și de a nu fi discriminați în bază de orientare sexuală, și societatea trebuie să-i accepte/ respecte fără anumite condiționări, mai ales dacă aceștia prestează servicii publice. Alții însă, consideră că societatea din RM nu este pregătită în acest sens și astfel reprezentanții comunității LGBT ar trebui să fie mai prudenți și să nu dezvăluie orientarea sexuală atunci când nu este cazul, provocând astfel reacții negative sau schimbarea atitudinii față de ei/ele.

„Cu partenera mea când mergem la policlinică zicem că suntem surori sau prietene, dar nu suntem partenere. Eu îi văd după față că nu sunt gata să audă așa ceva... cândva am avut părul așa roz, doar arătând așa dacă intram în policlinică se uitau toți la mine urât, dar dacă le mai ziceam că sunt lesbiană în general cred că nu știu ce reacții puteau avea.” (lesbiană, 42 ani)

Unii participanți la focus grupul cu LGBT au menționat că aleg să-și dezvăluie statutul în fața unor prieteni, angajatori pentru că aceasta le oferă libertate și siguranță. În mare parte reacția angajatorilor și colegilor a fost de acceptare, dar uneori cu manifestarea unei curiozități excesive.

„De exemplu cu șefa mea și colegile mele de birou am fost destul de deschis și am vorbit chiar din prima zi cu ele. Au fost foarte curioase să afle și mi-au acordat o sumedenie de întrebări. Ulterior mă întrebau cu cine sunt în relație, să le arăt chiar și poze.” (gay, 22 ani)

În mai multe discuții de grup, **Romii** au fost identificați de către cei intervievați ca fiind printre categoriile de persoane ale căror drepturi în Republica Moldova sunt frecvent încălcate. Romii intervievați în cadrul focus grupului au menționat că în societatea noastră persistă stereotipuri care îi afectează în viața de zi cu zi și ei simt că sunt respinși în societate, etichetați de către funcționarii publici, evitați de către angajatori etc.

⁴ Loc de întâlnire a gay-lor

Persoanele care trăiesc cu HIV au remarcat că ei cel mai des se confruntă cu *nerespectarea drepturilor sociale și dreptul la sănătate*. Unele cadre medicale evită să le facă anumite proceduri medicale dacă cunosc statutul HIV a acestora sau au un comportament față de ei perceput ca fiind nerespectuos, iar aceste situații îi determină să-și tăinuiască statutul – „*ori de câte ori solicit vreo îndreptare de la medicul de familie, îl rog să nu indice că sunt HIV pozitivă, pentru că vreau să fiu tratată ca oricare alt pacient.*”

În ultimii ani s-au făcut progrese importante în domeniul protecției confidențialității persoanelor care trăiesc cu HIV, dar și a informării populației privind HIV/SIDA (căile de transmitere, riscuri etc.). Deși în continuare persistă anumite etichetări față de persoanele HIV infectate ca fiind asociate cu consumatorii de droguri, lucrătoare ale sexului comercial, totuși în opinia respondenților s-a diminuat stigmatizarea și discriminarea persoanelor cu statut HIV pozitiv. O participantă la studiu a declarat că a rămas surprinsă de suportul de care a beneficiat din partea prietenilor, comunității după decizia asumată de a-și dezvălui statutul HIV în cadrul unei campanii de informare.

„*Când am participat la manifestarea de care vă vorbisem și ne-am descoperit toți fețele, am înțeles că lumea e pregătită să ne asculte... Deseori ne înșelăm când credem că nu ne vor accepta în colectiv, că ne vor trata cu dispreț. Da, posibil, primele zile vor fi șocați, apoi vor analiza, îți vor adresa întrebări, tu le vei răspunde și iată astfel chiar tu poți fi acel care îi vei informa corect oamenii, fie și un grup mic... Nu a fost absolut nici o persoană care ar fi avut o atitudine negativă față de mine sau m-ar fi respins... Nici o piatră nu s-a îndreptat înspre mine și m-am convins că toate fricile sunt rodul imaginației mele.*” (F, 45 ani, HIV+)

Reprezentanții **minorităților religioase** au menționat că în ultimii ani practic nu s-au confruntat cu situații de discriminare pe motiv religios, comparativ cu 5-10 ani în urmă, când deseori apăreau conflicte cu liderii ortodocși și susținătorii acestora, mai ales în mediul rural. Acestora le erau perturbate evenimentele, erau alungați din sate și/sau chiar agresați fizic. La moment oamenii sunt mult mai toleranți față de confesiunile religioase. Totuși, în societate persistă o atitudine mai ostilă față de musulmani. În opinia reprezentanților acestei religii, această manifestare vine și din necunoaștere, dar și din cauza unor stereotipuri existente în societate cu privire la musulmani asociați frecvent cu terorismul. O cetățeană a RM convertită la islam prin căsătorie, a menționat în cadrul discuției de grup, că se confruntă cu atitudini de dispreț din partea unor persoane din anturaj. Totodată, s-a menționat că copiii au fost etichetați și discriminați în cadrul instituției de învățământ de către unele cadre didactice.

„*În Moldova este respectată religia doar când vine vorba despre creștinism, cel puțin din propria experiență. Eu sunt căsătorită cu un musulman de 25 ani și respectiv copiii mei tot sunt musulmani, chiar și la școală profesorii uneori se axau pe acest lucru că ei sunt sirieni și de ce au venit aici. Copilul nu voia să se ducă la școală din această cauză.*” (F, 43 ani, minorități religioase)

„*Eu sunt de altă religie. Sunt musulmană, din Siria. Profesoara mea știa acest lucru și mereu pune accent pe faptul că eu nu sunt din Moldova, că nu am ce căuta aici, că ar trebui să mă reîntorc în țara unde m-am născut și mai multe acușări de acest fel, deși eu nu înțelegeam de ce, căci nu i-am încălcat drepturile dumneaei în nici un fel. M-a supărat foarte mult acest fapt.*” (F, 19 ani, minoritate etnică)

Alți respondenți, reprezentanți ai minorităților religioase, au menționat că cadrele didactice sunt tolerante în raport cu religia, credințele copiilor, mai ales că de obicei aceasta este alegerea părinților și nu a copiilor.

Unii reprezentanți ai minorităților religioase și ai minorităților etnice au remarcat necoincidența zilelor de sărbătoare/ odihnă cu sărbătorile religioase. Și dacă în calitate de angajați reușesc fie să negocieze cu angajatorul, fie să abandoneze locul de muncă dacă nu ajung la compromis, dar elevilor și mai ales studenților le este dificil să facă acest lucru.

„La adventiști ziua se începe cu apusul și ar fi bine vineri să fii liber de mai devreme, uneori nu pe toți angajatorii îi aranjează, dar dacă nu îți expui de la început poziția e mai dificil. La privat te înțelegi, în alte părți ca organizații de stat mai complicat... Pentru studenți și elevi care au în principiu biblic o zi de închinare care este în ziua de Sâmbătă, în unele instituții e birocratic, nu prea e acceptat de unii profesori, decanat, în a-ți apăra dreptul de a lipsi în această zi.” (M, 37 ani, minorități religioase)

„În societatea noastră prevalează creștinismul, dar minorități precum evreii au un cu totul alt mod de viață. Să luăm ca exemplu simplul fapt că la ei zilele de odihnă încep de vineri din motive religioase, dar statul nu le poate asigura dreptul de a-și respecta convingerile religioase. Acestea sunt probleme care nu vor găsi o soluție și nu ne rămâne decât să acceptăm acest fapt.” (F, 23 ani, minorități etnice)

Reprezentanții minorităților etnice participanți la studiu în mare parte afirmă că nu sunt discriminați în funcție de etnie, unii din ei s-au născut și/ sau trăiesc în localități multietnice, respectiv sunt integrați în societate și nu sunt marginalizați. Totuși, un aspect considerat deranjant de către ei se referă la limba vorbită, astfel încât majoritatea din ei vorbesc fluent limba rusă, însă au cunoștințe limitate în limba română. O parte din participanți la studiu au opinat că întâmpină dificultăți cu precădere atunci când se adresează în instituțiile publice, pentru accesarea anumitor servicii. În viziunea acestora, ai au dreptul să beneficieze de servicii publice prestate în limba rusă, întrucât o parte din ei nu știu nici să citească în limba română, fiindu-le dificil să analizeze/ completeze formulare/ declarații. Cel mai dificil în acest sens le este vârstnicilor, care nu cunosc alfabetul latin.

„În discuție cu oamenii te mai descurci, dar e foarte dificil când mergi la primărie pentru indemnizații sau pentru a completa anumite cereri. În primul rând, absolut toate hârtiile sunt în limba de stat, cu caractere latine. Nu toți cei mai în vârstă pot citi cu caractere latine, chiar și acei care cunosc limba. Dacă vorbești în limba rusă, ți se cere să te adresezi în limba de stat, limba română.” (F, 79 ani, minorități etnice)

Cu referire la **persoanele cu dizabilități fizice** s-a accentuat în primul rând necesitatea asigurării egalității de șanse. Lipsa infrastructurii pentru ca persoanele cu dizabilități să se poată deplasa independent și autonom în spațiul public este o mare problemă care îi face dependenți de persoane terțe și le limitează semnificativ opțiunile, inclusiv privind educația, angajarea, accesarea altor servicii.

Experții au semnalat faptul că atât cetățenii Republicii Moldova, cât și non-cetățenii sunt puțin informați și preocupați privind drepturile omului. Astfel, unii non-cetățenii se pot confrunta cu probleme birocratice și/sau de limitare ale unor drepturi din cauza nivelului scăzut de educație, de informare și respectiv, de implicare. O bună parte din aceștia, care ajung în atenția societății civile au un nivel sporit de vulnerabilitate socio-economică.

„Nu cunosc foarte multe despre drepturi, nici nu cunosc drepturile mele, nu știu cum să-mi fac actele, tot încerc și nu reușesc. Am fost la ASP, atâtea documente mi-au cerut, eu nici nu am așa documente, e imposibil să le găsesc, nu am așa adeverințe... Nu știu unde mă mai pot adresa, am fost și la Centru de emigrare, am primit actul acesta de apatrid, care se dă pe un an, în fiecare 3 luni trebuie de prelungit, până acum deloc nu am avut acte.” (M, 46 ani, apatrid)

Non-cetățenii intervievați au vociferat că cel mai mult sunt deranjați de faptul că nu le este respectat dreptul la libera circulație, unii din ei având peste 10 ani petrecuți pe teritoriul RM, fără posibilitatea de a ieși din țară. Totodată, studiul a identificat un caz al unei persoane non-cetățene RM, dar care a reușit, cu ajutorul suportului Biroul Migrație și Azil, să-și perfecteze un act de călătorie, însă la fiecare călătorie este necesară perfectarea vizei.

„Eu am mers la biroul de emigrare și ei m-au ajutat să-mi fac pașaport pentru călătorii (roșu, biometric) ca să merg la mare cu copiii, dar îmi trebuie viză oriunde, inclusiv în Ucraina. Îmi este un pic dificil să merg permanent să depun pentru viză, dar mulțumesc și pentru aceasta.” (F, 54 ani, apatrid)

Un alt drept lezat pentru non-cetățeni este dreptul la vot, însă majoritatea din ei nu se arată deranjați de acest aspect, fiind preocupați în mare parte de griji cotidiene, asigurarea unui venit, lucru dificil pentru o parte din ei. În cadrul interviurilor s-a remarcat că unii non-cetățeni întâmpină dificultăți la angajare, deși legal aceștia pot fi angajați, de cele mai dese ori ei sunt discriminați. Pe de altă parte, unii non-cetățeni participanți la studiu au relatat că au reușit să se pună la evidență la ANOFM, fiind în căutare de un loc de muncă. Altă dificultate cu care se confruntă non-cetățenii se referă la imposibilitatea accesării anumitor servicii bancare (credite), din cauza lipsei actelor de identitate care să corespundă cerințelor băncilor.

Încălcarea **drepturilor cetățenilor domiciliați în stânga Nistrului** a fost sesizată cu precădere de către experții intervievați, evidențiindu-se faptul că populația Republicii Moldova din regiunea transnistreană nu se poate bucura nici de drepturile și libertățile pe care le au cetățenii Republicii Moldova din alte regiuni. Experții intervievați atenționează despre numeroase încălcări în stânga Nistrului privind *drepturile politice, libertatea de întrunire, libertatea opiniei etc.*

Dreptul la libera circulație este îngrădit persoanelor care se deplasează în regiunea transnistreană. Sunt afectați în special locuitorii din imediata apropiere a râului Nistru, de pe ambele maluri. Restricțiile de deplasare impuse din cauza COVID-19, au accentuat aceste probleme. Astfel, s-au confruntat cu dificultăți elevii din stânga Nistrului care învață în școlile românești din dreapta Nistrului, persoanele care muncesc pe celălalt mal al Nistrului și trebuie să se deplaseze zilnic, dar și cei care nu au putut să se deplaseze la familie, rude.

„În perioada asta de criză COVID-19 nu e atât de ușor să ajungi în regiunea transnistreană fără permise speciale, fără multe lucruri care nu sunt conform legislației noastre.” (F, 48 ani, zona de frontieră)

Câțiva experți au menționat faptul că cetățenilor Republicii Moldova domiciliați sau aflați temporar în stânga Nistrului nu sunt deloc protejați de eventualele încălcări ale drepturilor omului. Cel mai des sunt încălcate dreptul la viață, libertate și siguranță, dreptul la un proces echitabil etc. Experții atenționează că nu există mecanisme funcționale de monitorizare și sancționare a încălcărilor

drepturilor omului în regiunea transnistreană, iar autoritățile din Chișinău nu întreprind măsuri în acest sens.

„Trebuie să fie discutată de fiecare dată respectarea drepturilor omului în regiunea transnistreană, pentru că noi le dăm facilități regiunii, vorbim de dialogul politic, dar când ajungem la respectarea drepturilor omului avem un blocaj și nicidecum nu ajungem la un răspuns cu cetățenii care au fost sechestrați... să nu fie blocaj instituțional, în ceea ce privește activitatea Oficiului Ombudsmanului, am avut mai multe ocazii, când activitatea lui nu este luată în considerație.” (61A, expert)

„Nu sunt expert în teritoriile ocupate, dar e o problemă la care autoritățile trebuie să atragă atenția... să începem chiar cu accesul la informații, pentru că nu știi încotro să punctezi, dacă nu ai accesul la informația reală ce se petrece în regiunea transnistreană. Nici nu mai vorbim despre drepturile persoanelor în custodia statului sau a persoanelor aflate în detenție în partea transnistreană, acolo tortura e la ea acasă și nici nu există posibilitatea să se monitorizeze, cel puțin, ce se întâmplă acolo. Statul nu-și protejează cetățenii...” (111A, expert)

Locuitorii din zonele rurale mici reprezintă o categorie vulnerabilă din perspectiva limitării accesului la diferite servicii de sănătate, educaționale. Pentru a beneficia de acestea trebuie să se deplaseze în alte localități ale comunei din care fac parte. Dacă pentru accesul copiilor la instituțiile școlare localitățile au fost asigurate cu transport, pentru alte servicii oamenii trebuie să caute soluții, mai ales că în cele mai multe din aceste sate nu există transport public sau acesta are un grafic limitat, locuitorii fiind nevoiți să parcurgă pe jos câțiva km până la punctele din care pot lua un mijloc de transport care circulă în localitățile din vecinătate. Această problemă este și mai acută în condițiile în care o bună parte din locuitori sunt persoane vârstnice.

„Trăim la 2 km de șosea și tot timpul pe jos, la șosea toți bătrânii, toți, pe jos și înapoi tot așa, e un deal extraordinar de mare... Transportul nu vine că-s puțini oameni, merge doar în comună.” (M, 41 ani, zone rurale mici)

„Transportul, rutiera de trei ori pe săptămână circulă, tot din cauza că populația e mică. Populația e în jur de 400 la evidență, dar locuiesc în aceste două sate presupunem, cu tot cu copii, dacă sunt 200.” (M, 41 ani, zone rurale mici)

O altă problemă a localităților mici se referă la *investițiile reduse în infrastructura acestora*. Locuitorii acestora înțeleg că se analizează eficiența investițiilor și numărul redus de beneficiari reprezintă o problemă, dar consideră că ar trebui să fie create și pentru oamenii din aceste localități niște condiții minime de trai.

„Comunele trebuie să împartă resursele și cu localitățile mici. Ei ne consideră a lor, dar atunci când trebuie să investească ceva, atunci deja noi nu mai suntem a lor... când le convine ne numără, când nu, nu.” (F, 34 ani, zone rurale mici)

„Satele parcă sunt lăsate intenționat în umbră, nimic nu se face, nici iluminare, nici apă, nici drum. Ca și cum se gândesc că mai sunt vreo doi ani și se gătește lumea și ce să mai băgăm banii.” (M, 41 ani, zone rurale mici)

Un alt aspect evidențiat de locuitorii din localitățile mici se referă la atitudinea discriminatorie a presatorilor de servicii, funcționarilor publici în raport cu ei. În opinia acestora ei sunt discriminați în

raport cu băștinașii din localitățile unde se deplasează pentru a beneficia de anumite servicii, aceștia din urmă fiind favorizați atunci când stau în rând, iar față de ei specialiștii au o atitudine mai binevoitoare comparativ cu cei care vin din alte localități. Aceeași atmosferă este resimțită și de unii elevi care se deplasează în satele vecine pentru a studia.

„Noi suntem situați așa într-o vale. Și suntem înconjurați de pădure. Și de multe ori când ne adresăm fie și la școală, și la medic, Primărie, suntem poate un pic discriminați, că de unde ești, de satul... Ei, din pădure de acolo. Știți, parcă suntem puțin înapoiați... Dacă suntem din satele astea mai mici, înseamnă că suntem discriminați, parcă nu ne iau în seamă.” (F, 40 ani, zone rurale mici)

„Și la școală copiii noștri deseori sunt numiți, într-un fel cu poreclă... Nu știu de ce, parcă le-am ședea în cap, parcă noi nu suntem oameni.. Noi nu suntem vinovați că populația e mică, dar în comune nu suntem primiți ca la noi acasă.” (F, 36 ani, zone rurale mici)

Experții intervievați consideră că cele mai vulnerabile grupuri de populație din perspectiva respectării drepturilor omului sunt: deținuții și persoanele aflate în detenție preventivă, locuitorii din stânga Nistrului, inclusiv din cauza dificultăților de monitorizare a situațiilor de încălcare a drepturilor, dar și femeile victime ale violenței domestice și persoanele cu dizabilități.

Alte categorii, grupuri considerate de experți vulnerabile din perspectiva respectării drepturilor omului se referă la: utilizatorii de droguri, lucrătoarele sexului comercial, persoanele cu dizabilitate intelectuală și psihosocială care reprezintă grupuri marginalizate și stigmatizate în societatea noastră, dar și unele grupuri mai specifice, cum ar fi copiii mici care se află în penitenciare împreună cu mamele lor deținute.

Unii experți au atenționat vulnerabilitatea pronunțată a unor grupuri de populație privind respectarea anumitor drepturi, cum ar fi de exemplu: drepturile sexuale și reproductive pentru femeile cu dizabilități, pentru cele aflate în detenție.

2.3. Dreptul la educație

Unul din drepturile fundamentale ale omului este dreptul la educație. O serie de întrebări au fost oferite respondenților pentru a evalua măsura în care este asigurat dreptul la educație în Republica Moldova, fiind solicitați să noteze răspunsurile pe o scală de la 1 la 10.

Persoanele intervievate au fost solicitate să se expună **în ce măsură posibilitățile financiare ale părinților afectează dreptul copiilor la educație**, prin evaluarea pe o scală de la 1 la 10, unde 1 semnifică faptul că *afectează în foarte mică măsură*, iar 10 – *afectează în foarte mare măsură*. În raport cu datele studiului realizat în 2016 se observă o reducere a ponderii respondenților care erau de acord *în mare măsură* (notele 7-10) cu afirmațiile că posibilitățile financiare ale părinților afectează (negativ) dreptul la educație în școlile din Republica Moldova, de la 65,8% în 2016 la 46,6% în 2020, dar cu o creștere în raport cu 35,2%, înregistrate în 2018. Mai acut acest lucru este perceput de către respondenții din orașe, cei de 30-44 ani, economic activi, dar și cu nivele de educație și bunăstare înalte, cu peste 50% respondenți care au oferit atare răspunsuri.

Precum și în studiul din 2018, în studiul curent circa 25% dintre respondenți au evaluat cu note de 7-10 măsura în care **statul asigură tuturor accesul egal la educație și condiții egale** de studiu (1- asigură în foarte mică măsură, 10 – în foarte mare măsură), cu o creștere în raport cu 21,3%

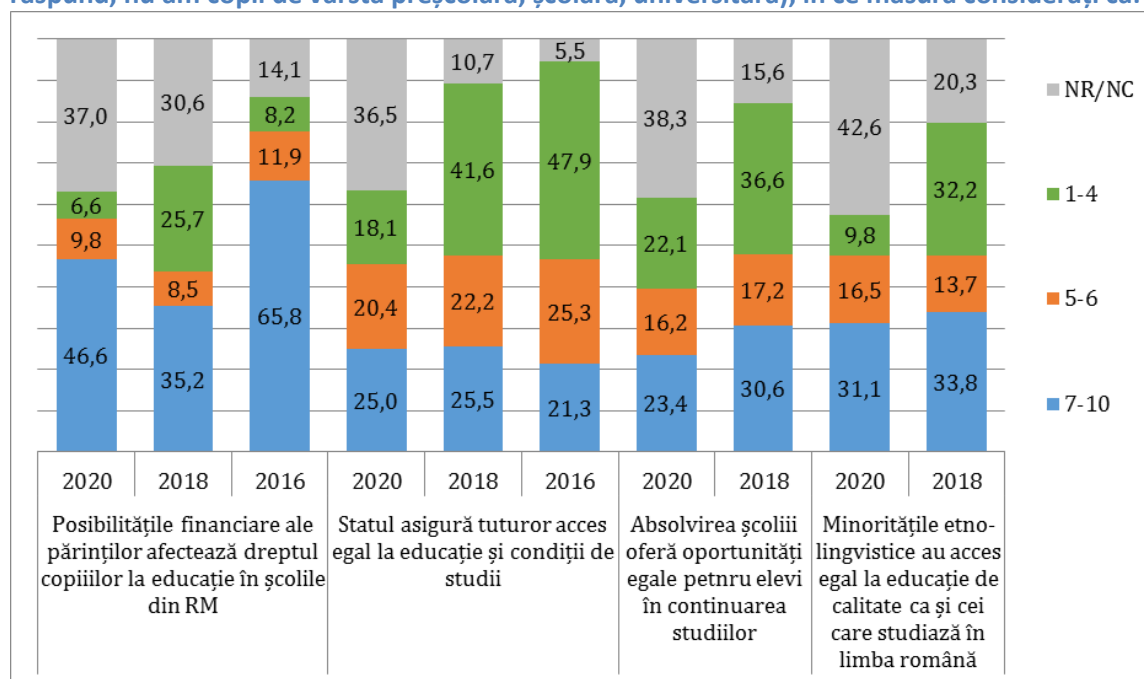
respondenți, înregistrat în 2016. Pe grupuri de respondenți se observă că opinia respectivă este susținută în ponderi mai mari, peste 30%, de către cei de 18-44 ani, inactivi economic, cu nivel înalt de bunăstare.

În studiul curent, în opinia a doar 23,4% respondenți **absolvirea școlii oferă oportunități egale pentru elevi în continuarea studiilor** cu o diminuare de 7 p.p în raport cu studiul realizat în 2018. Mai pronunțat această afirmație este susținută de persoanele de 30-44 ani și cele mai înstărite, cu peste 30% note de 7-10.

De asemenea, doar aproape 1/3 dintre cei intervievați consideră că **minoritățile etno-lingvistice au acces egal la educație de calitate ca și cei care studiază în limba română**, înregistrând și o tendință spre diminuare a celor care au susținut această afirmație în studiul din 2018 (note 7-10, acces egal în mare măsură). Și această afirmație mai pronunțat este susținută, cu circa 40% note de 7-10, de către persoanele de 30-44 ani și cele mai înstărite.

Rezultatele evaluărilor în dinamică relatează asupra persistenței problemelor respective, conexe dreptului la educație, a gradului de conștientizare și percepție a acestora de către populație.

Figura 14. Evaluați pe o scală de la 1 -foarte mică măsură, la 10 - foarte mare măsură (NR/NC – nu răspund, nu am copii de vârstă preșcolară, școlară, universitară), în ce măsură considerați că:

În regiunea transnistreană se încalcă dreptul la educație în limba maternă pentru vorbitorii de limba română. O parte din aceștia aleg să se deplaseze în dreapta Nistrului pentru studii, dar alții sunt nevoiți să-și facă studiile în limba rusă.

„Am niște cunoscuți vorbitori de limbă română, dar care au probleme ca copilul lor să învețe într-o școală cu predare în limba română în Tiraspol, pentru că sunt foarte puține școli. Ei sunt vorbitori de limba română, dar copilul își face studiile în școală rusă. Ei ar dori copilul să studieze la școală cu predare în limba română. Dreptul la educație pentru vorbitorii de limbă română în Transnistria e încălcat.” (F, 50 ani, zona de frontieră)

Un alt subiect care a apărut în câteva discuții de grup se referă la încălcarea dreptului la educație pentru copiii care nu au fost imunizați, prin neacceptarea acestora în instituțiile preșcolare. Subiectul vaccinării este unul din cele mai prezente în spațiul public, unii părinți consideră că dacă li se oferă acest drept de a nu-și imuniza copiii, acestora din urmă ar trebui să nu le fie încălcate alte drepturi.

„În Republica Moldova e dreptul părintelui să își vaccineze sau nu copilul. Nu e obligatoriu. Copilul nu este încadrat în instituția preșcolară pentru că nu are vaccinele. Atunci unde să te adresezi?! Părintele nu vrea să își vaccineze copilul, e dreptul lui, pentru că asta prevede legislația. Totodată, copilul nu este încadrat în instituția preșcolară. Cui să te plângi?! Dreptatea nu ți-o face nimeni.” (F, 36 ani, persoană cu dizabilități)

Experții care activează în domeniul protecției drepturilor persoanelor cu dizabilități au evidențiat nerespectarea de către RM a recomandărilor Comitetului ONU pentru drepturile persoanelor cu dizabilități privind asigurarea condițiilor de studii pentru copiii cu dizabilități auditive și vizuale.

„În Republica Moldova nu are loc asigurarea educației în baza semnelor pentru elevii/studentii cu dizabilitate de auz. Și nici copiii/elevii nu sunt pregătiți, nu este asigurat dreptul de a cunoaște limbajul semnelor... Elevii/ studentii cu dizabilitate de vedere nu sunt asigurați cu tehnologii asistive, informația necesară deci pentru persoanele cu dizabilitate de vedere.” (51A, expert)

2.4. Dreptul la ocrotirea sănătății

Dreptul la ocrotirea sănătății a unor categorii de persoane

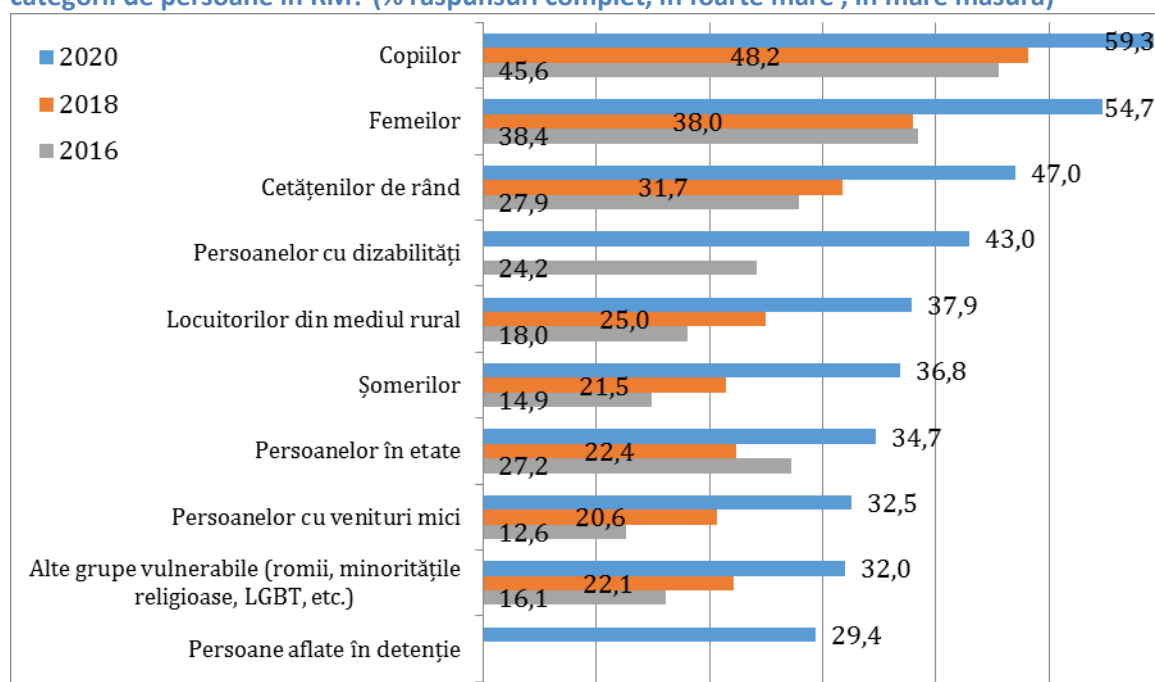
Asigurarea de către stat a dreptului la ocrotirea sănătății a diferitor grupuri de persoane este percepută diferit de către respondenți. Totodată, se observă o creștere a opiniilor pozitive în raport cu toate grupurile de persoane, menționate în studii, iar creșterea în raport cu anii precedenți variază 10 și 20 p.p.

Datele studiului denotă că cele mai mari ponderi ale respondenților consideră că *copiilor* le este cel mai bine asigurat dreptul la ocrotirea sănătății, cu 59,3% precum că este *asigurat complet sau în mare măsură*, cu o creștere continuă a acestor opinii în raport cu anii 2018 și 2016. Persoanele de 30-44 ani sunt cele care în majoritate, circa 70%, susțin că dreptul la sănătate al copiilor este asigurat de către stat.

Circa 54,7% dintre intervievați consideră același lucru în cazul *femeilor*, creșterea ponderii opiniilor respective în raport cu datele studiilor precedente fiind de peste 16 p.p. Nu se observă diferențe semnificative în funcție de genul respondentului, totodată respondenții din mediul rural sunt cei care sunt mai rezervați în opinii, doar circa 49% consideră că drepturile femeilor sunt asigurate *complet, în mare măsură* în raport cu circa 61% respondenți din orașe.

Circa 47% au menționat astfel de opțiuni cu referire la *cetățenii de rând* și 43% - *persoanele în vârstă*. Respondenții sunt mai puțin de acord cu această afirmație în cazul *persoanelor aflate în detenție, grupurilor vulnerabile (roma, minorități religioase, LGBT etc), persoanelor cu venituri mici*, cu în jur de 30% răspunsuri, privind asigurarea deplină sau în mare măsură a dreptului la ocrotirea sănătății pentru aceste grupuri de persoane (Figura 15).

Figura 15. În ce măsură credeți că statul asigură dreptul la ocrotirea sănătății următoarelor categorii de persoane în RM? (% răspunsuri complet, în foarte mare, în mare măsură)

În contextul pandemiei COVID-19, în cadrul discuțiilor de grup s-au remarcat primordial două aspecte: pe de o parte faptul că în perioada pandemică li s-a încălcat dreptul la ocrotirea sănătății persoanelor cu boli cronice, prin îngrădirea accesului la serviciile medicale, iar pe de altă parte s-a atenționat asupra acoperirii costurilor tratamentului COVID-19 de către pacienți care s-au tratat la domiciliu. Ulterior s-a încercat redresarea situației, dar în continuare pacienții care se tratează de COVID-19 acasă își acoperă în mare parte cheltuielile pentru tratament. Mai mult ca atât, experții au atenționat că acestor pacienți li s-a încălcat dreptul la investigații medicale, dat fiind faptul că aveau bariere să realizeze un examen Roentgen al plămânilor sau tomografie. De asemenea, unii migranți reveniți, neasigurați medical, care s-au tratat în spital de COVID-19, li s-a solicitat familiei să achite pentru serviciile medicale, inclusiv în cazul persoanele decedate.

„Am avut și așa un caz când persoana a venit de peste hotare, cetățean al Republicii Moldova, s-a îmbolnăvit de Covid, a fost internată în spital și i se solicita plata pentru pat, cu toate că domnul a murit. Rudele, toți a trebuit să căutăm informații să ajutăm familia dată să îi expună spitalului că se încalcă un drept, că nu poate să ia plată pentru o persoană bolnavă de Covid în perioada pandemică.” (12IA, expert)

Totodată, în continuare fenomenul plăților informale în instituțiile medicale limitează semnificativ accesul persoanelor cu venituri mici la serviciile medicale indiferent dacă acestea dispun de poliță de asigurare medicală sau nu. În acest context deseori s-a făcut referință la persoanele cu venituri modeste și la persoanele în etate.

„Nu ni se respectă drepturile pe care trebuie să le avem cu medicina. La medicul de familie dacă te duci, nu te ia în seamă, toate cele necesare le cumperi. Nici vată cu spirt nu au ca să îți facă o injecție. Am și poliță de invaliditate, și de la serviciu și degeaba, nu faci nimic cu ea. Peste tot așteaptă bani.” (M, 63 ani, persoană cu dizabilități)

În condițiile pandemice, când din diverse motive (accesul redus la serviciile medicale în instituțiile publice, dar și teama de infectare) a crescut semnificativ adresabilitatea populației la instituțiile private, dar categoriile vulnerabile în mare parte nu au avut această oportunitate.

„Să ne referim chiar la situația actuală, de pandemie. Să se întâmple să fie nevoie să treci vreo comisie, să soliciți consultația medicilor e aproape imposibil. Personal m-am confruntat cu situația că medicii se ascund prin cabinete... Pentru rețetă suni medicul și ți-l eliberează. Dar dacă ai nevoie să treci vreo comisie, medicii nu îți îndeplinesc obligațiunile... Pentru privat bani nu am.” (M, 53 ani, HIV+)

O parte din pacienți au primit consultații la telefon, iar aceasta a dus la multe complicații și multe omisiuni din partea medicilor, recunosc specialiștii – *„pentru că pacientul pe telefon câteodată, nu poate să-ți spună ceea ce vede un medic la consultație”*.

O altă categorie cărora deseori li se încalcă dreptul la sănătate sunt persoanele cu dizabilități. Deși acestea sunt asigurate medical de către stat, accesul la diferite servicii medicale este dificil, iar unele servicii performante nu sunt acoperite de către stat.

„Îți spune, de exemplu, că e nevoie să treci la un anume aparat care costă 5800 lei, poate încerci să aduni bani. Din ce?! Din pensia de 570 de lei lunar?! Acest lucru nu e real. Parcă nu poți să spui că nu ți-e respectat dreptul la sănătate, ai poliță, stai în spital gratis, dar când ajungi acolo, oricum ei îți cer să achiți.” (F, 36 ani, persoană cu dizabilități)

Accesul la serviciile de sănătate

Prin intermediul a cinci întrebări a fost evaluată opinia respondenților cu referire la accesul la serviciile medicale (patru cu conotație pozitivă și una cu conotație negativă), cei intervievați fiind solicitați să se pronunțe, oferind note de la 1 – *totalmente dezacord* până la 10 – *totalmente de acord* răspunsurilor respective.

În general se observă o atitudine preponderent negativă a respondenților față de modul în care sunt respectate drepturile la servicii de sănătate, totodată este înregistrată o îmbunătățire a opiniilor în studiul curent în raport cu cele precedente (Figura 16).

Astfel, cu referire la întrebările cu conotație pozitivă pot fi făcute următoarele constatări. Doar 1/3 dintre respondenți (33,2% în 2020 față de 11,9% în 2016), sunt *de acord* (note 7-10) cu faptul că *statul asigură tuturor acces egal la servicii medicale de calitate*, numai 1/5, (19,9% în 2020 față de 9,3% în 2016) confirmă că *polița de asigurare medicală permite deținătorului acesteia un nivel adecvat la servicii medicale*. Se observă că sunt mai mari răspunsurile privind dezacordul cu afirmațiile respective (note 1-4), cu toate că opiniile în dinamică s-au îmbunătățit semnificativ. Mai pronunțat și-au exprimat dezacordul cu aceste două afirmații respondenții din mediul rural, persoanele de peste 45 ani, cele sărace.

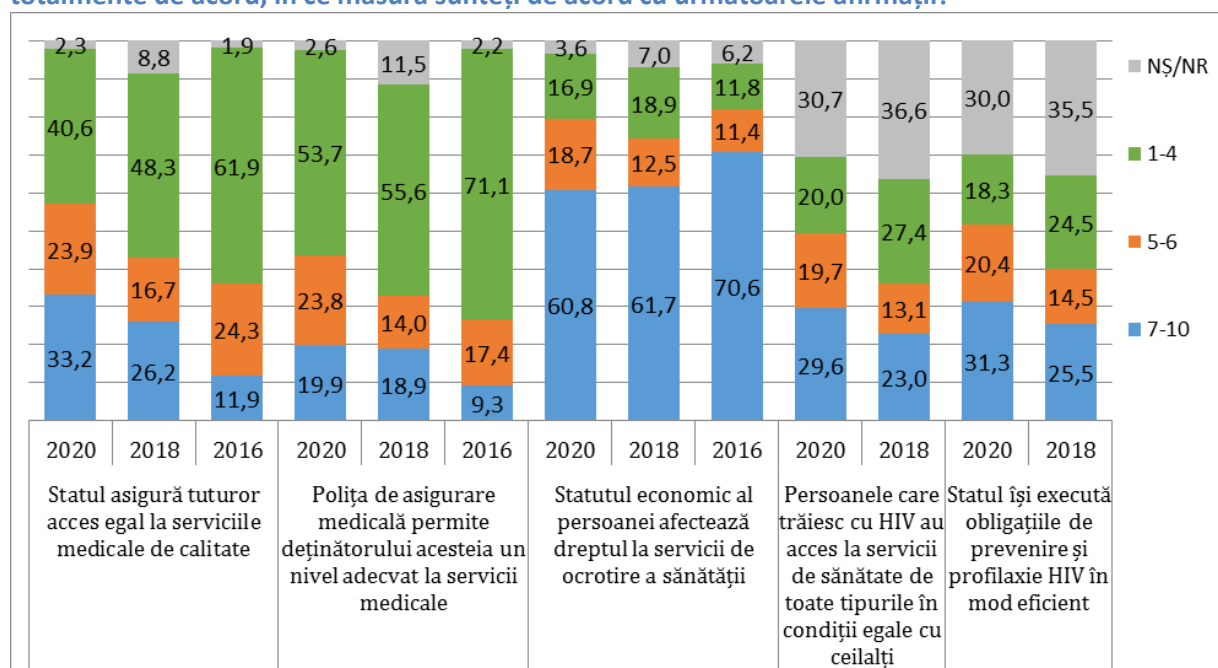
În ceea ce ține de afirmațiile privind dreptul persoanelor care trăiesc cu HIV se observă următoarele. Circa 29,6% respondenți (23% în 2018) au confirmat acordul cu faptul că *persoanele care trăiesc cu HIV au acces la servicii de sănătate de toate tipurile în condiții egale cu ceilalți*, iar 31,3% consideră că *statul își execută obligațiile de prevenire și profilaxie HIV în mod eficient*, fiind oferite note de la 7-10 afirmațiilor menționate, iar ponderea celor care au o opinie contrară este aproximativ aceeași. Cu referire la aceste două afirmații se observă o necunoaștere a situației printre populație, peste 30%

respondenți nu au oferit răspuns la aceste două întrebări, ponderea non-răspunsurilor fiind de circa 40% printre respondenții de la sate, vârstnici, cei cu nivel scăzut de studii și de bunăstare.

Cu referire la afirmația cu conotație negativă, *statutul economic al persoanei afectează dreptul la servicii de ocrotire a sănătății*, circa 60,8% respondenți sunt de acord cu aceasta (note 7-10), totuși fiind în descreștere continuă în raport cu 61,7% în 2018 și 70,6% în 2016, atare răspunsuri. În special aceasta este susținută de peste 65% respondenți economic activi, cu nivele înalte de studii și de bunăstare.

Aceste constatări, deși opiniile s-au îmbunătățit comparativ cu cele din 2018 și 2016, denotă că încă persistă în continuare un grad înalt de nemulțumire față de serviciile oferite și de sistemul de sănătate în general

Figura 16. Evaluări pe scară de la 1 la 10, unde 1 înseamnă totalmente dezacord, iar 10 - totalmente de acord, în ce măsură sunteți de acord cu următoarele afirmații?

Unii experți intervievați au atenționat asupra faptului că uneori accesul la serviciile de sănătate este restricționat nejustificat în opinia acestora, pentru anumite categorii de persoane cum ar fi: deținuții, solicitanții de azil etc. De exemplu, în cazul solicitanților de azil aceștia nu au dreptul nici să-și procure polița de asigurare medicală. Iar în cazul bolnavilor cronici aflați în detenție, dreptul la servicii medicale adecvate nu este respectat.

„Un solicitant de azil, care este, în fond, tot un cetățean străin cu ședere provizorie pe teritoriul Republicii Moldova până i se soluționează cererea de azil, nu doar că nu este asigurat medical de către stat, dar i se refuză posibilitatea procurării poliței... Agenția ONU pentru refugiați, care are mandat să reprezinte refugiații pe plan global, a informat Guvernul Republicii Moldova că este gata să achite polițele de asigurări medicale pentru solicitanții de azil. Deci, guvernul a avut asigurări că polițele vor fi plătite, doar dați-ne voie să le cumpărăm.” (21A, expert)

„Persoanele care nimeresc în penitenciar și au boli cronice, din sistem ies sau nu pot să nu iasă deloc, adică bolile se acutizează în ritm alert și respectiv persoanele suferă. Acest lucru nu trebuie să se întâmple, persoana este condamnată la lipsirea de libertate, dar nu la netratarea bolilor sau

moarte.” (71A, expert)

În opinia altor experți, accesul la serviciile de sănătate în RM este asigurat în mare parte, practic pentru toți cetățenii RM, indiferent dacă sunt asigurați sau nu, au acces la serviciile medicului de familie. Principalele provocării se referă nu la accesul la servicii medicale, dar la calitatea acestora.

„Accesul la servicii de sănătate în Republica Moldova este unul deosebit de alte țări, pentru că n-o să vedeți multe țări unde la medicul de familie este înscrisă toată populația, indiferent de statutul de asigurat, neasigurat. La noi în țară, chiar dacă nu ai asigurare, tu ai acces la serviciile medicului de familie, ceea ce este extraordinar. Alta este că vorbim de calitate, vorbim despre multe alte momente.” (31A, expert)

Se atestă o diferență foarte mare dintre accesul la servicii de sănătate al populației din mediul rural, comparativ cu cei din urban, și totodată dintre centrele raionale și capitala țării. O parte din servicii sunt disponibile doar în municipiul Chișinău.

„La noi astăzi serviciile medicale sunt în așa formă, că dacă tu te-ai născut în Chișinău, ești mult mai norocos și poți să supraviețuiești, dacă te-ai născut în unele din raioanele țării poți să nu ai această șansă. Și anume, dacă faci un infarct în Chișinău, tu ai șansa să fii dus de urgență cu ambulanța la un Centru Cardiologic, să îți faci aceeași șuntare, să faci aceeași intervenție și să supraviețuiești. Dar dacă tu ești în Vulcănești sau din Ocnița, tu nu ai acces la așa servicii, pentru că centrele de șuntare sunt doar în Chișinău... De exemplu, acum mamografia se face numai în Chișinău... sau alte investigații, care pacientul trebuie să vină special la Chișinău, dar asta înseamnă cheltuieli pe drum, asta înseamnă timp și mulți din ei amână, amână, până ajung la aceea că sunt în stare deja foarte avansată a maladiilor.” (31A, expert)

Calitatea actului medical și malpraxis

În opinia experților și calitatea serviciilor medicale este influențată de factorul teritorialității, cetățenii înțeleg diferența serviciilor oferite în capitală și populația toată vine la Chișinău pentru asistență medicală, pentru că nu vrea să rămână în raionul X sau Y pentru intervenții sau alte manipulări medicale, conștientizând nivelul de dotare a instituțiilor medicale, dar și calificarea specialiștilor.

Un alt aspect se referă la calitatea joasă a serviciilor medicale în instituțiile de stat. Calitatea serviciilor medicale, dar și accesul la acestea îi determină pe mai multe persoane, inclusiv cele asigurate, care își permit financiar, să se adreseze la instituțiile private chiar dacă serviciile sunt incluse în asigurarea medicală pentru care acestea au contribuit. În RM nu este asigurat dreptul pacientului de a beneficia de serviciile medicale asigurate de la un presator privat, astfel ca pacientul să poată alege, dar și să nu fie taxat dublu.

„Persoanele care au cât de cât un venit mai bun în Republica Moldova și care chiar dacă li se reține din salariu asigurarea medicală, înțelegând că calitatea este foarte slabă, ei merg la privat. Și se primește, că persoanele acestea sunt inechitabil puse să plătească de două ori pentru serviciile medicale. Pentru că asigurătorul nu-i oferă calitatea care trebuie, dar el n-are altă opțiune. Deci,

dacă ar fi careva modificări, de exemplu în condițiile de asigurare a populației, care să-mi dea mie posibilitatea, de exemplu ca asiguratorul să contacteze aceleași servicii de la diferiți prestatori, reieșind din calitate.” (3IA, expert)

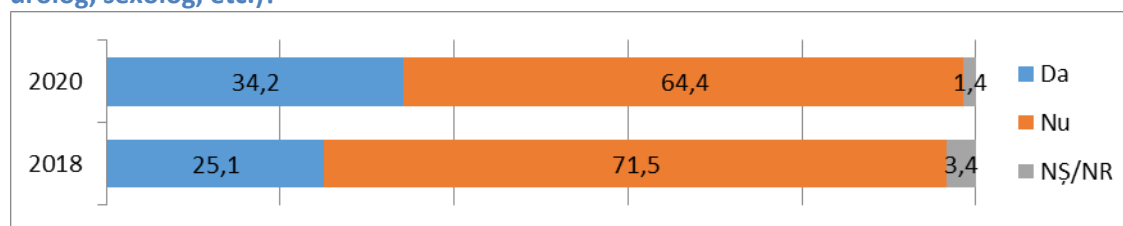
Câțiva experți intervievați au atenționat asupra problemelor din domeniul sănătății, începând de la asigurarea cu resurse umane specializate a instituțiilor medicale până la aspect de dotare cu instrumentarul, aparatajele și medicamentele necesare. În unele centre raionale nu există deloc specialiști: oncologi, endocrinologi, alergologi etc., chiar și pediatri. Ambulanțele sunt utilizate mai mult ca mijloc de transport, dat fiind faptul că o bună parte din acestea nu sunt dotate cu cele necesare pentru acordarea primului ajutor, fiind foarte vechi. Echipamentul medical este depășit și în unele situații pune în pericol viața pacienților – „noi avem astăzi aparate medicale din anii 1980, care demult sunt depășite și care de fapt, aduc prejudiciu pacientului pentru că ele sunt focare de infecție intraspitalicești, se defectează etc.”

Cetățenii RM au asigurat dreptul pacientului, dreptul de a se plânge pe calitatea actului medical, dar nu există o lege privind malpraxisul medical. După transmiterea petiției nu există mecanisme funcționale de a reacționa la neconformitățile care sunt depistate. Comisiile medicale care se formează, în opinia celor intervievați, deseori mușamalizează cazurile, iar adresarea în instanță este un proces dificil și de lungă durată.

Servicii de sănătate sexuală și reproductivă

Studiile realizate în 2020 și 2018 au inclus și o evaluare a situației privind adresabilitatea la servicii de sănătate sexuală și reproductivă. Conform studiului curent circa 1/3 dintre respondenți în ultimii 4 ani au beneficiat de servicii de sănătate sexuală și reproductivă (ginecolog, urolog, sexolog, etc.), cu o creștere în raport cu 25,1%, constatat în studiul din 2018 (Figura 17). Precum și în studiul precedent, se observă că femeile (51,2%) mai frecvent ca bărbații (13,0%) beneficiază de aceste servicii, persoanele de pînă la 44 ani în raport cu cele mai în vîrstă, cele cu nivel înalt de studii comparativ cu cele cu nivel de studii mai jos.

Figura 17. Ați beneficiat în ultimii 4 ani de servicii de sănătate sexuală și reproductivă (ginecolog, urolog, sexolog, etc.)?

În discuția de grup cu reprezentanții comunității LGBT s-a atenționat asupra faptului că din cauza stereotipurilor legate de viața sexuală, unii gay și lesbiene au bariere în comunicarea cu specialiștii privind problemele cu care se confruntă și în consecință identificarea soluțiilor, dat fiind faptul că nu întotdeauna pot fi deschiși cu aceștia.

2.5. Dreptul la un mediu înconjurător sănătos

Acest drept este evaluat ca fiind respectat de către 57,5% respondenți, care au oferit răspunsurile foarte mare, mare măsură la întrebarea respectivă (Figura 18). Mai pozitivi în aprecieri, 60,1% atare răspunsuri, sunt respondenții din mediul rural, față de 54,3% în mediul urban (Figura 18).

Cea mai gravă problemă ce ține de respectarea dreptului la un mediu înconjurător sănătos este considerată de către 61,1% respondenți *lipsa sau calitatea rea a sistemelor de canalizare*, urmată de problema privind *resortarea deșeurilor* cu 57,1%, *calitatea apei* – 53,4%, *lipsa gunoștilor autorizate/gestionarea deșeurilor* – 46,5%.

Majoritatea respondenților, 97,1%, au menționat că sunt de acord să sorteze deșeurile, precum se realizează în alte țări, iar ponderile răspunsurilor afirmative nu variază semnificativ în funcție de profilul socio-demografic al respondenților.

Alte probleme evaluate în studiu au acumulat sub 40% răspunsuri afirmative. De către respondenții studiului cel mai puțin sunt conștientizate ca fiind probleme de mediu *deșeurile medicale* – 33,3%, (în mediul rural ponderea fiind de doar 29,3%), precum și *deșeurile electronice* – 36,2% (32,4% în mediul rural). De menționat, că *deșeurile electronice* drept problemă gravă conexă mediului este recunoscută mai pronunțat de către persoanele tinere de 18-29 ani, cu o pondere de 45,5% răspunsuri afirmative.

Pe medii de reședință se observă că, în general, mai acut se percep toate problemele legate de mediu în orașe, cu excepția celei ce ține de *lipsa sau calitatea rea a sistemelor de canalizare*, aceasta fiind conștientizată de o pondere mai mare de respondenți din mediul rural (Figura 19).

Figura 18. În ce măsură considerați că în localitatea Dvs. este respectat dreptul la un mediu înconjurător sănătos, %?

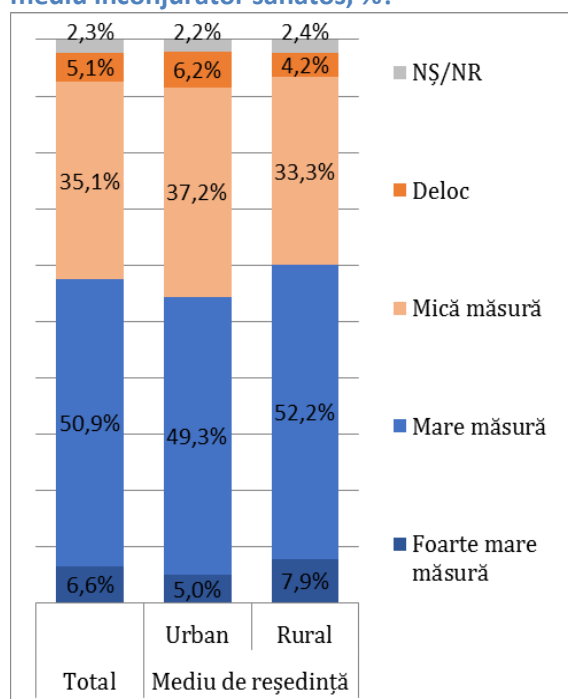
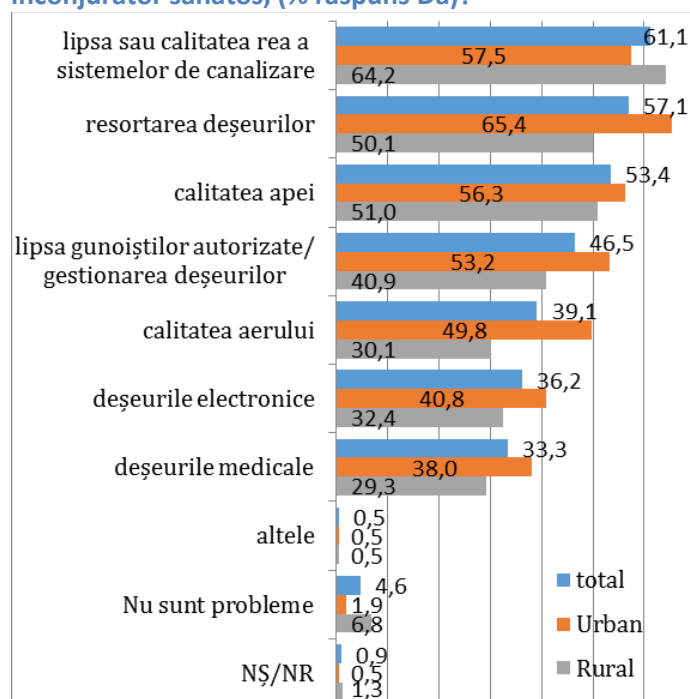

Figura 19. Care în opinia Dvs. sunt cele mai grave probleme ce țin de respectarea dreptului la un mediu înconjurător sănătos, (% răspuns Da)?

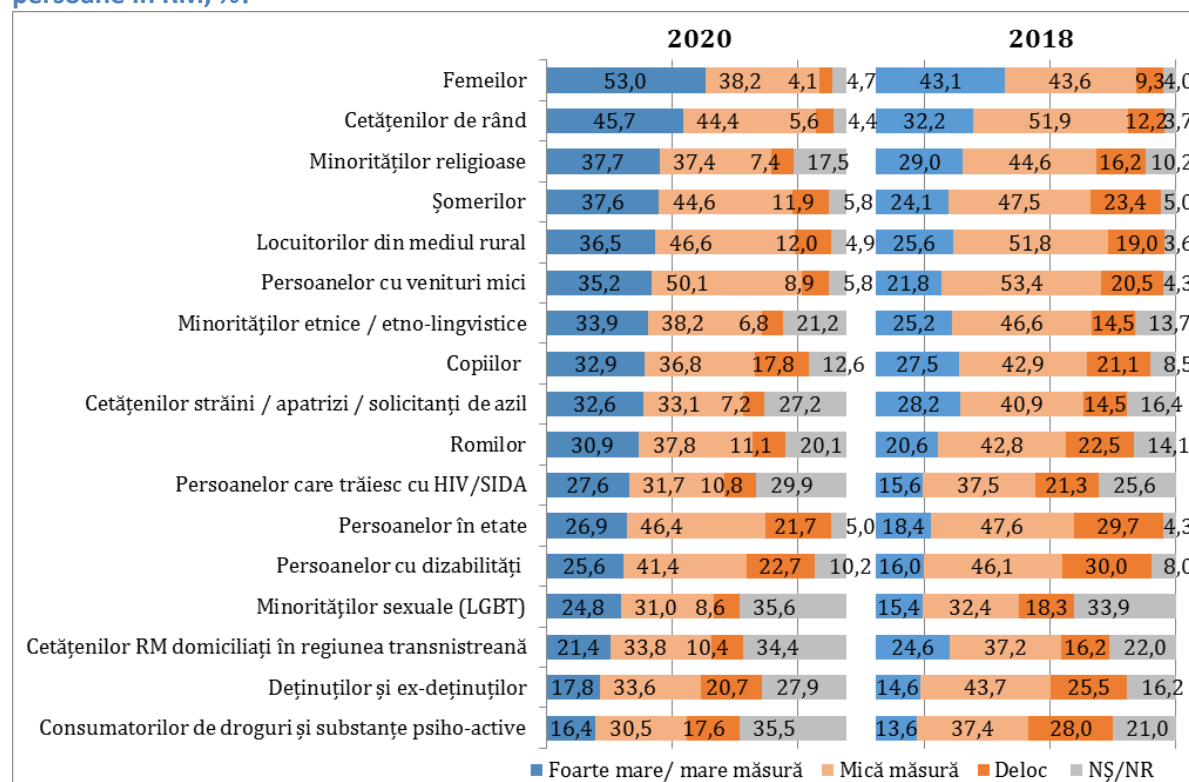

2.6. Dreptul la muncă și protecția muncii

În opinia respondenților, precum și în cazul studiului din 2018, cel mai mult în Republica Moldova este respectat dreptul la muncă în cazul femeilor, cu 53% răspunsuri *în foarte mare/ în mare măsură*, cu o creștere a acestor opinii cu 10 p.p. (43,1%) în raport cu studiul precedent. Acest grup a fost urmat de circa 45,7% (32,2% în 2018) atare opinii cu referire la cetățenii de rând, 37,7% (29,0% în 2018) pentru minoritățile religioase, 37,6% (24,1% în 2018) – șomeri, 36,5% (25,6%) – locuitori din mediul rural.

Cele mai mici aprecieri privind respectarea drepturilor *în foarte mare/ în mare măsură* au fost acordate *consumatorilor de droguri și substanțe psiho-active* (16,4% în 2020 și 13,6% în 2018), precum și *deținuților și ex-deținuților* (17,8% în 2020 și 14,6% în 2018). Alte grupuri de persoane au acumulat între 35%-20% opinii pozitive privind respectarea drepturilor. Este necesar de menționat că pentru toate grupurile de persoane s-au înregistrat creșteri a aprecierilor *în foarte mare/ în mare măsură* de 3%-13% în raport cu studiul realizat în 2018, cu excepția opiniilor privind respectarea drepturilor *cetățenilor RM domiciliați în regiunea transnistreană* (Figura 20).

Figura 20. În ce măsură credeți că statul asigură dreptul la muncă următoarelor categorii de persoane în RM, %?

În cadrul discuțiilor de grup s-a accentuat faptul că cel mai des li se încalcă dreptul la muncă persoanelor aflate aproape de vârsta de pensionare. Persoanele aflate la această vârstă sunt conștiente de dificultățile de încadrare a acestora pe piața muncii, iar angajatorii în mai multe situații profită de această vulnerabilitate.

În cazul persoanelor cu dizabilități fizice se constată o îmbunătățire, deschidere a unor angajatori de a-i încadra în câmpul muncii, iar după caz, să adapteze infrastructura necesară. Inclusiv a beneficiat de oportunitate de a se angaja în câmpul muncii și un respondent cu probleme de sănătate mentală.

„Activez în calitate de contabil. Nu am întâmpinat nici o barieră în a mă angaja. Am avut susținere și să învăț, și să mă angajez. Mai mult bariere întâmpin din punctul de vedere al accesibilității în spațiul public... Angajatorul [privat] a investit, a făcut rampa, ca totul să fie bine.” (M, 29 ani, persoană cu dizabilități)

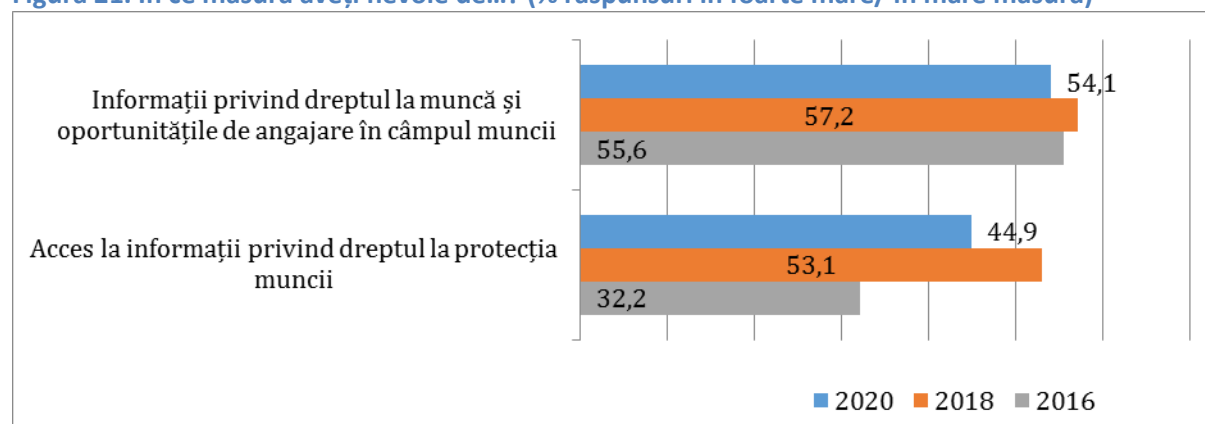
Totuși, în unele situații persoanele cu dizabilități fizice sunt discriminate la locul de muncă. Studiul a constatat că inclusiv angajații care au activat anterior în cadrul unor instituții, iar după un accident și-au pierdut unele abilități fizice pot fi respinse de angajator. Și chiar dacă acestea conștientizează că li s-a încălcat un drept, la momentul dat fiind afectați emoțional, nu ripostează pentru a-și apăra acest drept.

„Sinceră să fiu, am făcut studii în domeniul pedagogiei, am activat în acest domeniu mulți ani, până la boală. După am întâmpinat așa o barieră, că în calitate de pedagog nu mai puteam activa. Și nu pentru că era o problemă de sănătate care împiedica procesului instructiv, era o problemă în societate, în viziunea părinților, a colegilor. Nu toți pot să accepte o persoană cu dizabilitate, mai ales când e ceva vizibil. E foarte problematic... Când s-a pus problema să mă întorc, mi s-a spus să nu mă supăr, dar copiii se vor speria, părinții nu vor accepta. Pentru cineva schimbarea fizică, înfățișarea contează foarte mult. La noi, în Moldova, e o problemă foarte mare.” (F, 36 ani, persoană cu dizabilități)

Peste jumătate dintre cei intervievați au menționat că ar avea nevoie în *foarte mare, mare măsură* de informații privind dreptul la muncă și oportunitățile de angajare, această pondere se menține în cadrul celor trei studii realizate, fluctuațiile în ponderile răspunsurilor fiind sub marja de eroare a eșantionului.

Totodată, se consideră că accesul la informații privind dreptul la protecția muncii este asigurat în *foarte mare, mare măsură* de circa 45% respondenți (note 7-10), cu o creștere de circa 12 p.p. în raport cu datele studiului din 2016, dar cu o diminuare cu 10 p.p. în raport cu cel din 2018 (Figura 21).

Figura 21. În ce măsură aveți nevoie de...? (% răspunsuri în foarte mare/ în mare măsură)

Estimarea posibilităților și oportunităților de a găsi un loc de muncă bine plătit, realizată pe scala de la 1 la 10 (1 – totalmente dezacord, 10- totalmente de acord) denotă următoarele constatări. Majoritatea respondenților sunt de acord cu faptul că *locurile de muncă bine plătite pot fi găsite doar cu ajutorul rudelor, prietenilor*, peste 70% au notat cu 7-10, exprimându-și acordul cu afirmațiile oferite în cercetare, iar aproape 70% și-au exprimat acordul privind faptul că *accesul la locurile de*

muncă bine plătită presupun acte de cumetism și corupție. Totodată se observă o tendință spre diminuare a acestor afirmații în raport cu datele studiilor realizate anterior (Figura 22).

În funcție de profilul respondenților, dacă ne referim în special la cei care au oferit nota 10 (totalmente de acord), se observă că ambele aceste afirmații sunt susținute preponderent de respondenții din mediul rural, cei cu nivel scăzut de educație și bunăstare.

În ceea ce ține de asigurarea drepturilor la muncă și protecția muncii studiul denotă că aproape 40% sunt de acord cu afirmația privind asigurarea drepturilor la locul de muncă (note 7-10). Se observă o dublare a ponderilor răspunsurilor respective în raport cu studiul realizat în anul 2016. Cu referire la afirmația că *angajatorul le asigură protecția muncii*, aceasta este susținută cu note de 7-10 de doar 1/3 respondenți, cu o diminuare față de datele din 2018, dar cu o creștere cu circa 15 p.p. în raport cu 2016 (Figura 23).

Aceste două afirmații au fost notate cu 10 (foarte mare măsură asigurate) în ponderi mai mari de către persoanele din mediul urban, cele din grupul de vârste 18-44 ani, precum și respondenții cu nivel înalt de studii, cei activi economic.

Figura 22. Evaluați pe o scară de la 1 (totalmente dezacord) la 10 (totalmente de acord) în ce măsură sunteți de acord cu afirmațiile, %?

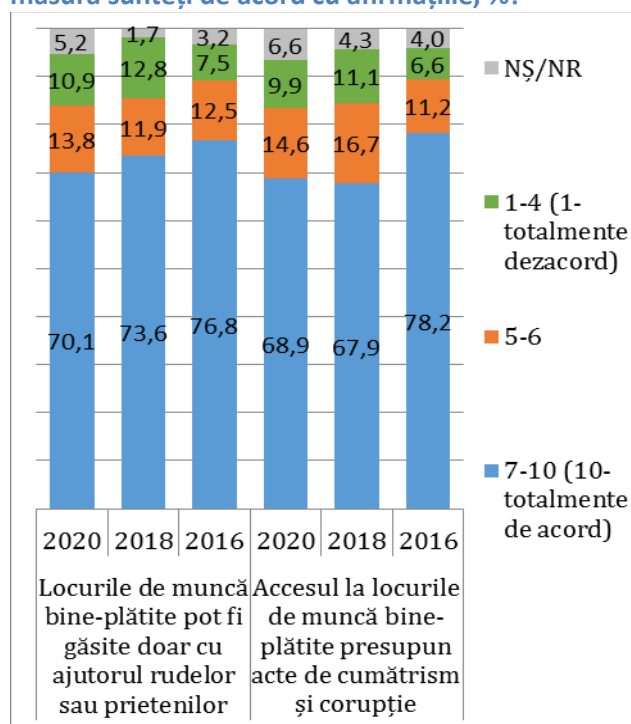
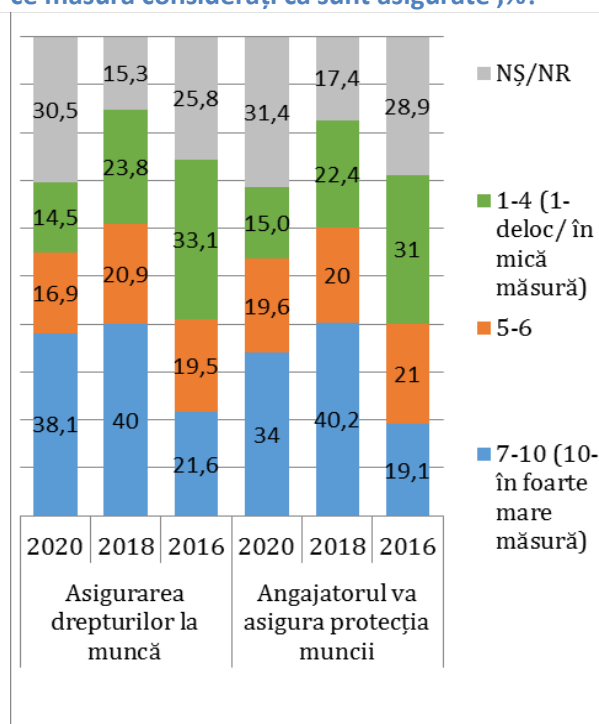

Figura 23. Evaluați pe o scară de la 1 (deloc/ în mică măsură) la 10 (în foarte mare măsură) în ce măsură considerați că sunt asigurate, %?

În mai multe discuții de grup, participanții au menționat că în RM frecvent se încalcă legislația muncii de către angajator, în defavoarea angajatului, se practică achitarea parțială a salariilor în plic, neachitarea concediilor, premiilor, neremunerarea orelor suplimentare, lipsa condițiilor de muncă etc.

„Sunt încălcate dreptul la muncă, la concediu, mulți angajatori nu plătesc al 13-lea salariu, nu dau concediu, jumătate de sumă ți-o pune pe card, jumătate ți-o dă în mână.” (F, 43 ani, zona de

frontieră)

„Lucrez la fabrică în calitate de cusătoreasă și pot să vă spun că ne-au fost micșorate salariile foarte mult... Eu lucrez peste program, ies la serviciu și sâmbăta și toate aceste ore de lucru ar trebui incluse în tabelul de salariu, dar nimic din toate astea nu se întâmplă. Au fost cei de la FISC să verifice, dar i-au mituit și totul s-a terminat. Eu sunt mamă a trei copii, lucrez, dar trăiesc de parcă nu aș lucra.” (F, 40 ani, HIV+)

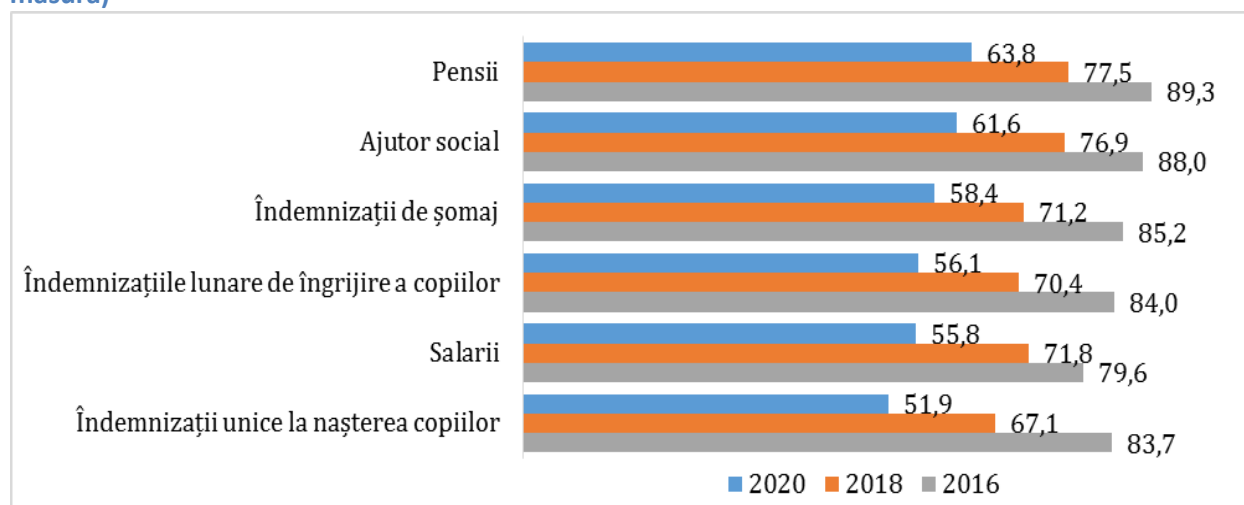
Câțiva experți au atenționat că în contextul Covid-19, lucrătorilor medicali și personalului auxiliar din cadrul instituțiilor medicale nu li s-a asigurat condiții sigure de muncă, lipsa echipamentului de protecție fiind o mare problemă, mai ales la începutul pandemiei.

„Mulți dintre medici, nu aveau elementarele măști sau dezinfectant și de aceea ei refuzau primirea pacienților. Noi am avut, mai mult ca atât, multe instituții medicale unde medicii au depus cerere de eliberare și au refuzat să iasă la lucru... Atunci când ei sunt 3 medici de tot, și 2 din ei pun cererea și pleacă. Și atunci ce faci, de unde iei doctori?!” (3IA, expert)

2.7. Dreptul la protecție socială

Conform rezultatelor studiilor realizate dreptul la protecția socială al populației, evaluat prin prisma veniturilor monetare, rămâne a fi încă *în mică sau foarte mică măsură* asigurat în Republica Moldova în opinia a peste jumătate de respondenți ai studiului curent. De asemenea cel mai prost este estimat nivelul de protecție asigurat de mărimea pensiilor, care a înregistrat circa 63,8% dintre răspunsuri, urmate de mărimea ajutorului social cu 61,6%. Totodată s-a înregistrat o îmbunătățire a situației cu referire la toate categoriile de venituri. Astfel ponderea respondenților care au menționat că protecția populației este asigurată *în mică sau foarte mică măsură* s-a diminuat în raport cu datele studiului din 2016 cu 23-32 p.p, în raport cu 2018 – cu 13-16 p.p. (Figura 24).

Figura 24. În ce măsură, după părerea Dvs. mărimea medie a veniturilor monetare în RM oferă un nivel adecvat de protecție socială a persoanelor? (% răspunsuri în mică măsură, în foarte mică măsură)

Evaluarea asigurării nivelului propriu al dreptului la protecție socială prin mărirea cuantumului salariului propriu, al indemnizațiilor și pensiilor relatează asupra aceluiași tendințe. Astfel, circa ¾

respondenții ai studiului curent (74,5%) consideră că o eventuală mărire a salariului ar asigura într-o măsură relativ mare (note 7-10) dreptul la protecție socială, iar circa 64,3% - au aceeași opinie cu referire la indemnizațiile și pensiile proprii. Astfel se observă o tendință semnificativă pozitivă a percepției populației privind dreptul la protecția socială, iar în raport cu primul studiu realizat în 2016 creșterea opiniilor pozitive este una majoră de circa 50 p.p. (Figura 25).

Cu referire la *protejarea și realizarea drepturilor persoanelor social-vulnerabile de către autoritățile de stat*, se constată o dinamică pozitivă a opiniei populației. Ponderea notelor 1-4 (slab protejate și realizate) s-a diminuat în raport cu studiile precedente (cu 10 p.p. în raport cu 2018 și 20 p.p. în raport cu 2016). Totodată circa ¼ dintre respondenți au relatat că drepturile sunt asigurate în mare măsură, oferind note 7-10 la această întrebare (Figura 26).

Figura 25. În ce măsură v-ar fi asigurat dreptul la un trai decent prin următoarele? (% note 7-10)

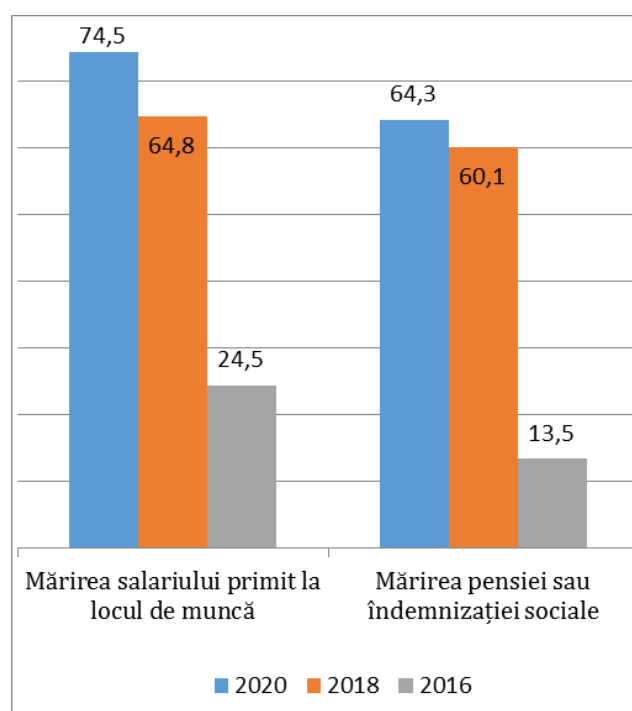
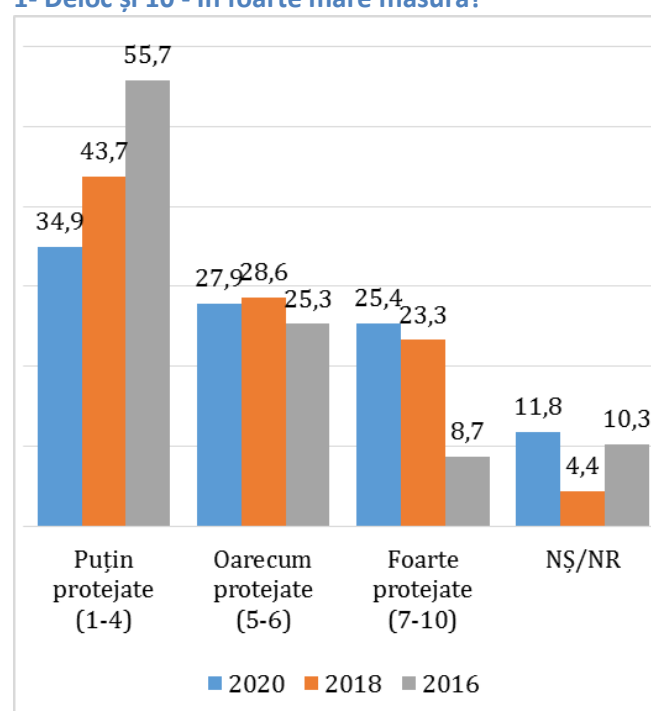

Figura 26. În ce măsură considerați că sunt protejate și realizate drepturile persoanelor social-vulnerabile de autoritățile de stat, pe o scală de la 1 la 10, unde 1- Deloc și 10 - În foarte mare măsură?

În mare parte respondenții participanți la discuțiile de grup au manifestat compasiune față de persoanele în etate și cele cu dizabilități, iar în marea majoritate a discuțiilor de grup au fost menționate printre categoriile de persoane ale căror drepturi sunt frecvent încălcate.

„Persoanele cu dizabilități și persoanele vârstnice sunt obijduite de stat, au o pensie mizeră care nu le ajunge și practic stau cu mâna întinsă. Nu au cu ce achita comoditățile, trăiesc la limită, ele trebuie susținute.” (F, 38 ani, victimă a violenței domestice)

Mai mulți respondenți, dar și experți intervievați au remarcat necesitatea creării condițiilor, în special adaptării spațiilor pentru incluziunea persoanelor cu dizabilități în societate. Unele persoane cu dizabilități au evidențiat necesitatea ca ei să fie consolidați, să-și cunoască drepturile, să

sensibilizeze comunitatea în acest sens și să-și ceară insistent drepturile. Deși recunosc că acest proces poate fi unul anevoios, el totuși în timp dă roade.

Mai mulți experți au menționat că din punct de vedere al respectării drepturilor omului pentru persoanele cu dizabilități din Republica Moldova au fost realizate mai multe progrese datorate în mare parte insistenței societății civile. În primul rând, persoanele cu dizabilități sunt mai bine informate privind drepturile acestora. În același timp s-a atenționat că în continuare există problema că oferirea unor facilități excesive persoanelor cu dizabilități, în special cu referire la codul muncii și alte acte legislative creează de fapt bariere încadrării acestora pe piața muncii. În acest context, s-a remarcat că deși au fost discutate aceste subiecte, societatea civilă a atenționat opinia publică și factorii de decizie privind faptul că: persoanele cu dizabilități nu pot fi angajate pentru un termen determinat (de probă); durata redusă a timpului de muncă, fără diminuarea salariului; dreptul la un număr sporit de zile de concediu etc. aceste aspecte nu au fost modificate la nivel legislativ și astfel angajatorii sunt descurajați să ofere un loc de muncă persoanelor cu dizabilități.

„Angajatorul îmi oferă această șansă ca angajatul să se manifeste, corespunde persoana cu locul de muncă pentru care pretinde sau nu corespunde. Conform Codului Muncii, acest drept nu este asigurat persoanelor cu dizabilități. Și respectiv, atât timp cât angajatorul nu poate testa candidatul, deci el caută diferite pârghii, să spun așa, poate să fie și vicleșuguri pentru a evita angajarea persoanelor cu dizabilități. Pentru că în cazul în care va angaja-o, el este obligat să o angajeze fără termen... Toată povara angajării persoanelor cu dizabilități, toate cheltuielile (numărul de ore lucrate zilnic mai redus, extinderea concediului etc.) sunt puse pe seama angajatorului. Deci, cumva nu este datoria statului, dar este datoria angajatorului, agentului economic să suporte toate costurile, toate cheltuielile.” (51A, expert)

Aspecte confirmate și de către persoanele cu dizabilități, acestea pentru a avea acces la piața muncii, din teama de a nu-și pierde locul de muncă, evită să apeleze la aceste drepturi sau chiar din cauza prejudecăților și stereotipurilor refuză să fie încadrate juridic ca persoane cu grad de dizabilitate și tăinuiesc, dacă e posibil față de angajator că au anumite probleme de sănătate, mai ales că acest statut în opinia celor intervievați solicită a fi reînnoit anual, chiar dacă din punct de vedere medical persoana nu se poate recupera, iar beneficiile oferite sunt nesemnificative. În unele situații persoanelor cu dizabilități le este dificil să facă față cerințelor angajatorului, condițiilor de muncă.

„Până a mă angaja prima dată, am depistat că am diabet. Am făcut toate investigațiile, dar, când mi s-a propus să mi se dea grupă, eu am refuzat, pentru că în societatea noastră există stereotipul că, dacă ai grupă, ești privită cumva altfel... Mai ales că mi se oferea grupa de gradul trei, pe care trebuia să o reconfirm în fiecare an. Nu înțeleg de ce e necesar acest lucru, dacă e o boală cronică, care nu se vindecă în timp. În plus, suma pe care urma să o primesc era mizeră. După ce am refuzat, trei ani am lucrat, nu am spus nimănui că sufeream de diabet. La serviciu, întâmplător, la un moment dat, s-a aflat, pentru că una din angajate avea și ea diabet și, într-un moment de criză, având nevoie de insulină, evident, i-am oferit ajutorul necesar.” (F, 29 ani, persoană cu dizabilități)

„Uneori e nevoie să rămân peste program ca să duc lucrurile la bun sfârșit și să îndeplinesc volumul de lucru cerut. Pentru cei grupați nu există, din păcate în companie, posibilitatea de a lucra jumătate de normă. Dar, dacă mă voi revolta, voi rămâne fără serviciu. Cred că mulți cunosc

replica: Dacă nu poți lucra, în locul tău sunt o sută gata să îți ocupe locul. Fiecare încearcă să își păstreze locul de muncă. Așa că, am sau nu forțe, iau analgezice și îmi îndeplinesc lucrul. E dificil să lucrezi când ai probleme de sănătate, dar să te plângi nu poți. Nu ne rămâne decât să așteptăm că pentru persoanele grupate vor exista condiții mai ușoare de lucru, să muncească atât cât sunt capabili. Din păcate, mulți lucrează la limita puterilor.” (F, 56 ani, persoană cu dizabilități)

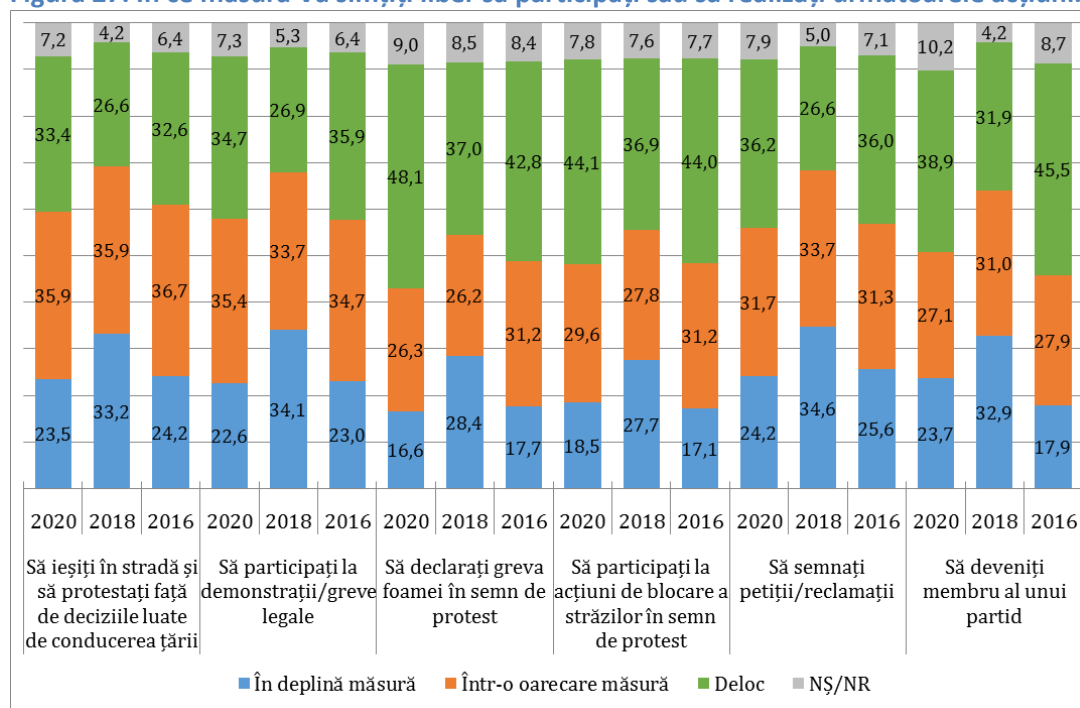
2.8. Libertatea de întrunire și asociere

În studiul curent în raport cu cele precedente s-a înregistrat o reducere a activismului civic al populației, măsurat prin diminuarea ponderii respondenților care au declarat că se simt liber de a participa sau realiza o acțiune fizică sau de protest.

Astfel, doar sub ¼ respondenți au oferit răspunsul privind participarea sau realizarea *în deplină măsură* cu referire la toate acțiunile oferite pentru evaluare, cu o pondere puțin mai pronunțată a celor care *ar semna petiții/reclamații* (24,2%). Mai puțin cei intervievați ar participa sau realiza astfel de acțiuni precum *de a declara greva foamei* (16,6% afirmații *în deplină măsură*) sau *acțiuni de blocare a străzilor în semn de protest* (18,5%), în aceste cazuri aproape jumătate dintre respondenți *deloc* nu sunt deschiși să participe sau să realizeze astfel de acțiuni (Figura 27).

Mai activi par a fi bărbații în raport cu femeile, respondenții din mediul rural, cei cu vârste până la 44 ani, cu nivel mai înalt de studii, însă diferențele nu sunt foarte pronunțate, doar cu 4-8 p.p. mai mari a ponderii celor care au menționat participarea *în deplină măsură*.

Figura 27. În ce măsură Vă simțiți liber să participați sau să realizați următoarele acțiuni..., %?

În câteva discuții de grup s-a remarcat că este un drept al persoanelor să protesteze, dar ar trebui atunci când se organizează proteste să fie create condiții ca ceilalți cetățeni să nu aibă de suferit prin blocarea unor drumuri, instituții. De asemenea, în mai multe discuții de grup s-a făcut referință la „Marșul LGBT” ca un manifest care „sfidează credințele altor persoane”.

Comunitatea LGBT a menționat că deja în societate este o toleranță mai mare față de „Marșul LGBT”, se schimbă percepția oamenilor privind LGBT, deși încă respingerea este pronunțată, în special în mediul rural, în rândul persoanelor cu un nivel mai scăzut de educație. În cadrul discuțiilor de grup cu diferite categorii de persoane s-a menționat că societatea trebuie să fie informată, pregătită pentru a se acomoda, astfel ca aceste manifestații să nu amplifice ura și discriminarea față de aceste persoane.

„Nu e nimic grav e dreptul lor să își vadă de viața lor. Nu cred că pe o persoană care are ceva valori o poate influența aceste chestii. Au și ei drepturi, dar în cazul Republicii Moldova avem nevoie de o educație mai întâi. Cum au încercat să facă parada, dar lumea este total nepregătită și acest lucru aduce la ură, violență verbală și fizică. Mai întâi trebuie pregătită societatea pentru acceptare.” (F, 30 ani, minorități religioase)

Totuși, unii participanți din alte discuții de grup, care se declară toleranți față de LGBT, dar sunt nemulțumiți față de manifestările publice ale acestora, sunt deranjați de organizarea „Marșului LGBT”.

„Când era anul trecut la o activitate în centrul orașului și aveam nevoie să trec pe o stradă, dar am fost oprit de către poliție, fiindcă se acordau drepturi acelor oameni care sunt o minoritate și eu ca fiind natural m-am simțit marginalizat. Am nevoie să merg în drumul meu și nu am dreptul, fiindcă se acordă drepturi altora. Uneori minoritățile sexuale sunt prea ridicate și parcă au mai multe drepturi decât cei care sunt majoritate.” (M, 37, minorități religioase)

2.9. Dreptul la un proces echitabil

În opinia respondenților dreptul la un proces echitabil (de judecată) este mai asigurat copiilor și femeilor. Respectiv, circa 47,7% consideră că acest drept este asigurat copiilor *în foarte mare/mare măsură*, urmat de grupul de femei care a cumulat circa 43,5% atare afirmații.

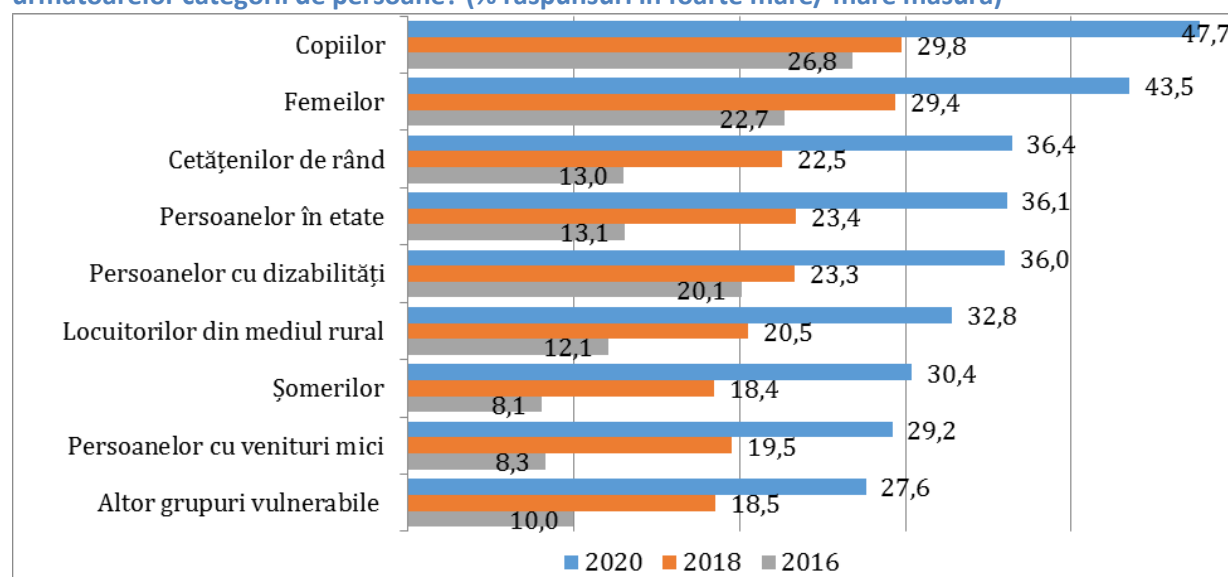
Persoanele participante la studiu consideră că cel mai slab sunt asigurate drepturile altor grupuri vulnerabile (Roma, minorități religioase, LGBT etc) cu doar 27,6% afirmații cu conotație pozitivă, urmat de cele ale persoanelor sărace cu 29,2% și șomerilor, 30,4%.

Se observă o creștere continuă a gradului de încredere în sistemul judecătoresc, în studiul curent ponderea răspunsurilor *în foarte mare/mare măsură* a crescut cu circa 9-18 p.p în raport cu studiul realizat în 2018 și cu 15-24 p.p. față de cel din 2016.

Totodată este necesar de menționat că gradul de încredere privind asigurarea dreptului la un proces echitabil pentru diferite grupuri ale populației rămâne a fi destul de jos, răspunsurile *în foarte mare/mare măsură* variază între 28-48% în studiul curent (Figura 30).

Cei mai pozitivi în acest context sunt respondenții din mediul urban, persoanele mai tinere, până la 44 ani. Totodată cei mai puțin pozitivi sunt respondenții de la sate și vârstnicii, în special ce țin de respectarea *drepturilor persoanelor cu venituri mici* și a *altor grupuri vulnerabile*, cu sub 20% afirmații privind asigurarea acestor drepturi *în foarte mare/mare măsură*.

Figura 28. În ce măsură, considerați că este asigurat dreptul la un proces echitabil (de judecată) următoarelor categorii de persoane? (% răspunsuri în foarte mare/ mare măsură)

În rândul respondenților intervievați în cadrul discuțiilor de grup persistă neîncrederea în justiția din Republica Moldova. S-a menționat că justiția este selectivă și marcată de acte de corupție. Astfel, cei intervievați consideră că sunt avantajate persoanele cu venituri mai mari și care au suport socio-politic.

Totodată, se consideră că persoanele informate și cele care știu unde/la cine să se adreseze își sporesc șansele pentru un proces echitabil. În opinia mai multor experți dreptul la un proces

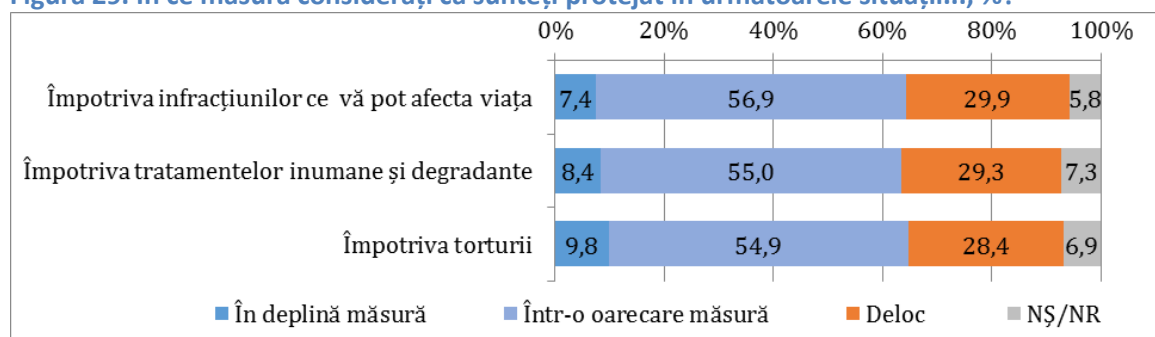
echitabil reprezintă un drept puțin cunoscut de către populație, dar în același timp este unul dintre drepturile cele mai des încălcate.

2.10. Dreptul la viață, integritatea fizică și psihică

Dreptul la viață, integritate fizică și psihică este un alt drept pentru care a fost evaluată opinia respondenților. În cadrul studiului curent, în contextul acestui drept, a fost solicitată opinia respondenților privind măsura în care consideră că sunt protejați *împotriva infracțiunilor care pot afecta viața, împotriva tratamentelor inumane și degradante, precum și împotriva torturii*.

Circa 64% dintre respondenți consideră că sunt protejați *în deplină măsură/ într-o oarecare măsură*, în toate trei aspecte evaluate. O ușoară diferențiere se atestă a celor intervievați, care au menționat că sunt protejați *în deplină măsură*, respectiv 7,4% - *împotriva infracțiunilor ce vă pot afecta viața*, 8,4 - *împotriva tratamentelor inumane și degradante*, 9,8% *împotriva torturii* (Figura 29).

Figura 29. În ce măsură considerați că sunteți protejat în următoarele situații..., %?

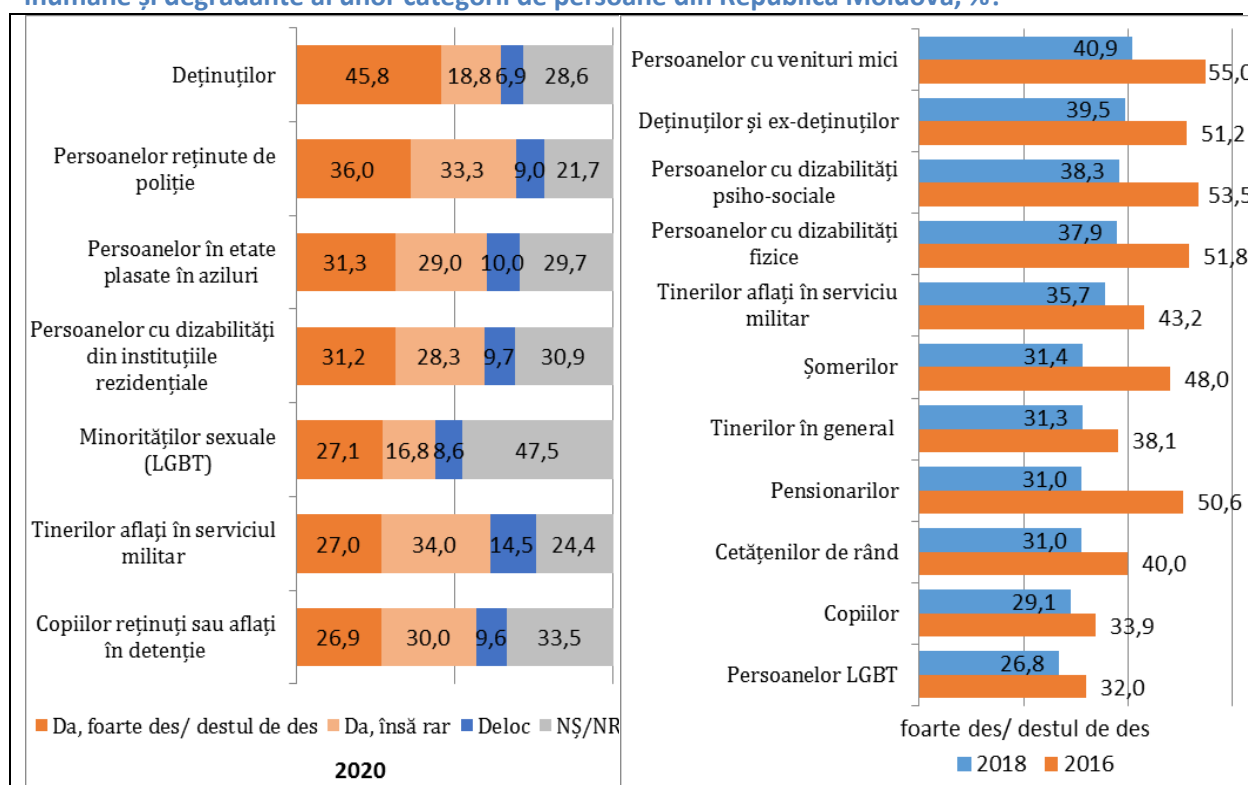

În conformitate cu rezultatele studiului curent, cel mai frecvent, în opinia respondenților, este încălcat *dreptul de a nu fi supus torturii și tratamentelor inumane și degradante* în cazul deținuților, cu 45,8% răspunsuri *foarte des/ destul de des*, a persoanelor reținute de poliție, 36% atare afirmații. Și în cazul celorlalte grupuri de populație se observă că în jur de 30% respondenți consideră că acest drept este încălcat *foarte des/ destul de des*.

Se atestă și un grad înalt de necunoaștere a acestui aspect, între 20%-48% respondenți nu au oferit răspunsuri cu referire la încălcarea drepturilor grupurilor de persoane menționate (Figura 30).

Conform datelor studiilor anterioare (2018 și 2016) *foarte des/ destul de des* se consideră că sunt încălcate drepturile persoanelor sărace de circa 40,9% respondenți (circa 55% în 2016), a deținuților, 39,5% afirmații (51,2% în 2016), persoanelor cu dizabilități psiho-sociale, 38,3% (53,5% în 2016), mai puțin a persoanelor LGBT, 26,8% (32,0% în 2016) (Figura 30).

Figura 30. Cât de des considerați că este încălcat dreptul de a nu fi supus torturii și tratamentelor inumane și degradante al unor categorii de persoane din Republica Moldova, %?

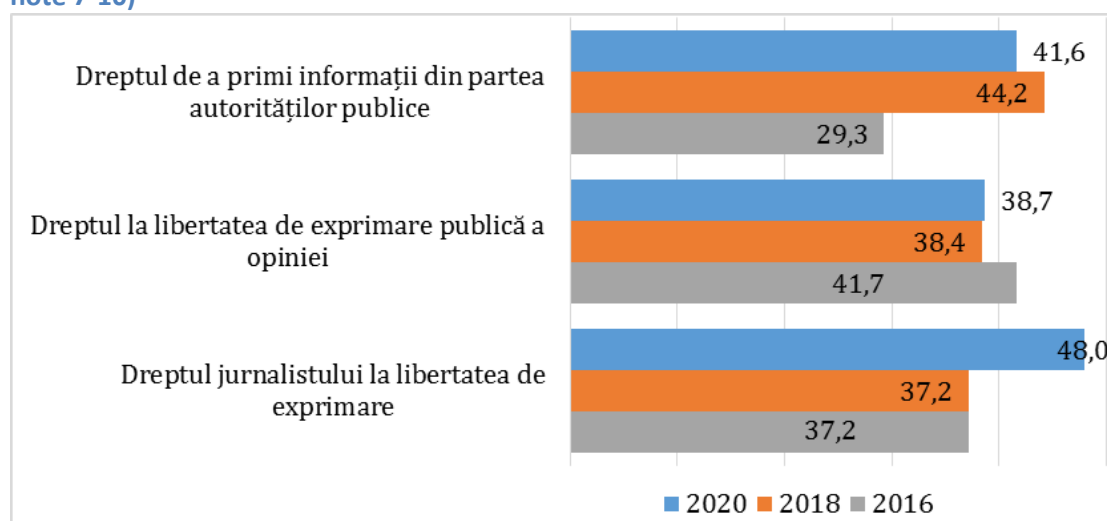
2.11. Dreptul la informație, libertatea opiniei și exprimării

Opiniile respondenților privind măsura în care este asigurat dreptul la informație, libertatea opiniei și dreptul la libera exprimare a jurnalistului, a fost evaluată pe aceeași scală de la 1-*deloc asigurat până la 10-asigurat în foarte mare măsură*.

Datele studiului curent relatează asupra faptului că s-au înregistrat unele tendințe spre creștere a opiniei pozitive a populației în acest sens în raport cu datele studiilor anterioare. Astfel circa 41,6% respondenți (44,2% în 2018 și 29,3% în 2016) consideră că dreptul de a primi informații este asigurat în mare măsură (note 7-10), iar 48,0% aceleași răspunsuri acordate afirmației privind dreptul la libertatea de exprimare a jurnalistului (37,2% în studiile din 2018 și 2016). Totodată se observă o stagnare a aprecierilor pozitive privind respectarea dreptului la libertatea de exprimare publică a opiniei cu circa 38,7% în studiul curent față de 38,4% în 2018 și 41,7% în 2016 (Figura 31).

Este necesar de menționat că nivelul de cunoaștere a drepturilor jurnalistului printre respondenți este mai limitat, circa 14% nu s-au putut expune cu referire la afirmația respectivă.

Figura 31. În ce măsură credeți că în Republica Moldova sunt respectate următoarele drepturi? (% note 7-10)

Datele studiului atestă persistența printre respondenți a percepțiilor de risc în urma liberei exprimări, fiind și în creștere în raport cu studiile anterioare.

În particular, se consideră riscant de a exprima opiniile cu referire la conducerea statului, circa 72% respondenți consideră că acest risc persistă *în deplină/careva măsură* (68% în 2018 și 63% în 2016). Aproximativ în aceeași măsură riscul este menționat și în raport cu politicienii, cu 70,8% atare răspunsuri (66% în 2018 și 61% în 2016), precum și în raport cu faptele de corupție, cu 70% afirmații înregistrate în studiul curent.

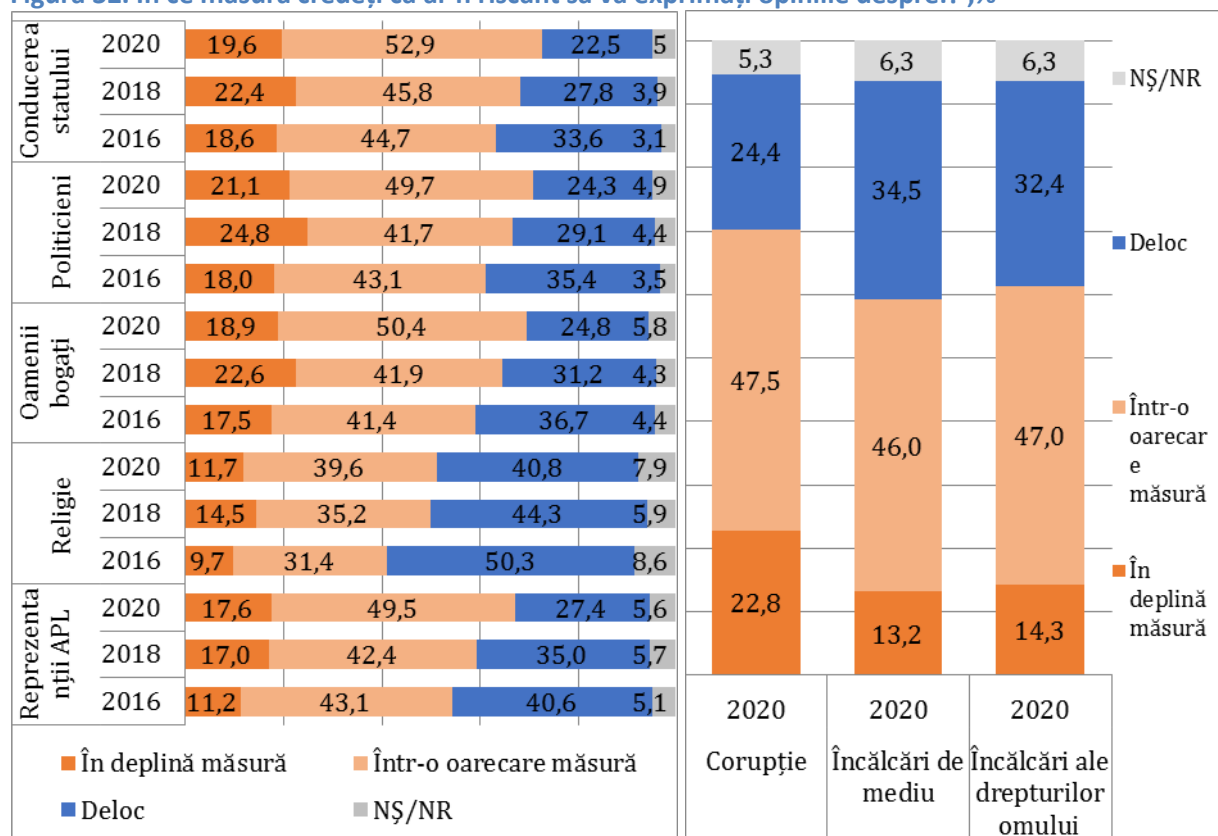
Se observă că se menține destul de înaltă, în jur de 20%, ponderea celor care afirmă că *în deplină măsură* există riscurile privind exprimarea opiniei în raport cu *conducerea statului, politicienii, oamenii bogați, corupția*⁵. În raport cu aceste grupuri mai riscant de ași exprima opinia consideră femeile, respondenții de la sate, persoanele de 30-44 ani, precum și cele cu nivele reduse de studii și bunăstare.

Este în creștere și opinia celor care consideră riscant de a-și exprima opinia cu privire la reprezentanții APL de la 11,2% în 2016, la 17,0% în 2018 și 17,6% în 2020. Mai pronunțat este conștientizat acest risc de respondenții din mediul rural și cei săraci.

Mai puțin riscant este considerată exprimarea opiniei cu referire la *religie, încălcări ale mediului și ale drepturilor omului*, sub 15% consideră că riscul persistă *în deplină măsură*, fără diferențe semnificative în funcție de profilul respondenților. (Figura 32).

⁵ Opțiunile cu referire la corupție, încălcări de mediu și ale drepturilor omului sunt incluse doar în studiul curent, 2020

Figura 32. În ce măsură credeți că ar fi riscant să vă exprimați opiniile despre:?, %

În diferite contexte, participanții la studiu calitativ au menționat ca fiind riscant, în special pentru funcționarii publici, să-și manifeste opiniile privind *conducerea statului*, *politicienii*. Deși se consideră că în ultimii 1-2 ani, s-a diminuat temerile persoanelor angajate în instituțiile statului să-și exprime opiniile public, în continuare sunt presiuni în acest sens.

„La moment mai avem ceva de spus, pe când cu vreo doi ani în urmă era foarte greu de spus toată chestia asta. Era politizat tot, și de poliție și politicul era implicat. Nu prea aveam noi mare drepturi de a spune că era o intimidare a tuturor. Începând de la școli, personalul care activa în sfera bugetară erau tare asupriți... Acum câte ceva, vreo 20% ceva s-a mai schimbat, dar totuși nu până la urmă.” (M, 53 ani, zona de frontieră)

Câțiva experți au atenționat asupra faptului că dreptul la opinie și libertatea de exprimare, în contextul RM este deseori perceput eronat sau se exagerează pe anumite aspecte. Și aici sunt percepute două extreme, pe de o parte sunt cei care au atenționat că se caută mesaje sexiste sau homofobe acolo unde de fapt ele nu există sau dimpotrivă sub pretextul liberei exprimări se atentează la demnitatea persoanelor.

„Drepturile unui om se termină acolo unde încep drepturile altor persoane. La noi, deseori, dreptul la libera exprimare depășește unele limite, în sensul că încalcă alte drepturi sau mesajul poate fi unul calomnios, sau exprimarea poate să conțină cuvinte mai puțin plăcute... lezează demnitatea.” (11A, expert)

O altă îngrijorare a unor experți, dar și a respondenților la discuțiile de grup, se referă la modul cum sunt promovate anumite drepturi în detrimentul altora, granițele în acest sens fiind dificil de stabilit, iar unul din cele mai afectate drepturi în acest sens este cel la libera exprimare – „restricțiile acestea

și lupta cu fake news și discursul de ură intervin în dreptul de libertate de exprimare”; „nu ai dreptul la libera exprimare că poți ușor fi catalogat că discriminezi”.

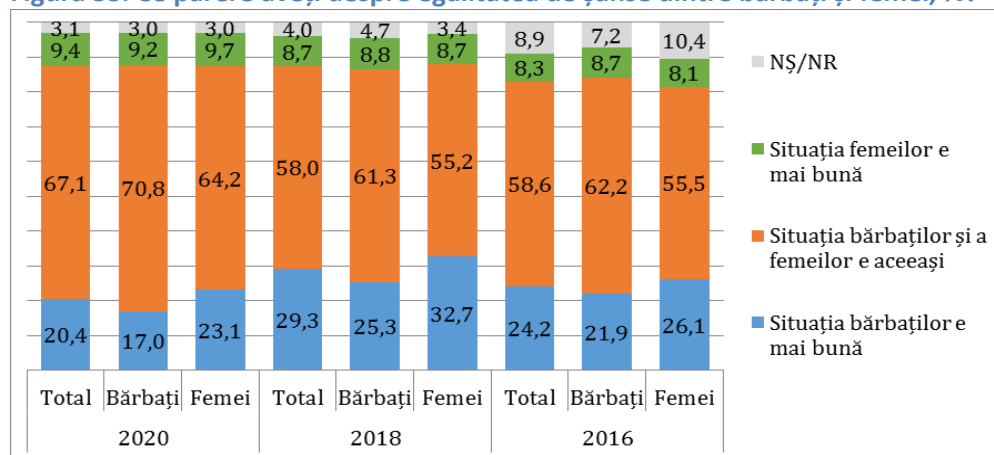
2.12. Dreptul la egalitate și nediscriminare

Egalitatea de drepturi între bărbați și femei este considerată ca fiind egală de 67,1% respondenți, totodată fiecare al cincilea respondent consideră că situația bărbaților este oarecum mai bună decât situația femeilor. Se observă și o tendință spre creștere a afirmațiilor precum că situația bărbaților și femeilor este aceeași în Moldova cu circa 9 p.p. în raport cu datele studiilor anterioare.

Respondenții bărbați în ponderi mai mari de circa 70,8% față de 64,2% femei consideră că femeile și bărbații sunt egali, iar circa 23% femei, față de 17% bărbați susțin că situația bărbaților este mai bună. Totodată doar circa 9% respondenți, fără diferențe pe gen, consideră că situația femeilor este mai bună (Figura 39).

Egalitate de șanse între bărbați și femei de asemenea este susținută în ponderi mai pronunțate de persoanele tinere de 18-29 ani (circa 71%) precum și de persoanele mai înstărite (circa 73%).

Figura 33. Ce părere aveți despre egalitatea de șanse dintre bărbați și femei, %?

Totuși, respondenții studiului susțin că discriminarea persistă, în special femeile sunt mai frecvent discriminate în familie, cu circa 43% răspunsuri că aceasta are loc *frecvent/ foarte frecvent*, înregistrând și o creștere a opiniilor în raport cu anii precedenți. De menționat că în toate celelalte contexte privind discriminarea femeilor în studiul curent se observă o diminuare a opiniilor respective față de studiile anterioare.

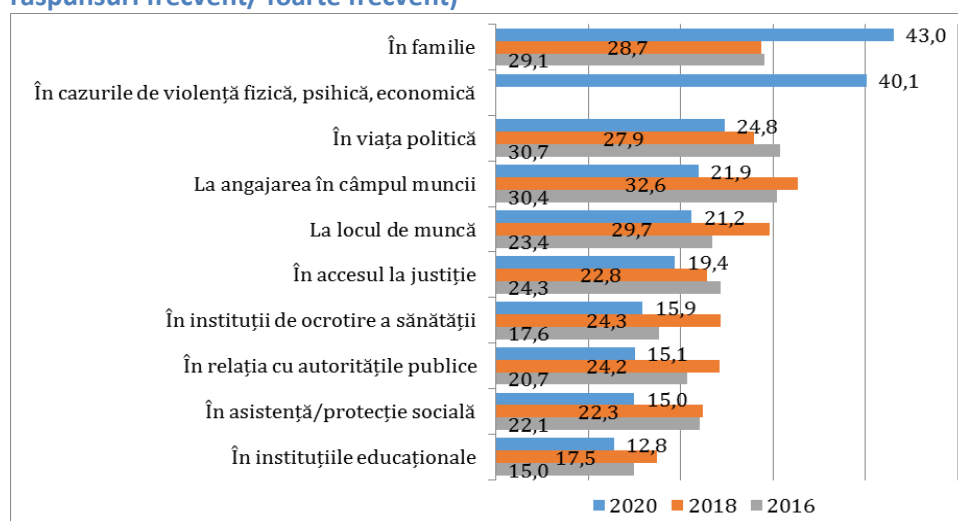
De asemenea, circa 40% respondenți susțin că femeile sunt discriminate *frecvent/ foarte frecvent* privind *cazurile de violență fizică, psihică, economică*⁶, circa ¼ respondenți (24,8%) - în viața politică, circa câte 1/5 – *la angajarea în muncă, la locul de muncă*, dar și privind *accesul la justiție*.

Alte opțiuni au acumulat câte 15% și mai puțin atare afirmații, iar cel mai puțin se consideră că femeile se întâlnesc cu discriminarea în instituțiile educaționale (Figura 34).

Se observă că femeile mai frecvent ca bărbații consideră că sunt discriminate în *angajarea în muncă, la locul de muncă, în familie*, dar și în contextul de *violență fizică, psihică, economică*.

⁶ Opțiunea inclusă doar în studiul curent 2020

Figura 34. În opinia dvs., cât de frecvent sunt discriminate femeile în următoarele contexte? (% răspunsuri frecvent/ foarte frecvent)

În cadrul discuțiilor de grup, s-a menționat că în ultimii ani se atestă o implicare mai mare a femeilor în viața politică și socială. Asigurarea egalității de șanse pe piața muncii și în viața socială este o tendință pentru tânăra generație. Însă în familie, în mare parte continuă să fie discrepanțe în distribuirea rolurilor pe criterii de gen și să se manifeste superioritatea bărbatului în raport cu ceilalți membrii ai familiei și mai ales în mediul rural persistă aceste atitudini. Aspectele acestea s-au evidențiat în special în discuția de grup cu victimele violenței domestice, cu accentul pe anumite credințe, comportamente transmise de generații.

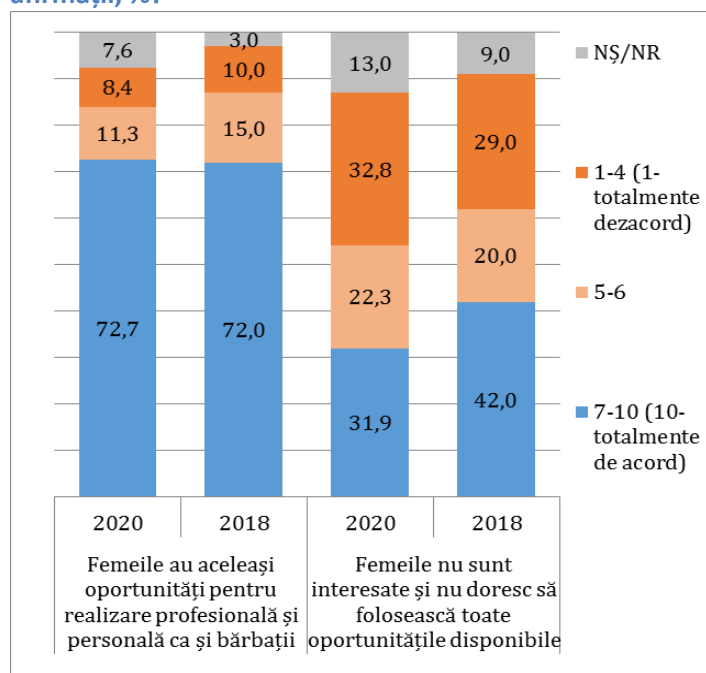
„Bărbatul întotdeauna simte că este prioritar și are mai multe drepturi. De multe ori drepturile lui el le pune mai presus decât ale femeii... pentru mine întotdeauna bărbatul a fost acela care și-a spus cuvântul în familie. Și nu știu, trebuia întotdeauna să respect ceea ce spune, în caz contrar se primea niște lucruri ieșite din comun, chiar dureroase... Aceasta este o idee care vine probabil insuflată pentru un bărbat din trecut. Așa spuneau strămoșii noștri. Așa aveau ideea aceasta, că femeia trebuie să asculte de un bărbat întotdeauna, să nu iasă din cuvântul lui.” (F, 46 ani, victimă a violenței în familie)

Studiul calitativ a constatat că unele femei în continuare au percepții de inferioritate în raport cu bărbații, de repartizare a rolurilor de gen, dar și credința că aceasta este ceva firesc, moștenit din generații.

„Consider că bărbatul oricum are mai multe drepturi ca femeia. Pentru că așa, nu știu e spus de lume, bărbatul trebuie să fie mai „mare” decât femeia, adică, el trebuie să ia mai multe decizii decât o femeie. El ia asupra lui familia, el ia asupra lui munca, adică, femeia doar trebuie să aibă grijă de copii și casă, atât, să-l susțină în toate.” (F, 19 ani, victimă a violenței în familie)

Evaluarea pe o scară de la 1 la 10, unde 1- totalmente dezacord, 10- totalmente de acord, a oportunităților femeilor în raport cu bărbații denotă anumite tendințe.

Figura 35. În ce măsură sunteți de acord cu următoarele afirmații, %?

În general, majoritatea respondenților, 72,7% (72% în 2018) consideră că *femeile au aceleași oportunități pentru realizare profesională și personală ca și bărbații*, oferind note 7-10 acestei afirmații. Totodată unul din 10 respondenți și-au exprimat dezacordul cu aceasta, oferind note 1-4.

În același timp, 31,9% dintre cei intervievați susțin cu note 7-10 afirmația precum că *femeile nu sunt interesate și nu doresc să folosească toate oportunitățile disponibile*, totuși aceste opinii sunt în diminuare în raport cu datele studiului realizat în 2018, când ponderea acestor răspunsuri a fost de 42% (Figura 35).

Această afirmație este susținută în ponderi mai pronunțate de bărbați, de asemenea de către respondenții cu studii superioare.

În cadrul discuțiilor de grup cu Romii, s-a menționat că femeile și bărbații au oportunități diferite, iar acest lucru nu este în mare parte perceput ca o provocare, dar ca ceva atribuit obiceiurilor și tradițiilor din comunitățile rome. În primul rând școlarizarea fetelor rome este mai problematică, iar ulterior anumite roluri și responsabilități sunt clar definite în funcție de gen.

„La romi nu este bine primit, de exemplu, ca un bărbat să ajute femeia la treburile casnice, sunt mai multe chestii. Sunt foarte puține femei, dacă vorbim de permis de conducere, de a primi acest permis sau ca familia să accepte.” (F, 40 ani, Romă)

„Dacă ne referim la o familie ne-romă, o femeie are acces și soțul i-ar permite să meargă și la 30-40 ani să facă un curs de abilitare într-un domeniu oarecare. Dar în comunitățile de romi femeia este cam limitată, fiind că deja ea este femeia casei, ea trebuie să îngrijească de copii, să fie o femeie exemplară pentru un bărbat.” (F, 39 ani, Romă)

2.13. Protecția femeii împotriva violenței domestice

În opinia unor experți violența asupra femeii în cadrul familiei continuă să fie o problemă în societatea noastră, atât determinată de stereotipuri, cât și din cauza inacțiunii autorităților. În perioada pandemică actele de violență asupra femeilor s-au intensificat și în continuare sunt necesare acțiuni, campanii de informare atât a comunității în general, cât și orientate spre specialiștii care ar trebui să ofere suport victimelor violenței domestice și să contribuie la prevenirea acestora.

De asemenea, unii experți au evidențiat existența unor lacune funcționale cu referire la ordonanța de protecție, care până la urmă nu apără în totalitate victima violenței în familie. Pe de altă parte experții specializați în domeniul violenței domestice au reiterat că pot exista anumite lacune (inacțiune, relații personale cu agresorul, cumetism) în documentarea cazului de către polițistul de sector, dar în ceea ce privește acordarea ordonanței de protecție în instanță sistemul funcționează bine. Totuși, este o lipsă de informare privind condițiile în care se acordă protecția și din aceste motive o bună parte din victime nu apelează.

„Ce ține de instanța de judecată, când merge să obțină ordonanță de protecție, aici chiar e destul de bine pusă la punct, instanțele dau ordonanță de protecție fără mari probleme. Unicul obstacol e că victima nu știe că poate să vină în instanță și fără probe, pentru că, după legislație, în amendamentele de acum doi ani se spune că prezența victimei este suficientă pentru emiterea unei ordonanțe de protecție. Și de foarte multe ori victimele se tem că dacă nu au nici o lovitură, nici un raport de evaluare, nu i se va da ordonanță de protecție. Plus, la asta mai este ideea că dacă casa este a agresorului, victima va fi dată afară, deși este invers.” (91A, expert)

Unele femei victime ale violenței în familie au remarcat că în continuare partenerii/ foștii parteneri continuă să le abuzeze psiho-emoțional, chiar dacă locuiesc separat, au întrerupt comunicarea, agresorii găsesc metode prin care să facă presiuni asupra victimei. S-au adresat la poliție, dar rezultatele sunt percepute ca fiind ineficiente.

„Am plecat de la el, m-am despărțit, fiind însărcinată încă. El prin rețelele de socializare a început să trimită diferite mesaje vocale, cu vorbe necenzurate prietenilor mei, familiei mele, părinților mei și așa mai departe. Poze, niște prostii mari, și eu m-am adresat Poliției, pentru că am văzut odată, două, trei... Și i-a trimis doar o amendă, după care a trecut doar câteva ore și el iarăși a început, că asta pe mine nu mă ia, că dacă am zis așa, o să fie așa. Am mai încercat odată și aceeași. Adică, i-a mai trimis o amendă și tot nu s-a mai rezolvat nimic.” (F, 19 ani, victimă a violenței în familie)

CAPITOLUL 3. Rolul statului în respectarea drepturilor omului în Republica Moldova

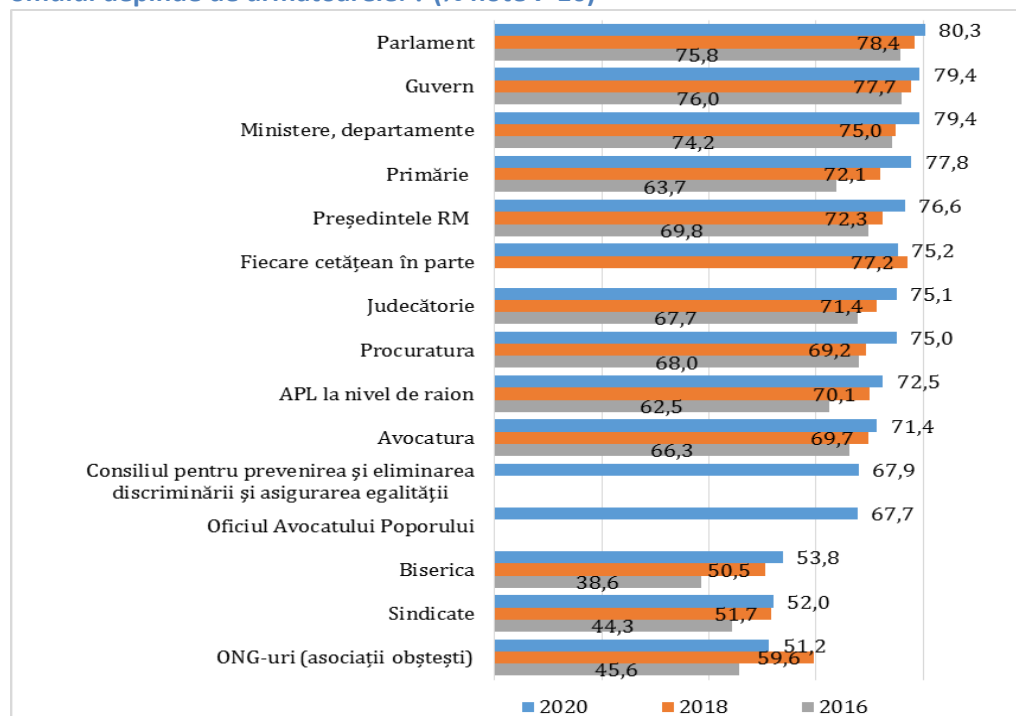
3.1. Rolul instituțiilor în respectarea drepturilor omului

Instituțiile statului, alte instituții și organizații care activează pe teritoriul Republicii Moldova, au un rol important în promovarea și respectarea drepturilor omului, aceasta fiind și una din sarcinile de baza ale autorităților naționale.

Măsura în care îmbunătățirea situației în acest sens depinde de diverse instituții a fost evaluată în cadrul studiilor realizate. Și în cadrul studiului curent respondenții au fost solicitați să ofere aprecieri prin note de la 1 la 10, unde 1 înseamnă că respondenții *deloc / în foarte mică măsură* cred că depinde de instituția respectivă, iar 10 – *depinde în foarte mare măsură*.

Circa 80% respondenți consideră că îmbunătățirea situației în domeniul respectării drepturilor omului depinde în mare măsură de Parlament, Guvern, ministere și departamentele acestora, oferind note de 7-10 opțiunii respective. Circa 77% cred că depinde de *primării*, de *Președintele Republicii Moldova*, iar între 75%-70% - de *fiecare cetățean în parte*, dar și de instituțiile de drept (*procuratură, judecătorie, avocatură*), de conducerea raioanelor (*APL la nivel de raion*). Mai puțin aceasta depinde de biserică, syndicate și ONG-uri, care au cumulat câte puțin peste 50% răspunsuri cu note 7-10. În raport cu studiile precedente a crescut ponderea respondenților care consideră că îmbunătățirea situației în domeniul respectării drepturilor omului depinde de instituțiile statului, totodată fiind observată o tendință spre diminuare a responsabilității fiecărui cetățean în parte (Figura 36).

Figura 36. în ce măsură credeți că îmbunătățirea situației în domeniul respectării drepturilor omului depinde de următoarele: ? (% note 7-10)

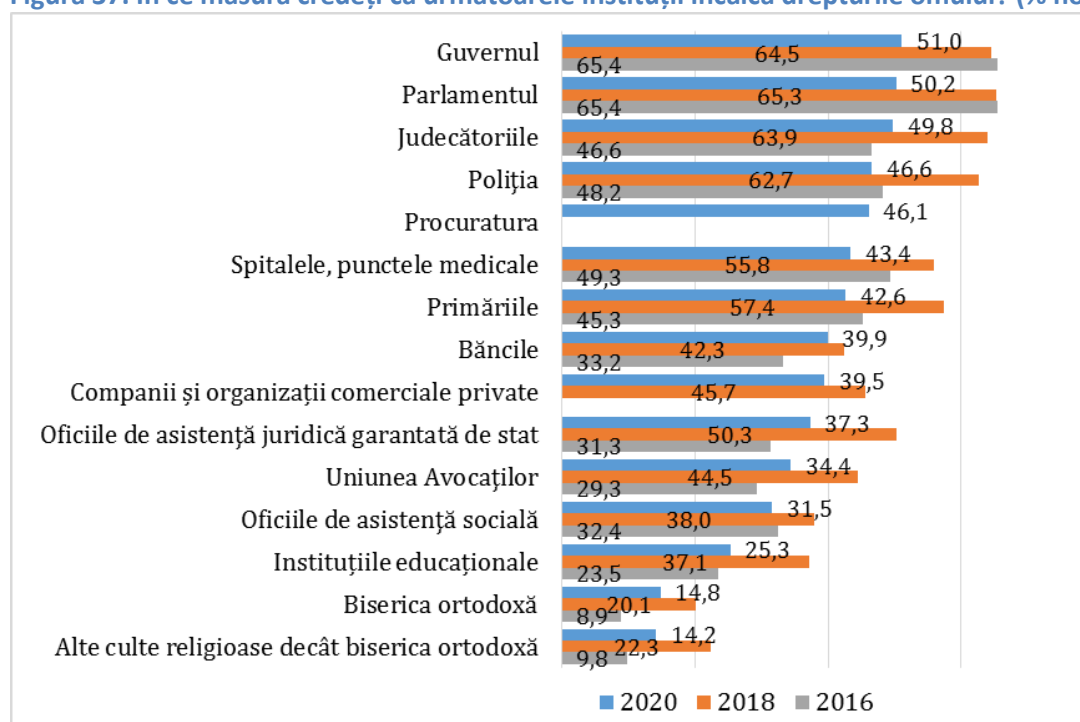

Cele mai mari așteptări privind îmbunătățirea situației în domeniul respectării drepturilor omului îl au: *de la Parlament, Guvern, ministere și departamente, primării, APL II, judecătoria* - persoanele cu nivel socio-economic înalt; *de la Președinte* – bărbații și respondenții de la sate, persoanele economic active; *de la ONG, syndicate* – respondenții din mediul rural; *de la avocatură, Oficiul Avocatului Poporului* – mediul rural și vârstnicii de 60 ani și mai mult, de la *procuratură* – persoanele peste 45 ani, mai înstărite, de la *biserica* – locuitorii satelor, cu nivele de educație și socio-economic scăzut.

Se observă o diminuare a opiniilor respondenților privind încălcarea drepturilor omului în raport cu studiile realizate anterior, iar descreșterea variază între 3 și 15 p.p.

Totuși, cu referire la o serie de instituții de stat, circa jumătate dintre respondenți afirmă că drepturile omului se încalcă în mare măsură (note 7-10), acestea fiind Guvernul, Parlamentul, judecătoriile. Peste 40% respondenți afirmă același lucru cu referire la poliție, procuratură, spitalele/punctele medicale, primăriile. Alte instituții acumulează mai puțin de 40% răspunsuri similare, iar cel mai puțin încalcă drepturile omului biserica, cultele religioase, cu doar circa 14% atare afirmații (Figura 37).

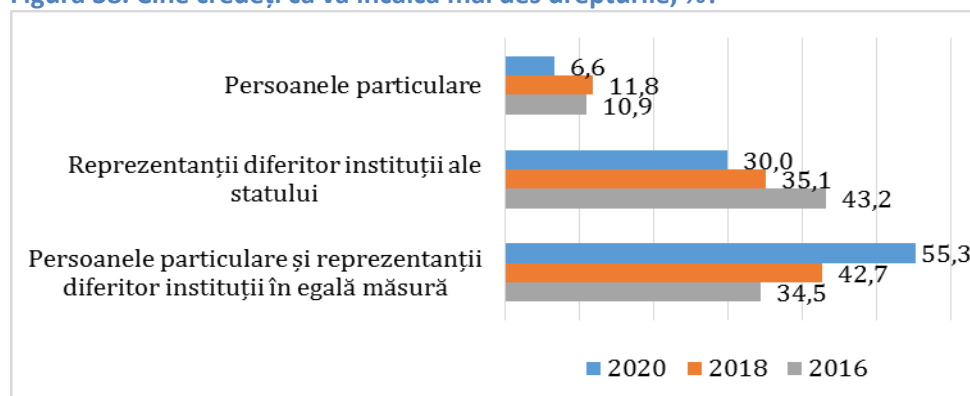
Figura 37. În ce măsură credeți că următoarele instituții încalcă drepturile omului? (% note 7-10)

În opinia respondenților, drepturile omului sunt încălcate în egală măsură atât de *persoane particulare cât și de reprezentanții diferitor instituții*, cu circa 55,3% respondenți care au menționat acest lucru, înregistrând și o creștere continuă în raport cu studiile anterioare (Figura 38).

Această opinie este susținută în ponderi mai pronunțate de femei - 58,6%, respondenții din orașe - 57,5%, respondenții de 30-44 ani - 60,1%, respondenții cu nivel înalt de studii - 59% și cei activi economic - 61,1% răspunsuri afirmative.

Figura 38. Cine credeți că vă încalcă mai des drepturile, %?

Reprezentanții LGBT, Romii și unii experți au evidențiat faptul că persoane cu funcții publice își permit să aibă un discurs discriminatoriu, iresponsabil, chiar cu incitare la ură în raport cu anumite categorii de persoane. Mai mulți experți au atenționat instituțiile media care admit pe paginile web, în rețelele sociale promovarea unor discursuri care incită la ură și nu sunt sancționate în acest sens.

„Sunt multe posturi de televiziune, site-uri de știri și diverse canale care promovează homofobia în mod deschis și obraznic. Iar Consiliul Audio-Vizualului nu face nimic în acest sens. Iar comentariile de ură, care nu sunt moderate chiar și de presa liberă, oferind posibilitate persoanelor care au diferite prejudecăți să se manifeste.” (41A, expert)

Respondenții participanți la discuții de grup au relatat situații în care în cadrul instituțiilor de învățământ, cadrele didactice discriminează copiii după criterii religioase, dizabilitate și promovează anumite mesaje care incită la ură - *„sunt înregistrate foarte multe cazuri despre comportamentul absolut inadecvat din partea profesorilor din școli, care chiar în timpul lecțiilor folosesc limbajul de ură homofob”*.

3.2. Sistemul de protecție a drepturilor omului din Republica Moldova

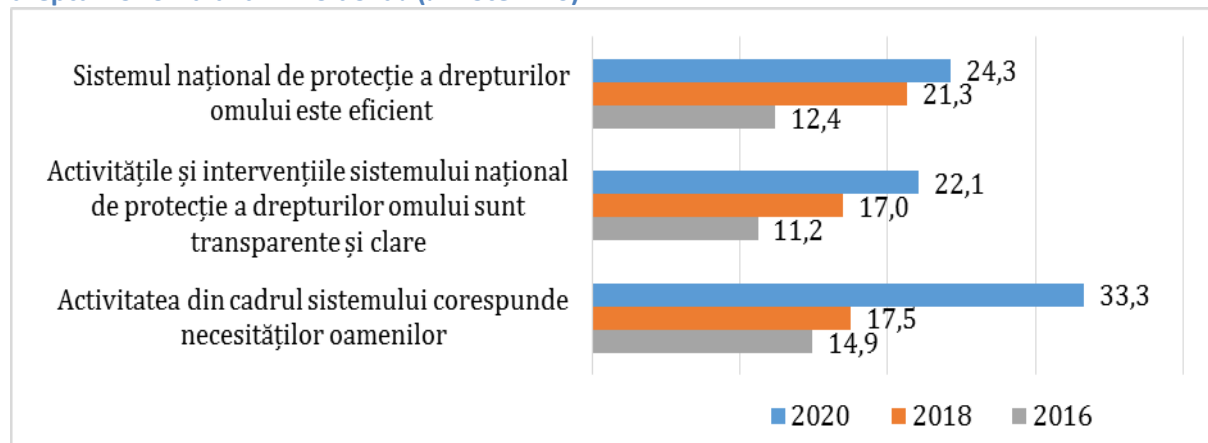
Studiul a inclus un set de afirmații cu referire la sistemul de protecție a drepturilor omului din Republica Moldova, oferind respondenților posibilitatea de a-și exprima opinia prin alocarea de note de la 1-totalmente dezacord, până la 10-totalmente de acord cu afirmațiile respective. Aceste date vin să ofere posibilitatea de a crea o imagine privind gradul de funcționalitate și eficiență a sistemului în general.

Precum și în studiile anterioare, rămâne o prevalență a aprecierilor cu conotație negativă a sistemului de protecție a drepturilor omului în țară, notele sub 7 constituind peste 2/3 dintre răspunsuri. Totodată se observă o îmbunătățire a opiniei populației, în raport cu datele studiilor anterioare, ponderile afirmațiilor pozitive (note 7-10) au înregistrat o creștere continuă, cu o dublare în raport cu studiul din 2016.

Opinii mai pozitive, circa 33,3% note de 7-10 (14,9% în 2019), au fost oferite afirmației *Activitatea din cadrul sistemului corespunde necesităților oamenilor*, iar circa ¼ dintre respondenții studiului curent (12,4% în 2016) apreciază *eficiența* sistemului.

Cel mai puțin respondenții sunt de acord cu afirmația privind *transparența activităților și intervențiilor din sistem*, cu 22,1% răspunsuri (11,2% în 2016), care și-au exprimat acordul cu afirmația respectivă (Figura 39).

Figura 39. În ce măsură sunteți de acord cu următoarele afirmații privind sistemul de protecție a drepturilor omului din Moldova? (% note 7-10)

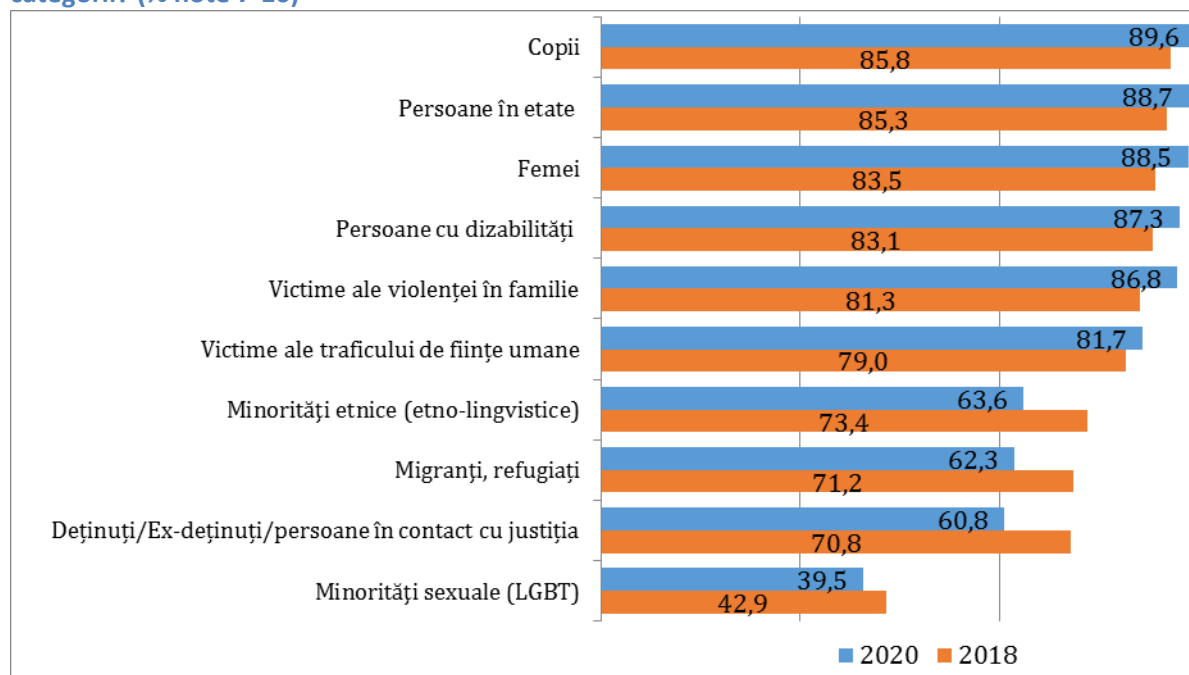

Respondenții au fost solicitați să-și ofere opinia privind atenția pe care o necesită anumite grupuri de persoane, oferind răspunsuri de la 1 la 10, unde 1- foarte puțină atenție, iar 10 – foarte multă atenție.

Ambele studii realizate (în 2020 și 2018) denotă aceleași tendințe cu referire la grupurile cărora trebuie acordată cea mai mare atenție privind respectarea drepturilor omului. Pe prim plan sunt *copiii* cu cea mai mare pondere de 89,6% afirmații (note 7-10), urmat de *persoanele în etate și femeile* cu câte 88%, *persoanele cu dizabilități*, *victimele violenței în familie* – câte circa 87%, *victimele traficului de ființe umane* – circa 82%. În cazul acestor grupuri, în raport cu studiul anterior, se observă o creștere a ponderii opiniilor respective cu 3-6 p.p.

Alte grupuri de populație menționate în studiu au înregistrat sub 65% afirmații, cel mai puțin respondenții consideră că trebuie acordată atenție *minorităților sexuale*, în contextul respectării drepturilor omului, cu doar circa 40% afirmații pozitive (note 7-10 acordate). În cazul ultimelor patru grupuri menționate (*minorități etnice*, *migranți/refugiați*, *deținuți/ex-deținuți*, *minorități sexuale*) se observă o diminuare a ponderilor răspunsurilor respective în raport cu datele studiului din 2018 (Figura 40).

Figura 40. Cât de multă atenție trebuie acordată respectării drepturilor omului pentru următoarele categorii? (% note 7-10)

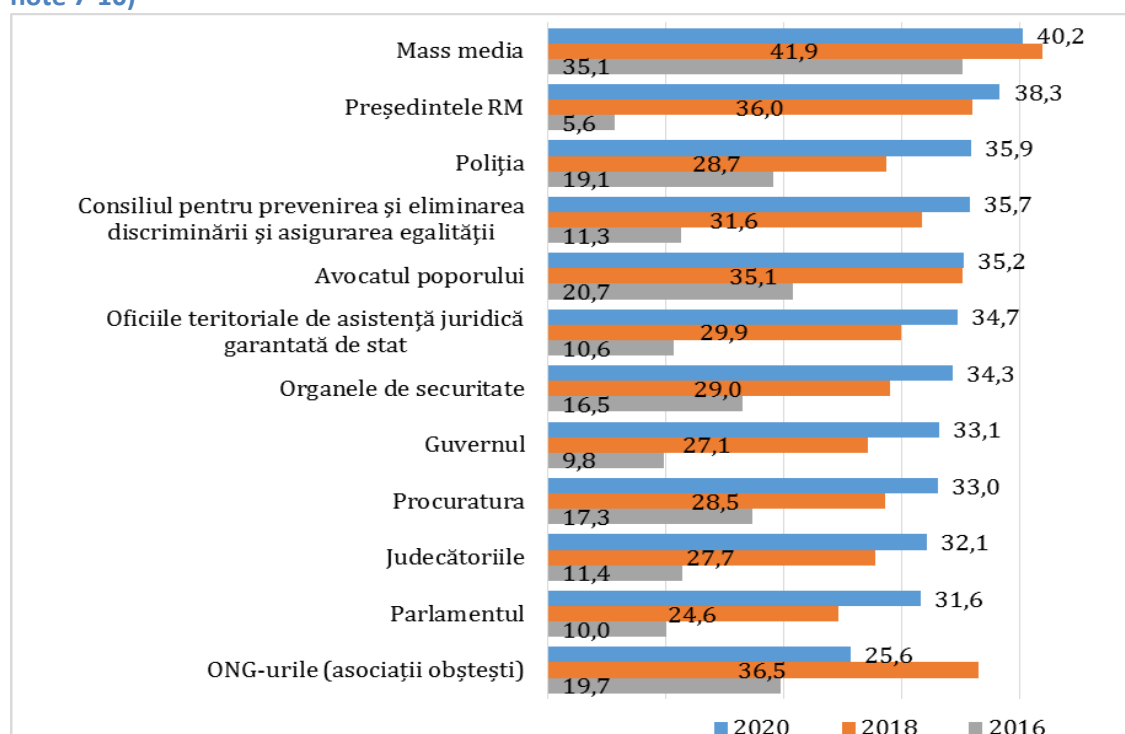
Respondenții din mediul rural, vârstnicii de 60 ani și mai mult, cei cu nivele de studii și bunăstare scăzute sunt mai îngrijorați de respectarea drepturilor persoanelor în etate și a celor cu dizabilități, de cele ale femeilor și copiilor – în special respondenții de la sate. Respondenții din orașe, economic activi, cu nivele de studii și bunăstare au menționat în ponderi mai pronunțate necesitatea acordării unei mai mari atenții respectării drepturilor minorităților sexuale.

Evaluarea opiniei respondenților a măsurii în care anumite instituții publice din stat asigură sau contribuie la asigurarea drepturilor omului în Republica Moldova (pe o scală de la 1 la 10, unde 1 - *deloc/în mică măsură* și 10-*în foarte mare măsură*) denotă asupra creșterii nivelului de apreciere în raport cu studiile precedente, în special cu datele studiului din 2016.

Mass media este instituția care a cumulat cele mai mari ponderi de 40,2% ale răspunsurilor pozitive (note 7-10), ceea ce semnifică că aceasta asigură sau contribuie cel mai bine la asigurarea drepturilor omului în Moldova, urmată de Președintele RM – 38,3%. Cele mai joase aprecieri au fost înregistrate pentru ONG cu doar 25% atare răspunsuri, de Parlament și judecătorii cu câte circa 32% aprecieri.

Celelalte instituții au fost notate cu note de 7-10 de circa 32-35% respondenți, ceea ce relatează o apreciere relativ joasă a măsurii în care majoritatea instituțiilor publice asigură respectarea drepturilor omului în Republica Moldova (Figura 41).

Figura 41. În ce măsură următoarele instituții publice asigură respectarea drepturilor omului? (% note 7-10)

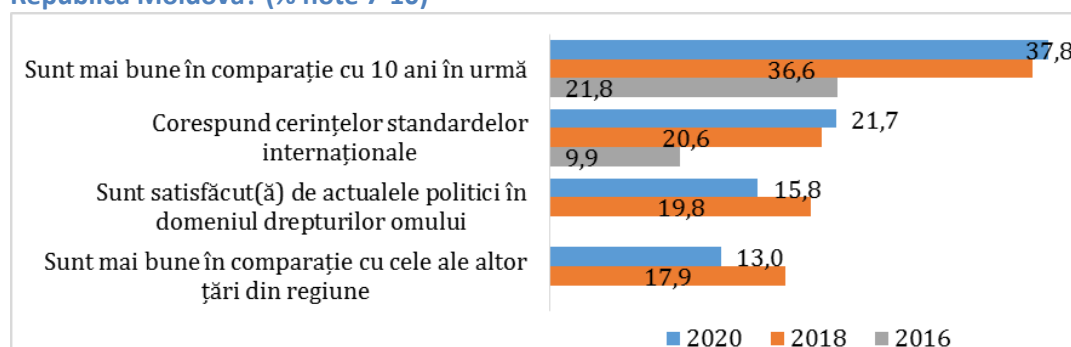
Pe scala de la 1 – *totalmente dezacord* până la 10 – *totalmente de acord* a fost evaluată măsura în care respondenții sunt de acord cu afirmațiile cu referire la politicile în domeniul drepturilor omului, de asemenea și gradul de satisfacție privind actualele politici în domeniu.

S-au înregistrat anumite tendințe pozitive privind gradul de apreciere a calității politicilor respective, și anume calitatea acestora în raport cu 10 ani în urmă și corespunderea cerințelor standardelor internaționale. Totuși nivelul de apreciere rămâne a fi destul de jos cu 37,8% a celor care și-au exprimat acordul în raport cu calitatea politicilor față de 10 ani în urmă (note 7-10), precum și 21,7% atare răspunsuri privind corespunderea cerințelor standardelor internaționale.

De asemenea, se observă că gradul de satisfacție de actualele politici este deosebit de jos, 15,8% note de 7-10, fiind și în diminuare față de datele studiului anterior – 19,8% atare răspunsuri.

Aproximativ aceleași tendințe sunt observate și cu referire la comparabilitatea cu politicile țărilor din regiune în domeniul dat, cu 13,0% aprecieri pozitive în studiul curent și 17,9% în 2018 (Figura 42).

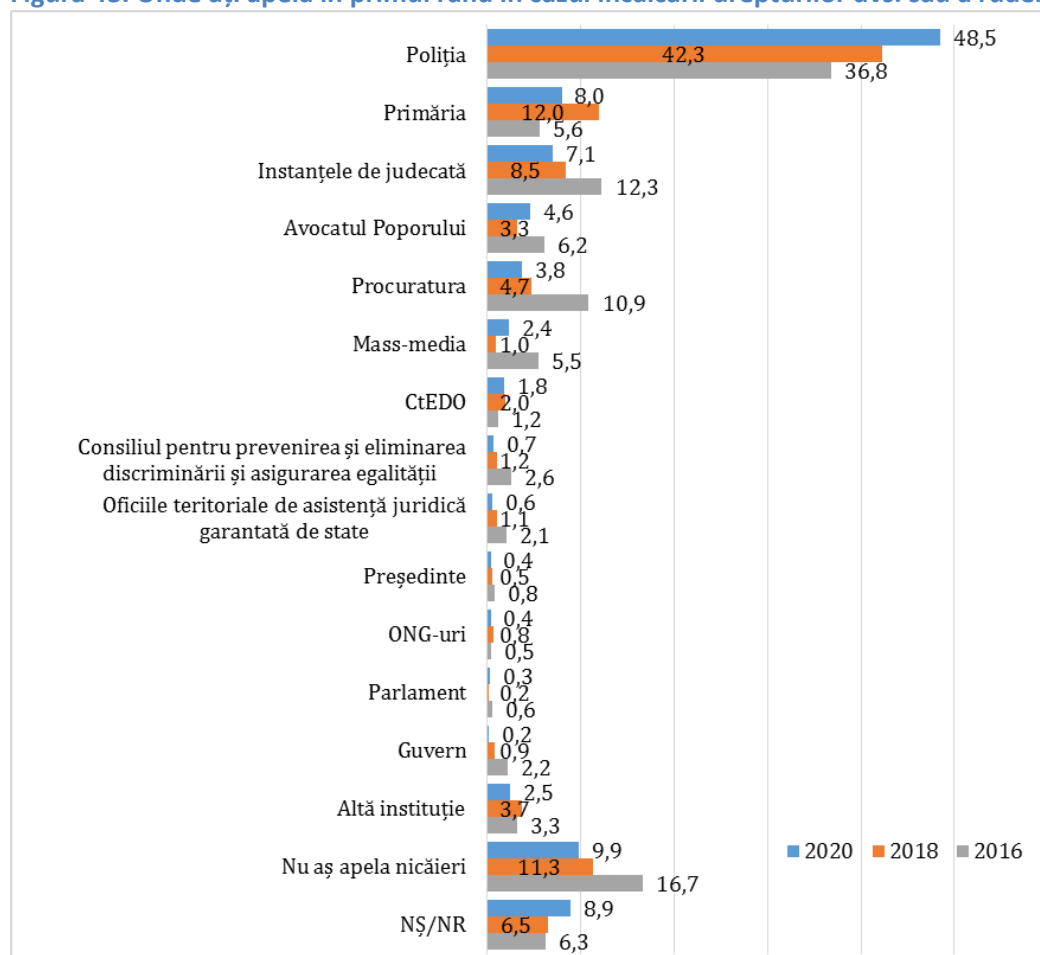
Figura 42. În ce măsură sunteți de acord cu actualele politici în domeniul drepturilor omului în Republica Moldova? (% note 7-10)

Cea mai populară instituție la care respondenții ar apela, în caz de încălcare a drepturilor sale sau a rudelor, rămâne a fi poliția cu 48,5% afirmații, cu o creștere în raport cu studiile realizate anterior (42,3% în 2018 și 36,8% răspunsuri în 2016), 8% - la primărie, 7,1% - la instanțele de judecată.

Alte opțiuni au cumulat mai puțin de 5% răspunsuri. Totodată, populația nu conștientizează că ar putea să-și apere drepturile în instanțe, circa 10% au relatat că nu s-ar adresa nicăieri, iar 8,9% - nu au putut să se exprime în acest context (Figura 43).

Figura 43. Unde ați apela în primul rând în cazul încălcării drepturilor dvs. sau a rudelor dvs., %?

Participanții la discuțiile de grup au remarcat că poți apela la diferite instituții sau actori sociali în funcție de dreptul care ți-a fost încălcat. Primăria/APL este una din instituțiile la care te poți adresa cu cea mai largă gamă de probleme și este cea mai accesibilă, dacă acolo nu te pot ajuta te vor direcționa la instituțiile abilitate. La poliție este indicat să te adresezi dacă ești victima unei agresiuni, infracțiuni.

„Depinde ce drepturi ni se încalcă, acolo putem să ne adresăm. În primul rând ajungem la poliție sau la primărie, pe urmă în toate instanțele puterii, începând de la poliție și urmând toate instituțiile mai departe, judecătore, procuratură și tot așa.” (M, 53 ani, zona de frontieră)

Câțiva respondenți au menționat că sunt juriști, avocați, care prestează servicii gratuite, fie că în cadrul APL-ului sau a unor ONG-uri. Există percepția unor cetățeni că serviciile oferite gratuit nu sunt tocmai calitative, dar îți oferă totuși o ghidare.

„La primărie există un birou în care activează un jurist menit să apere drepturile omului. Asta o știu sigur. Consultația este gratis, se acordă ajutor în caz de necesitate. O cunoștință s-a adresat cu o anume problemă, o nedreptate, și au ajutat-o să formuleze corect o cerere. În Bălți există avocați care oferă consultații și apără drepturile gratis. Deși se spune că nu îți apără interesele cu maximă implicare. Dar, în orice caz, e mai bine decât nimic.” (F, 56 ani, persoană cu dizabilități)

Însă în opinia reprezentanților grupurilor vulnerabile care beneficiază de suport din partea societății civile au remarcat că avocații din cadru ONG-urilor sunt foarte bine pregătiți și cunosc specificul problemelor lor.

În discuția de grup cu persoanele din zona de frontieră s-a menționat și reprezentantul Avocatului poporului – *„la noi la Varnița este filială a Oficiului Avocatul poporului și la noi toți se adresează. Lumea vine, și ai noștri, și cei din stânga Nistrului pot să se adreseze pentru a-și apăra drepturile”*.

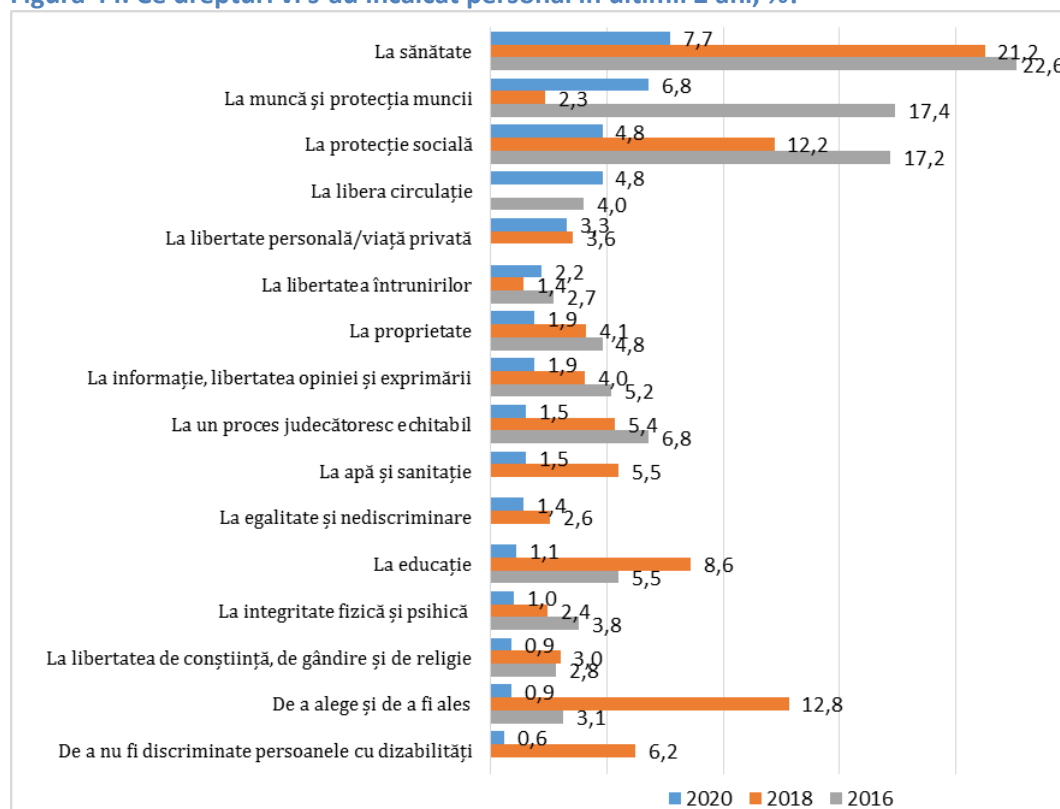
În cadrul discuțiilor de grup s-a specificat faptul că cunoașterea drepturilor omului și a instituțiilor la care poți să te adresezi în caz de încălcare a acestora te protejează și îți asigură accesul la informație și servicii.

3.3. Încălcarea drepturilor omului în Republica Moldova

În cadrul cercetării a fost evaluată opinia respondenților cu referire la încălcarea drepturilor și libertăților fundamentale ale omului. Din totalul respondenților circa 2/3 au declarat că în ultimii 2 ani nu le-a fost încălcat nici un drept, iar în raport cu studiile precedente ponderea răspunsurilor afirmative în acest context este în diminuare.

Totodată, în opinia respondenților, cazuri de încălcare a drepturilor și libertăților fundamentale ale cetățenilor în Moldova sunt înregistrate. Datele denotă că în ultimii doi ani cel mai frecvent au fost încălcate *dreptul la sănătate*, cu 7,7% afirmații, *dreptul la muncă*, circa 6,8%, precum și *dreptul la protecția socială și dreptul la libera circulație* cu câte circa 5% răspunsuri afirmative. Celelalte drepturi și libertăți au fost menționate cu ponderi de 3% și mai puțin (Figura 44).

Figura 44. Ce drepturi vi s-au încălcat personal în ultimii 2 ani, %?

În cadrul discuției de grup cu persoanele din zona de frontieră, din imediata apropiere a regiunii transnistrene s-a menționat că pe lângă faptul că frecvent li se încalcă dreptul la libera circulație, li se încalcă și dreptul la integritate fizică și psihică, dat fiind faptul că aceștia sunt permanent în stare de alertă privind posibilitatea izbucnirii unui conflict în regiune, iar siguranța că vor fi apărați de statul RM este redusă sau chiar lipsește în opinia unor respondenți.

„Noi trăim aici în Varnița, eu mă simt că trăim aici pe vulcan. Tot timpul suntem în așteptarea conflictelor acestea militare. Am fost o dată speriați, am locuit în beci și am fugit de acasă și tot timpul am frica asta că eu nu o să fiu apărută. Nu am încrederea astă că mâine, peste noapte, eu, casa mea, familia mea o să fiu apărută, nu mă simt în siguranță. Suntem la hotar, la linia de front. Tot timpul suntem în așteptare: Doamne ferește să înceapă ceva. Doamne ferește război. Tot timpul trăim cu frica aceasta.” (F, 48 ani, zona de frontieră)

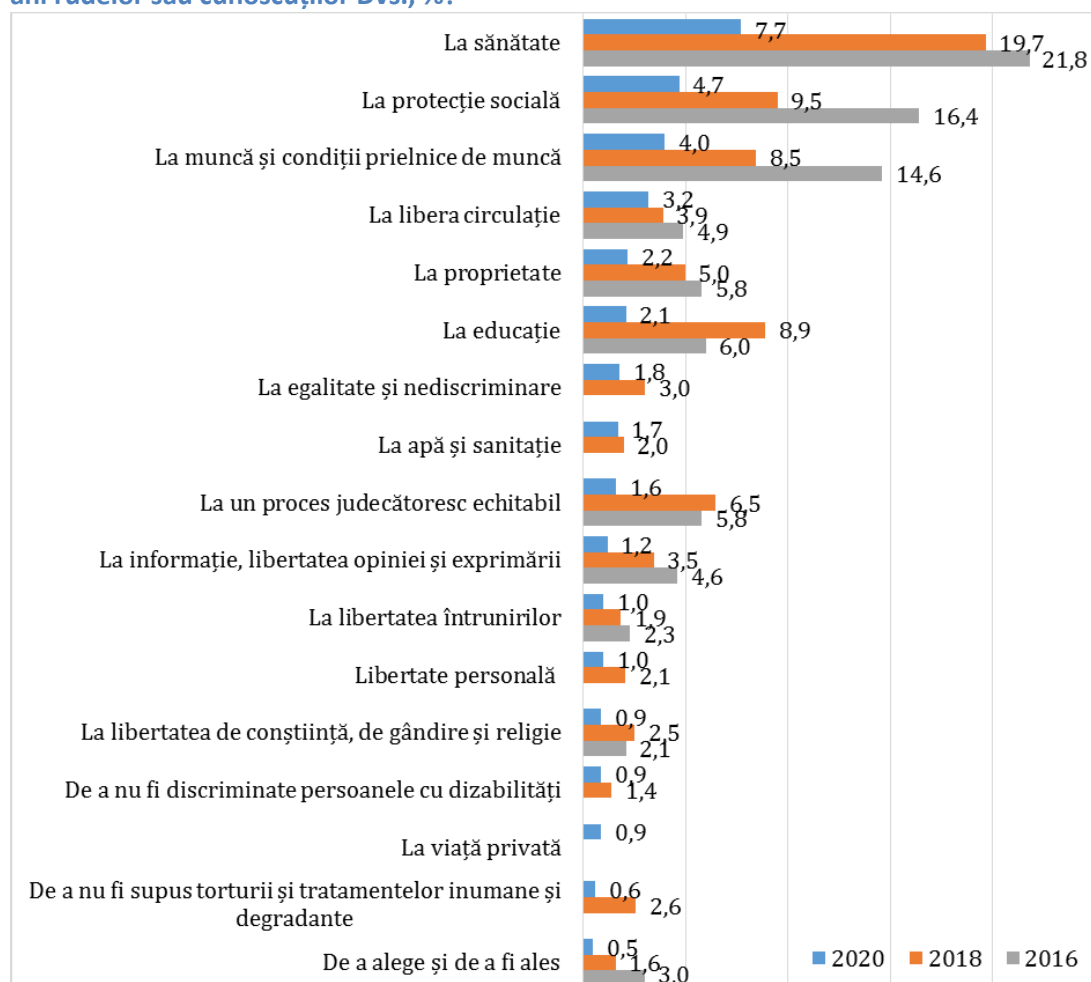
În studiu s-a scos în evidență și aspecte ce țin de „Discursul de URĂ”, care se referă la incitarea și încurajarea urii, discriminării sau ostilității față de o persoană, pe baza unor prejudecăți împotriva persoanei respective din cauza unei anumite caracteristici (de exemplu orientarea sexuală sau identitatea de gen, etnică sau rasială a acesteia). Circa 14% au menționat că au avut atare experiențe, cu ponderi mai pronunțate observate în mediul rural, precum și printre cei cu nivel de bunăstare mai jos (Tabelul 3).

Tabelul 3. Spuneți-mi vă rog, dacă în 2 ultimii ani ați fost victimă a „Discursului de URĂ”?

		Da	Nu	NȘ/NR
Total		14,0%	81,0%	4,9%
Mediu de reședință:	Urban	11,2%	83,5%	5,4%
	Rural	16,4%	79,0%	4,6%
Nivelul socio-economic:	Nivel scăzut	15,7%	79,5%	4,8%
	Nivel mediu	14,1%	81,5%	4,5%
	Nivel înalt	12,2%	82,2%	5,6%

Cu referire la încălcarea drepturilor rudelor și cunoscuților în ultimii 2 ani se observă aproximativ aceleași tendințe precum și în anii precedenți, doar cu o diminuare considerabilă a ponderilor afirmațiilor. Oricum, în primul rând, circa 7,7% au relatat că au fost încălcate *dreptul la sănătate*, urmat de *protecția socială* și *dreptul la muncă*, cu aproape 5% afirmații. Celelalte drepturi au înregistrat mai puțin de 4% afirmații privind încălcarea acestora pe parcursul ultimilor 2 ani (Figura 45).

Figura 45. Care dintre următoarele drepturi sau libertăți ale omului le-au fost încălcate în ultimii 2 ani rudelor sau cunoscuților Dvs., %?

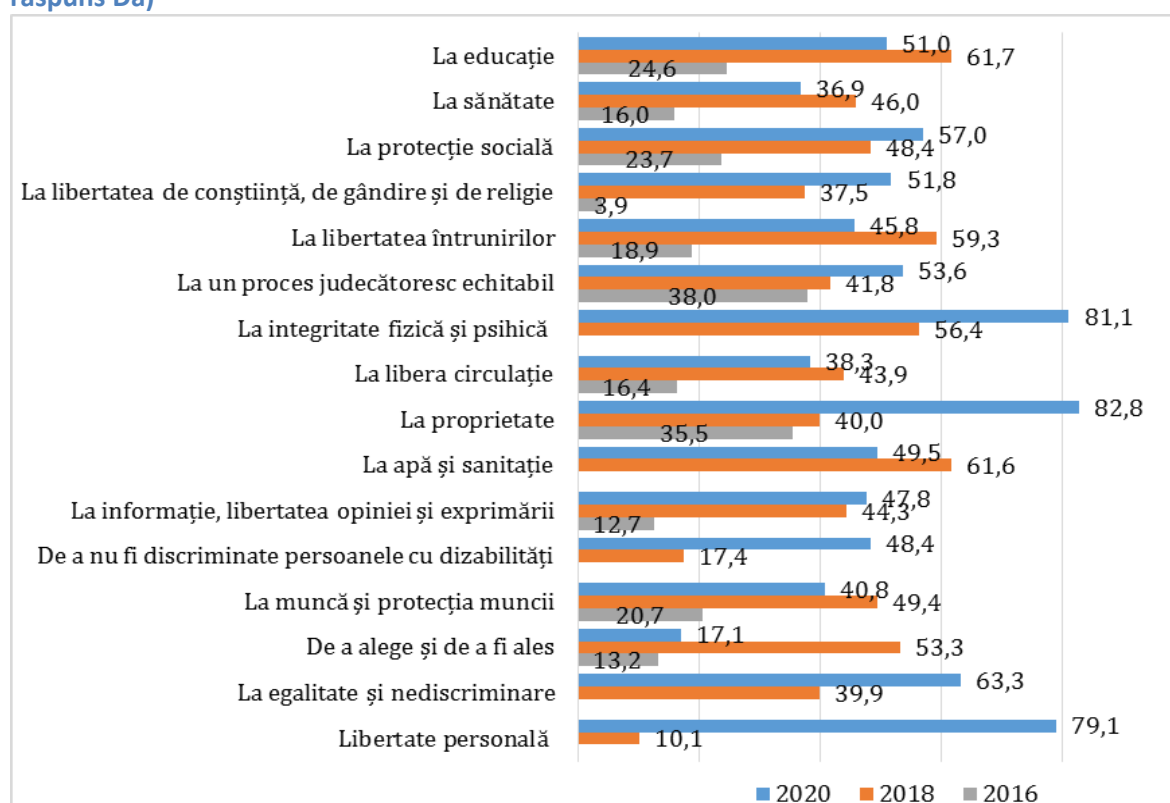

3.4. Revendicarea drepturilor

În general, adresabilitatea pentru revendicarea/apărarea privind cazurile de încălcare a drepturilor omului rămâne a fi redusă. Dintre persoanele care s-au confruntat cu încălcări ale drepturilor sale, cel mai frecvent, circa 80%, au apelat pentru a-și *revendica drepturile la proprietate, la integritate fizică și psihică, la libertate personală*, circa 60% - *la egalitate și nediscriminare, la protecție socială*, iar câte circa 50% - *la un proces echitabil, la viață privată, la libertate de conștiință, de gândire și religie*. În aceste cazuri se observă și o creștere a adresabilității în raport cu studiul realizat în 2018.

În cazul celorlalte drepturi enumerate ponderea celor care au apelat pentru apărarea drepturilor este sub 50% (Figura 46).

Figura 46. Ați încercat să vă revendicați/apărați drepturilor respective când au fost încălcate? (% răspuns Da)

Totodată este necesar de menționat că datele trebuie interpretate cu atenție, doar ca tendințe, din motivul limitat de cazuri înregistrate (Tabelul 4).

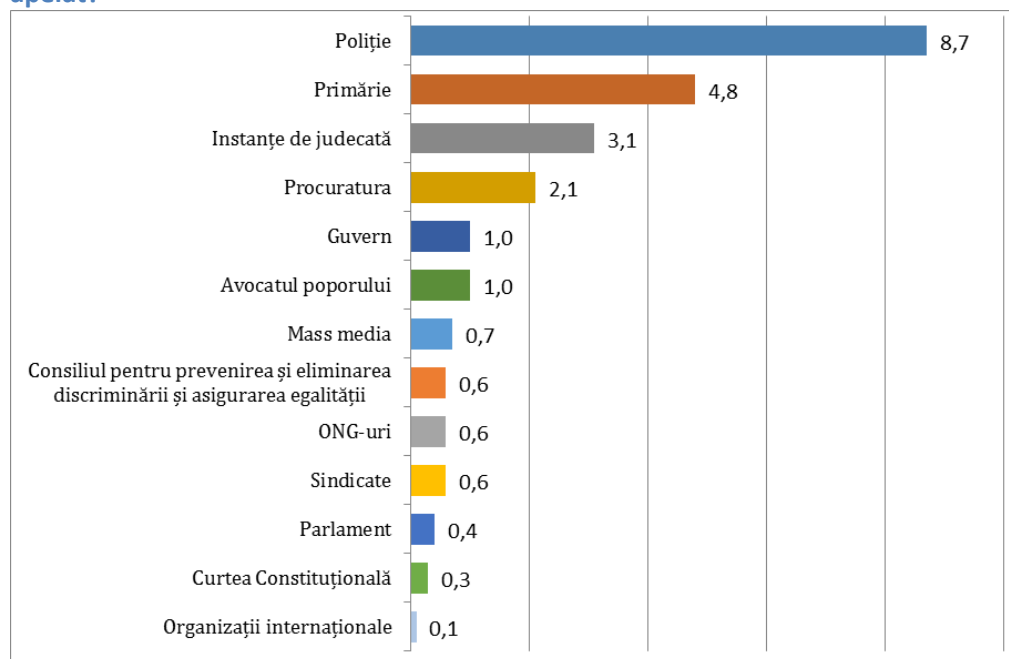
Tabelul 4. Ați încercat să vă revendicați/apărați drepturilor respective când au fost încălcate, 2020?

	Da		Nu		NȘ/NR	
	NR	%	NR	%	NR	%
Dreptul la educație	5	51,0%	4	38,5%	1	10,5%
Dreptul la sănătate	28	36,9%	48	61,6%	1	1,5%
Dreptul la protecție socială	28	57,0%	20	40,6%	1	2,4%
Dreptul la libertatea de conștiință, de gândire și de religie	4	51,8%	3	35,6%	1	12,6%
Libertatea întrunirilor	9	45,8%	8	40,6%	3	13,6%

Dreptul la un proces judecătoresc echitabil (inclusiv dreptul la asistență juridică, judecarea cauzei în mod echitabil, public, în termen rezonabil, de către o instanță independentă și imparțială)	8	53,6%	6	38,6%	1	7,8%
Dreptul la integritate fizică și psihică (dreptul de a nu fi supus torturii, pedepselor, tratamentului inuman sau degradant)	8	81,1%	1	7,7%	1	11,2%
Dreptul la liberă circulație	17	38,3%	27	57,3%	2	4,4%
Dreptul la proprietate	16	82,8%	2	11,1%	1	6,1%
Dreptul la apă și sanitație	8	49,5%	6	42,9%	1	7,5%
Dreptul la informație, libertatea opiniei și exprimării	9	47,8%	8	46,2%	1	6,0%
Dreptul de a nu fi discriminate persoanele cu dizabilități	3	48,4%	2	33,2%	1	18,4%
Dreptul la muncă și protecția muncii	28	40,8%	38	57,6%	1	1,7%
Dreptul de a alege și de a fi ales	2	17,1%	6	70,2%	1	12,7%
Dreptul la egalitate și nediscriminare (inclusiv violența în familie)	8	63,3%	5	36,7%	0	0,0%
Dreptul la libertate personală	12	79,1%	1	7,4%	2	13,5%
Dreptul la viață privată	9	52,7%	8	42,4%	1	4,9%
Alte drepturi	4	51,8%	4	48,2%	0	0,0%

Cea mai populară instituție unde s-au adresat respondenții în caz de încălcare a vre-o unui dintre drepturi este *poliția*, cu 8,7% afirmații, urmată de *primărie*. Alte instituții au acumulat câte sub 4% afirmații (Figura 47).

Figura 47. În cazul în care v-ați adresat cu privire la încălcarea vreunui drept, la ce instituții ați apelat?

La instanța de judecată în ultimii 2 ani s-au adresat 5,4% respondenți, circa 7,9% dintre cei din mediul urban și 3,2%- dintre cei din rural (Figura 48).

Peste 1/3 dintre respondenții care s-au adresat la instanțele de judecată au rămas mulțumiți de această experiență (9,6% foarte mulțumiți, 27,4% destul de mulțumiți), femeile au menționat un grad mai înalt de mulțumire de experiența dată, cu 11,7% răspunsuri *foarte mulțumit* (Figura 49).

Figura 48. V-ați adresat în ultimii 2 ani instanței de judecată?

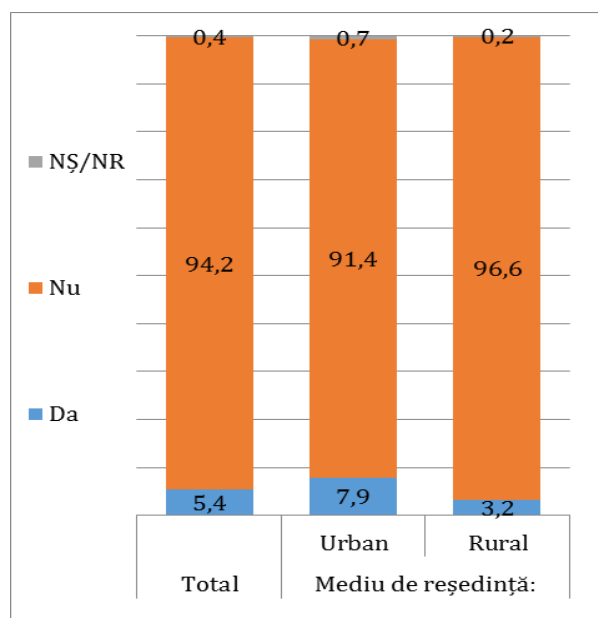
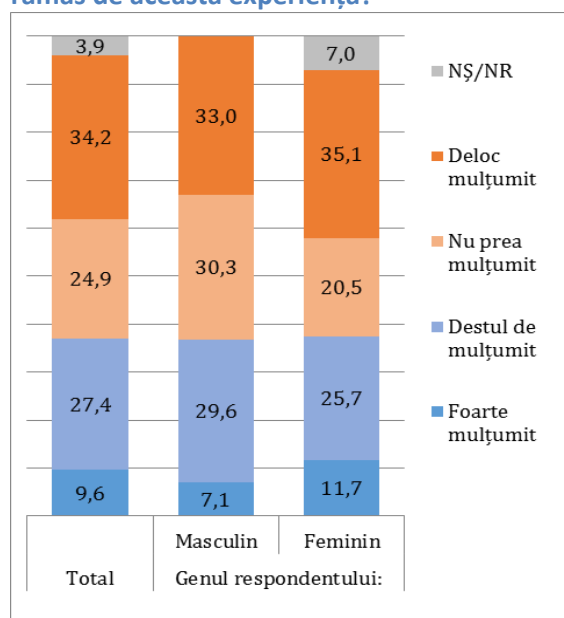

Figura 49. În cazul în care v-ați adresat instanțelor de judecată, cât de mulțumit(ă) ați rămas de această experiență?

Participarea la activități de apărare a drepturilor omului este deosebit de redusă, doar unități au menționat că au participat la careva acțiuni (Figura 50). La careva *întruniri publice* este puțin mai pronunțat gradul de participare a celor mai înstăriți cu 7,8% afirmații, la *semnarea unor petiții* au participat circa 10% dintre respondenții de 18-29 ani, cu nivel înalt de studii.

Nivelul de cunoaștere a documentului internațional de temelie în domeniul drepturilor omului este destul de limitat printre respondenți. Doar 11% au menționat *Declarația universală a drepturilor omului*, ceilalți au oferit diverse răspunsuri, iar 17,2% - au recunoscut că nu știu care este acesta (Figura 51).

Figura 50. În ultimii 2 ani, ați participat la o activitate de apărare a drepturilor omului, %?

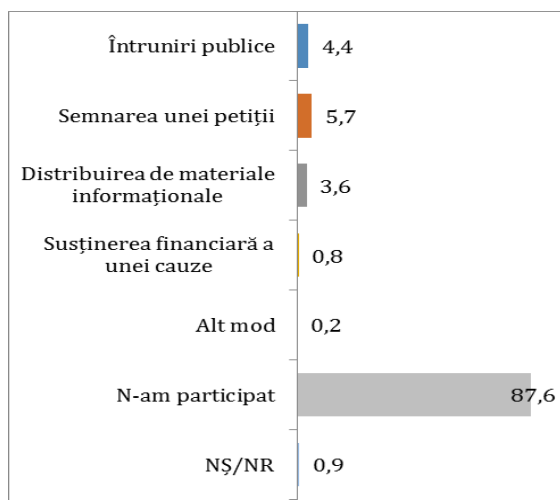
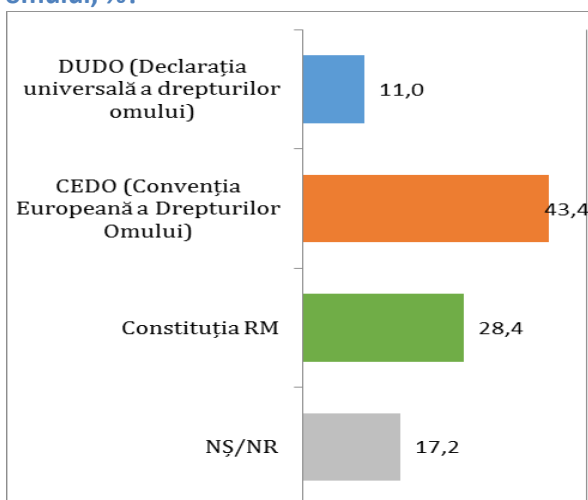

Figura 51. Cum credeți care este documentul internațional de temelie în domeniul drepturilor omului, %?

În cadrul discuțiilor de grup cu categoriile vulnerabile s-a menționat că lipsa de cunoștințe – „*nu cunosc legislația*”, nivelul redus de informare, dar și procesul birocratic, neîncrederea că li se va face dreptate reprezintă impedimente în revendicarea drepturilor. În cazul unor grupuri specifice cum este cel al victimelor violenței în familie, motivele sunt mult mai complexe, de la rușine, „*gura lumii*”, „*îngrijorarea de a le provoca emoții negative, durere celor dragi*” (copii, părinți) etc. până la dependența financiară față de partenerii abuzivi și lipsa suportului din partea familiei, autorităților, neîncrederea în autorități.

CAPITOLUL 4. Sugestii pentru îmbunătățirea respectării drepturilor și libertăților omului în Republica Moldova

Participanții la discuțiile de grup și experții intervievați au sugerat următoarele necesități în vederea îmbunătățirii respectării drepturilor omului în Republica Moldova, o bună parte din acestea au fost vociferate și în studiile precedente:

- Alfabetizarea populației privind drepturile omului, sporirea cunoștințelor acestora;
- Informarea populației privind instituțiile la care pot apela în cazul încălcării drepturilor omului;
- Insistența populației în adresabilitate;
- Asigurarea unei justiții funcționale și echitabile – în acest sens s-a accentuat necesitatea combaterii corupției, protecționismului și depolitizarea instituțiilor de drept;
- Informarea și abilitarea prestatorilor de servicii în interacțiunea cu grupurile vulnerabile din perspectiva respectării drepturilor omului;
- Monitorizarea permanentă a respectării drepturilor omului;
- Eliminarea birocrăției și tergiversării proceselor de judecată și atragerea la răspundere a infractorilor, agresorilor - *„stabilirea unor mecanisme legale, prin care victima să își găsească dreptatea în instanța de judecată și nu obligatoriu să treacă șapte ani până ajunge la Curtea Supremă și ori agresorului i se dă dreptate sau victima nu mai este interesată și își retrage cererea”*.
- Responsabilizarea populației prin aplicarea sancțiunilor, pedepse mai aspre pentru cei care încalcă drepturile omului;
- Educarea unei societăți tolerante și sensibile la respectarea drepturilor omului, oferirea propriului exemplu în familie;
- Protejarea persoanelor din categoriile vulnerabile prin oferirea de asistență specializată;
- Penalizarea dură a judecătorilor care pronunță sentințe care contravin drepturilor omului;
- Sporirea implicării populației în luarea deciziilor și activitățile desfășurate la nivel comunitar;
- Asigurarea persoanelor cu dizabilități cu mijloace asistive;
- Dezvoltarea unor servicii de informare, suport și consiliere pentru asistarea persoanelor ale căror drepturi au fost încălcate, dar și a agresorilor;
- Îmbunătățirea condițiilor de detenție;
- Valorificarea și sporirea credibilității sistemului de mediere a conflictelor;
- Consolidarea și fortificarea instituției Oficiul Avocatului Poporului – *„să aibă mai mult personal, să fie o instituție mai puternică”*; *„să aibă mai multă voce în apărarea drepturilor omului”*;
- Oferirea pârghiilor pentru sancționarea celor care încalcă, nu respectă deciziile, recomandările Consiliului pentru prevenirea și eliminarea discriminării și asigurarea egalității. Împuternicirea acestei instituții în vederea aplicării acestor sancțiuni;
- Solicitarea și condiționarea din partea partenerilor de dezvoltare a respectării drepturilor omului, prin mecanisme concrete atunci când se fac anumite investiții, se oferă suport.

Experții intervievați au accentuat următoarele restanțe, necesități urgente privind îmbunătățirea respectării drepturilor omului în RM:

- **Justiție funcțională** – *„sistemul de justiție nu funcționează, mecanismul de protecție a drepturilor omului la nivel pragmatic nu lucrează...”*;
- a) Neadmiterea implicării politicului în actele de justiție;
- b) *„Crima organizată controlează toate procesele decizionale din justiție. Această crimă organizată a ajuns să controleze și instituțiile politice ale statului, parlament și guvern”*;

În opinia mai multor experți atât timp cât justiția nu funcționează, oamenii nu pot beneficia de drepturi, pentru că este disfuncțional mecanismul de aplicare a sancțiunilor, iar consecințele se regăsesc în lipsa de încredere a populației în instituțiile statului, în faptul că acestea le pot garanta securitatea.

- **Adoptări, modificări legislative;**
- a) Adoptarea legii privind discursul de ură și instigarea la discriminare – *„dacă un reprezentant al unui partid sau un reprezentant al guvernului sau al parlamentului ar ști că pentru o astfel de declarație ar putea face închisoare sau ar putea plăti o amendă usturătoare, atunci s-ar mai gândi...”*;
- b) *Adoptarea legii privind malpraxisul medical*;
- c) Includerea în legislația națională a art.19 la dreptul la viață independentă și integrare în comunitate din Convenției ONU privind drepturile persoanelor cu dizabilități;
- d) Modificări legislative privind oferirea statutului de ședere în RM a persoanelor refugiate care între timp se încadrează în alte categorii pentru eliberarea permisului de ședere, excluderea obligativității acestora de a ieși din țară – *„legea îi permite să facă permisul de ședere, dar pentru aceasta el trebuie să părăsească teritoriul Republicii Moldova, apoi să intre din nou și să porceadă la perfectarea actelor pentru un alt statut de ședere”*;
- e) Ratificarea Convenției de la Istanbul / Convenția Consiliului Europei privind prevenirea și combaterea violenței împotriva femeilor și a violenței domestice.

- **Educație de calitate**

În diferite contexte, atât respondenții participanți la discuțiile de grup, cât și unii experți au menționat că accentul în societate trebuie pus pe educație, calitatea educației, principiile morale, astfel vom avea oameni instruiți, deschiși și toleranți, empatici, mai dificil de manipulat, cu riscuri mult mai mici de a încălca drepturile altor persoane – *„dacă nu intervenim în educație, și în dreptul la educație, și în calitatea educației, eu cred că nu mai avem nici o șansă pentru viitorul apropiat”*.

Perspective ale respectării drepturilor omului în RM

Opiniile privind respectarea în perspectivă a drepturilor omului în RM sunt în mare parte pesimiste, o bună parte din respondenți se așteaptă la regrese în acest sens, dat fiind unele încercări, tendințe îngrijorătoare din ultimii ani. Un exemplu în acest sens se referă la revenirea la gradele militare pentru poliție, în contextual în care *„demilitarizarea”* poliției a fost unul dintre principalele obiective stabilite în Concepția de reformare a Ministerului Afacerilor Interne. O altă inițiativă privind schimbarea statutului carabinierilor ar putea să diminueze progresele privind prevenirea torturii, a tratamentului inuman și degradant.

„Legea cu privire la carabinieri, ea a fost aprobată cu foarte mare ușurință de către președintă. În realitate, carabinierii sunt militari în termen, cu cunoștințe zero în ceea ce privește drepturile omului, majoritatea nu știu să scrie și să citească și acestui grup imens de militari li s-a dat drept

de agent constator și de a activa ca și poliție pentru restabilirea ordinii publice. Intră în competiție cu poliția civilă, asta unu, și doi, riscăm ca orice manifestare a oamenilor în stradă să ne trezim cu militari care acționează într-o manieră militară.” (8IA, expert)

Unii respondenți consideră că atât timp cât politicul este puternic influențat de interesele unor grupuri corupte, criminale nu vom avea progrese semnificative în acest domeniu. O altă îngrijorare vociferată de mai mulți experți se referă la manipularea populației, dezinformarea în masă, știrile false și complexitatea consecințelor acestora pe termen mediu și lung.

Exodul masiv al populației, în special al tinerilor este, în opinia unor respondenți, inclusiv o consecință a nerespectării drepturilor omului în RM – „*migrația nu este numai economică, socială, migrația este și o consecință a încălcării unor drepturi a cetățeanului*”; „*e corupție, omul nu se simte protejat*”.

Unii experți s-au arătat îngrijorați de contextul social-politic din RM, declarând că jocurile politice, interesele de grup sunt bariere semnificative în realizarea reformelor în domeniul drepturilor omului și contribuie la stagnare și chiar regrese în promovarea și respectarea acestora.

Experții intervievați, dar și câțiva respondenți, consideră că în contextul pandemiei COVID-19, sub pretextul prevenirii răspândirii COVID-19 se intensifică acțiunile de încălcare a drepturilor omului, în special în domeniile garantate de către stat, exemplificându-se ocrotirea sănătății, educație, dar și dreptul la întruniri și manifestații sau încercări de limitare excesivă a dreptului la informare. O tentativă de a suprima dreptul la libertatea de exprimare și o încercare de a institui cenzura a fost percepută și *Dispoziția din 24 martie, 2020*⁷ a Consiliul Audiovizualului prin care se solicita ca „*pe durata perioadei stării de urgență, prezentatorii, moderatorii, redactorii vor renunța unilateral la enunțarea și favorizarea neavizată atât a propriei opinii, cât și a liberei formări de opinii arbitrare în reflectarea subiectelor ce vizează pandemia COVID-19, atât în context național, cât și extern*”. Această decizie a fost anulată la insistența reprezentanților societății civile, OAP și a mass-mediei.

O parte din respondenți, în special reprezentanții unor categorii vulnerabile (LGBT, minoritățile religioase, persoanele HIV+) care au beneficiat/ beneficiază de suport din partea societății civile, sunt optimiști privind îmbunătățirea situației respectării drepturilor omului, argumentând că deja s-a început procesul, oamenii sunt mai informați, pe de o parte ei încep să insiste ca drepturile lor să fie respectate, pe de altă parte membrii comunității sunt mai toleranți față de anumite grupuri, funcționarii publici mai informați. De asemenea, permanenta monitorizare și presiune din partea organizațiilor nonguvernamentale și a celor internaționale privind respectarea drepturilor omului obligă instituțiile statului să facă progrese în acest domeniu. Respondenți consideră că apropierea de UE impune autoritățile să respecte drepturile omului, inclusiv ale minorităților. În acest sens pe unii respondenți continuă să-i îngrijoreze (cu referire în special la minoritățile religioase) că UE promovează drepturile și libertățile minorităților sexuale, care în opinia acestora contravin normelor religioase și tradiționale.

Totuși, în opinia unor respondenți, posibilitățile actuale de informare prin intermediul internetului, rețelelor de socializare și suportul profesionist și gratuit acordat de reprezentanții societății civile sunt resurse foarte importante în contribuția privind respectarea drepturilor omului în RM. Tehnologiile moderne facilitează posibilitățile locuitorilor Republicii Moldova să se informeze,

⁷ <http://www.audiovizual.md/news/n-aten-ia-furnizorilor-de-servicii-media-audiovizuale-din-jurisdic-ia-republicii-moldova>

protejeze, prin documentarea rapidă și solicitarea suportului comunităților din care fac parte sau asistenței specialiștilor din domeniu.

Concluzii

Nivelul de informare a populației Republicii Moldova privind drepturile omului.

Cunoașterea nivelului de informare contribuie la identificarea necesităților de intervenție ale instituțiilor statului privind încălcarea drepturilor, la conștientizarea obligațiilor privind respectarea drepturilor omului în stat. Studiile realizate denotă că nivelul de informare al populației privind drepturile omului se menține relativ redus, cu o ușoară creștere în raport cu anii precedenți, această fiind din contul mediului urban. Cel mai puțin informate rămân a fi grupurile vulnerabile, precum persoanele sărace, cu studii joase, vârstnicii, locuitorii de la sate.

Accesul la informație despre drepturile omului și posibilitățile de informare este în creștere, la aceasta a contribuit esențial dezvoltarea tehnologiilor informaționale. Pe lângă mass-media, internetul a devenit a doua sursă de informare în acest domeniu. Birocratismul funcționarilor publici este una din piedicile majore privind accesul la informația cu privire la drepturile omului.

Nivelul de respectare a drepturilor omului în Republica Moldova.

Tradițiile și obiceiurile, în general, pot conduce la anumite impedimente în ceea ce ține de respectarea drepturilor omului, acestea pot limita drepturile fundamentale ale omului, în special pentru anumite grupuri sociale, cu această afirmație sunt de acord circa 1/3 respondenți. Peste jumătate consideră că aplicarea torturii nu este justificată în nici o situație.

Situația privind respectarea drepturilor omului în Moldova s-a înrăutățit în 2020 în raport cu 2018, nouă din zece respondenți consideră că drepturile omului sunt încălcate sistematic sau ocazional. Corupția poate afecta în mare măsură respectarea drepturilor omului în RM, cu această afirmație este de acord o pondere de circa 60% persoane. Situația pandemică a contribuit la înrăutățirea respectării anumitor drepturi, în special dreptul la sănătate și educație, dar și dreptul la libera circulație, la întruniri etc.

Dreptul la sănătate, la educație și la protecție socială sunt considerate ca fiind printre principalele trei cele mai actuale și importante drepturi, care necesită o atenție sporită din partea societății în Republica Moldova, opinie susținută în toate cele trei studii realizate. În același timp, *dreptul la sănătate și la protecție socială*, în opinia respondenților, sunt printre trei cel mai puțin respectate, de rând cu *dreptul la un proces echitabil*.

Cu referire la respectarea drepturilor și libertăților anumitor grupuri de persoane se observă că mai mult de jumătate dintre respondenți consideră că în cea mai mare măsură sunt respectate *drepturile copiilor și a femeilor*, aceste opinii înregistrând și o creștere în raport cu datele studiilor precedente. Cel mai puțin sunt respectate *drepturile consumatorilor de droguri și substanțe psiho-active, a minorităților sexuale (LGBT), drepturile deținuților și ex-deținuților*, doar sub 1/5 respondenți ai studiilor realizate susțin că sunt respectate drepturile acestora, cu o ușoară tendință de creștere a opiniilor pozitive în studiul curent. Experții intervievați au accentuat vulnerabilitatea locuitorilor din regiunea transnistreană privind respectarea drepturilor omului.

Dreptul copiilor la educație în școlile din Moldova este afectat considerabil de posibilitățile financiare ale părinților, aproape jumătate dintre respondenți și-au exprimat acordul cu această afirmație, doar câte unul din patru consideră că statul asigură tuturor accesul egal la educație și condiții egale și

precum că absolvirea școlii oferă oportunități egale pentru elevi în continuarea studiilor. În contextul Covid-19 și a școlii on-line s-a evidențiat privarea de dreptul la educației a copiilor din familiile vulnerabile care nu aveau acces la tehnologii și/ sau internet. Unul din trei respondenți sunt de acord cu faptul că minoritățile etno-lingvistice au acces egal la educație de calitate ca și cei care studiază în limba română. Aproximativ aceleași tendințe se păstrează în raport cu studiul anterior din 2018, ceea ce relatează asupra persistenței problemelor respective, conexe dreptului la educație, a gradului de conștientizare și percepție a acestora de către populație.

În studiul curent, opiniile pozitive privind asigurarea de către stat a dreptului la ocrotirea sănătății a diferitor grupuri de persoane a înregistrat o dinamică pozitivă în raport cu toate grupurile de persoane menționate, iar creșterea în raport cu anii precedenți variază între 10 și 20 p.p. Mai asigurate se consideră a fi drepturile copiilor și a femeilor, mai puțin asigurate – a persoanelor aflate în detenție, grupurilor vulnerabile (roma, minorități religioase, LGBT etc.), persoanelor cu venituri mici. Doar 1/3 respondenți consideră că *statul asigură tuturor acces egal la serviciile medicale de calitate*, aproape 2/3 susțin opinia precum ca *statutul economic al persoanei afectează dreptul la servicii de ocrotire a sănătății*, iar doar 1/5 au menționat acordul cu faptul că *polița de asigurare medicală permite deținătorului acesteia un nivel adecvat la servicii medicale*. Experții intervievați au accentuat faptul că problema nu este în accesul la serviciile medicale, dar în asigurarea calității serviciilor medicale, cu discrepanțe enorme între rural și urban.

Privind dreptul persoanelor care trăiesc cu HIV, circa 30% respondenți au confirmat acordul cu faptul că *persoanele care trăiesc cu HIV au acces la servicii de sănătate de toate tipurile în condiții egale cu ceilalți* și că *statul își execută obligațiile de prevenire și profilaxie HIV în mod eficient*. Se observă și un grad înalt de necunoaștere a situației printre populație, aproape 1/3 respondenți nu au oferit nici un răspuns.

Puțin peste jumătate dintre respondenți consideră că dreptul la un mediu sănătos este respectat în localitățile unde locuiesc, iar cele mai grave probleme sunt *lipsa sau calitatea rea a sistemelor de canalizare*, urmată de problema privind *resortarea deșeurilor, calitatea apei, lipsa gunoștilor autorizate/ gestionarea deșeurilor*. Majoritatea respondenților, 97,1%, au menționat că sunt de acord să sorteze deșeurile, precum se realizează în alte țări, iar ponderile răspunsurilor afirmative nu variază semnificativ în funcție de profilul socio-demografic al respondenților.

În opinia a circa jumătate dintre respondenți, în cea mai mare măsură în Republica Moldova este respectat dreptul la muncă a femeilor, dar și a cetățenilor de rând, mai puțin a consumatorilor de droguri și substanțe psiho-active, a deținuților și ex-deținuților. Cu referire la toate grupurile opiniile pozitive au crescut în raport cu datele studiului din 2018.

Informațiile privind dreptul la muncă și oportunitățile de angajare sunt considerate disponibile în mare măsură de puțin peste jumătate dintre respondenți. Totodată locurile de muncă bine plătite pot fi găsite în special prin intermediul cercului asociat apropiat, iar accesul la acestea presupun acte de corupție, cumătrism. Circa 70% respondenți susțin aceste opinii, cu o ușoară tendință spre diminuare în raport cu studiile anterioare.

Dreptul populației la protecția socială, evaluat prin mărimea medie a veniturilor monetare, rămâne a fi încă *în mică/ foarte mică măsură* asigurat în Republica Moldova, opinie susținută de peste jumătate de respondenți ai studiului curent. Totodată s-a înregistrat o îmbunătățire a situației cu

referire la toate categoriile de venituri, ponderea răspunsurilor *în mică/ foarte mică măsură* s-a diminuat semnificativ (cu 13-16 p.p. în raport cu 2018 și cu 23-32 p.p. în raport cu 2016). Și cu referire la *protejarea și realizarea drepturilor persoanelor social-vulnerabile de către autoritățile de stat*, se constată o dinamică pozitivă a opiniei populației, ponderea respondenților care considera că acestea sunt puțin protejate de stat s-a diminuat în raport cu studiile precedente (cu 10 p.p. în raport cu 2018 și 20 p.p. în raport cu 2016).

S-a înregistrat o reducere a activismului civic al populației, măsurat prin diminuarea ponderii respondenților care au declarat că se simt liber de a participa sau realiza o acțiune fizică sau de protest. Sub ¼ respondenți au declarat participarea sau realizarea *în deplină măsură* cu referire la toate acțiunile oferite pentru evaluare. Mai activi par a fi bărbații în raport cu femeile, respondenții din mediul rural, cei cu vârste până la 44 ani, cu nivel mai înalt de studii, însă diferențele nu sunt foarte pronunțate, doar cu 4-8 p.p. mai mari a ponderii celor care au menționat participarea *în deplină măsură*.

Gradul de încredere privind asigurarea dreptului la un proces echitabil pentru diferite grupuri ale populației rămâne a fi destul de jos, răspunsurile privind asigurarea *în foarte mare/mare măsură* variază între 28-48% în studiul curent. În cea mai mare măsură în Republica Moldova dreptul la un proces echitabil (de judecată) este asigurat copiilor și femeilor, mai puțin celor săraci, grupurilor vulnerabile (ex. Roma, minorități religioase, LGBT etc.). Totodată se observă o creștere continuă a gradului de încredere în sistemul judecătoresc în raport cu studiile anterioare (cu circa 9-18 p.p. în raport cu studiul realizat în 2018 și cu 15-24 p.p. față de cel din 2016).

Aproape 2/3 respondenți consideră că dreptul la viață, integritate fizică și psihică este asigurat *în deplină măsură/ într-o oarecare măsură*, din toate trei aspecte evaluate: *Împotriva infracțiunilor ce vă pot afecta viața, Împotriva tratamentelor inumane și degradante, Împotriva torturii*.

Încălcarea dreptului de a nu fi supus torturii și tratamentelor inumane și degradante al unor categorii de persoane persistă în Republica Moldova, iar *foarte des/ destul de des* în opinia a 45% respondenți este încălcat acest drept în cazul deținuților, mai puțin, cu 27% afirmați aceasta se referă la tinerii aflați în serviciul militar și la copiii reținuți sau aflați în detenție.

Dreptul la informație, libertatea opiniei și dreptul la libera exprimare a jurnalistului se consideră de circa 40% respondenți precum că sunt respectate, cu unele tendințe spre creștere a opiniei pozitive în raport cu datele studiilor anterioare. Totodată se atestă persistența printre respondenți a percepțiilor de risc în urma liberei exprimări, fiind și în creștere în studiul curent. Circa 72% respondenți consideră că acest risc persistă *în deplină/careva măsură* (68% în 2018 și 63% în 2016). Mai riscantă este exprimarea opiniei în raport cu *conducerea statului, politicienii, oamenii bogați, corupția*, mai puțin riscant - cu referire la *religie, încălcări ale mediului și ale drepturilor omului*.

În opinia majorității de 2/3 respondenți în Moldova femeile și bărbați au drepturi egale, iar fiecare al cincilea respondent consideră că situația bărbaților este oarecum mai bună decât situația femeilor. Egalitatea de șanse între bărbați și femei de asemenea este susținută în ponderi mai pronunțate de bărbați, persoanele tinere și cele mai înstărite. Totodată femeile sunt *frecvent/ foarte frecvent* discriminate în familie (43% afirmații), în cazurile de violență fizică, psihică, economică (40%). Majoritatea respondenților, 72,7% (72% în 2018) consideră că *femeile au aceleași oportunități*

pentru realizare profesională și personală ca și bărbații. În același timp, 31,9% consideră că femeile nu sunt interesate și nu doresc să folosească toate oportunitățile disponibile.

Rolul statului în respectarea drepturilor omului în Republica Moldova.

Majoritatea respondenților, 8 din 10, consideră că îmbunătățirea situației în domeniul respectării drepturilor omului depinde în mare măsură de Parlament, Guvern, ministere și departamentele acestora, dar și de primării, de Președintele Republicii Moldova. În raport cu studiile precedente a crescut ponderea respondenților care consideră că îmbunătățirea situației în domeniul respectării drepturilor omului depinde de instituțiile statului, totodată fiind observată o tendință spre diminuare a responsabilității fiecărui cetățean în parte.

Se observă o diminuare a opiniilor respondenților privind încălcarea drepturilor omului de instituțiile statului în raport cu studiile realizate anterior, iar descreșterea variază între 3 și 15 p.p. Cel mai frecvent este considerat că acestea sunt încălcate de Guvern, Parlament, judecătorii, mai puțin de biserică, cultele religioase. Peste jumătate dintre respondenți consideră că drepturile omului se încalcă în egală măsură atât de persoane particulare cât și de reprezentanții diferitor instituții.

Cea mai mare atenție privind respectarea drepturilor omului trebuie acordată *copiilor, persoanelor în etate, femeilor, persoanelor cu dizabilități, victimelor violenței în familie, victimelor traficului de ființe umane*. În cazul acestor grupuri, în raport cu studiul anterior, se observă o creștere a ponderii opiniilor respective cu 3-6 p.p.

Mass media este instituția care în opinia respondenților cel mai mult asigură respectarea drepturilor omului (40,2% afirmații), ceea ce semnifică că aceasta asigură sau contribuie cel mai bine la respectarea drepturilor omului în Moldova, urmată de Președintele RM (38,3%). Cele mai joase aprecieri au fost înregistrate pentru ONG cu doar 25% atare răspunsuri, de Parlament și judecătorii cu câte circa 32% aprecieri.

Cea mai populară instituție la care respondenții ar apela, în caz de încălcare a drepturilor sale sau a rudelor, rămâne a fi poliția cu 48,5% afirmații, cu o creștere în raport cu studiile realizate anterior (42,3% în 2018 și 36,8% răspunsuri în 2016). Alte opțiuni au cumulat mai puțin de 10% răspunsuri. Totodată, populația nu conștientizează că ar putea să-și apere drepturile în instanțe, circa 10% au relatat că nu s-ar adresa nicăieri, iar 8,9% - nu au putut să se exprime în acest context.